

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**NURETTİN TOPÇU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE
ÇIKAN DEĞERLER**

Yüksek Lisans Tezi

SÜMEYYE ŞAHİN

İstanbul, 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**NURETTİN TOPÇU’NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE
ÇIKAN DEĞERLER**

Yüksek Lisans Tezi

SÜMEYYE ŞAHİN

Danışman : PROF. DR. M. FARUK BAYRAKTAR

İstanbul, 2011

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

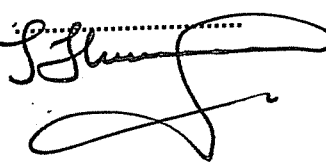
İLAHIYAT Anabilim Dalı İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİL.ÖĞRETMENLİĞİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi SÜMEYYE ŞAHİN'ın NURETTİN TOPÇU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE ÇIKAN DEĞERLER adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.06.2011 tarih ve 2011/11-14 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 06.10.2011.

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. MEHMET FARUK BAYRAKTAR
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. MAHMUT ÇAMDİBİ
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. HASAN AKSOY

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Sümeyye ŞAHİN
Anabilim Dalı : İlahiyat
Programı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği
Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Faruk BAYRAKTAR
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans- Temmuz 2011
Anahtar Kelimeler : Değerler- Din-Eğitim

ÖZET

NURETTİN TOPÇU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE ÇIKAN DEĞERLER

Son iki asırda dünyada yaşanan gelişmeler birçok kavrama bakış açısını değiştirdiği gibi değerlere olan bakış açısını da değiştirmiştir. Bilim dünyasında metafizik alanı reddeden görüşler hakim olmuş, modernleşmenin; geleneksel değerlerin yerine yeni değerler oluşturulması gerektiğine dair tezi genel kabul görmüştür. Bu durum, iyilik, doğruluk, güzellik gibi evrensel değerlerle birlikte, milli ve manevi değerlerin bireysel ve toplumsal anlamdaki yerini de etkilemiştir.

Nurettin Topçu, kendi fikri yapısı içinde değerleri yeniden tanımlamış ve açıklamalar yapmıştır. Bu çalışmada değerlerin kavramsal anlamı hakkında bilgi verilmeye çalışılmış, Topçu'nun anlayışına göre değerleri etkileyen unsurlar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son olarak eğitim öğretim süreci içinde değerler konusu işlenmiştir. Değerler eğitiminin çok boyutlu, planlı ve programlı olarak verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitimi okulun sınırları ile kısıtlı kalmaması gereken toplumdaki bütün yapıların etkilediği bir süreçtir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Sümeyye ŞAHİN
Field : Theology
Programme : Teaching of Religion and Moral Knowledge for Primary School
Supervisor : Prof. Dr. M. Faruk BAYRAKTAR
Degree Awarded and Date : Master- July 2011
Keywords : Values-Religion-Education

ABSTRACT

OUTSTANDING VALUES IN NURETTİN TOPÇU'S EDUCATION APPROACH

Developments occurred in the last two centuries (in) the world has changed many perspectives and changed perspective of values. In the science world, there has been dominated opinions rejecting the metaphysical field, modernization; instead of the traditional values, generally accepted thesis about the need to establish new values. This status, goodness, truth, beauty with the universal values national and spiritual values also influenced the location of the individual and social meaning.

Nurettin Topçu, re-defined the structure in their own idea of values and made statements. This study attempted to provide information about the meaning of conceptual values, According to Topçu's understanding, assessments were made about the factors that affect values. Finally, the values processed in the process of education. Values education is a multi-dimensional, in the conclusion should be reached as planned and programmed. Values education; should not remain limited to the boundaries of the school, is a process that affects all the structures in society.

ÖNSÖZ

Değerler, insanın hayatına anlam katan ve insan varlığının ayrılmaz parçalarıdır. Dünyadaki gelişim ve değişimler, küreselleşmenin hız kazanmasına sebep olmuş ve uluslararası uzaklıkların önemi kalmamıştır. Milletlerin birbirinden etkilenmeleri millî değerler, son asırların düşünce sistemleri de manevî değerler alanında değişikliklere sebep olmuştur. Bunun yanında Türkiye'nin tarihî süreçte yaşadığı deneyimler, değerler alanında Türkiye'ye has durumlar oluşturmuştur.

Değerlere yeni yaklaşımlarla bakış açısı, son asırlarda yaygınlaşmış ve yeni dünya görüşleri, yeni hayat tarzları meydana gelmiştir. Fakat bu durum yeni problemleri beraberinde getirmiş, daha önce yaşanılmamış bir tarihî süreç olduğu için de “*değerler problemi*” ortaya çıkmıştır. Böylece değerler, bütün dünyanın ortak olarak ilgilendiği bir konu olmuştur.

Bu çalışma ile Nurettin Topçu'nun değerler hakkındaki görüşleri çerçevesinde araştırmalar yapılmış ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın her aşamasında görüşleri ile katkıda bulunan tez danışman hocam Prof. Dr. M. Faruk Bayraktar'a, çalışma sürecinde yardımları ile destek olan hocalarım Prof. Dr. Mahmut Çamdibi'ne ve Prof. Dr. Hasan Aksoy'a, her konuda desteğini esirgemeyen eşim Hüseyin Demir'e kalbî teşekkürlerimi sunar, çalışmanın araştırmacılara yardımcı olmasını dilerim.

İstanbul, 2011

Sümeyye ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	2
1.2 Araştırmanın Önemi.....	4
1.3 Araştırmanın Yöntemi.....	8

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Değerin Tanımı.....	8
2.2 Değerlerin Oluşumu ve İçeriği.....	11
2.2.1 Değerlerin Kaynağı.....	11
2.2.2 Değerler ve Hürriyet	13
2.3 Değer Kavramı Hakkındaki Tartışmalar.....	14
2.3.1 Değer Kavramının Kabulü.....	15
2.3.2 Değer Kavramının İnkarı.....	20
2.4 Nurettin Topçu'nun Hayatı.....	23
2.4.1 Nurettin Topçu'nun Çocukluğu.....	23
2.4.2 Nurettin Topçu'nun Gençliği.....	26
2.4.3 Nurettin Topçu'nun Öğretmenlik Hayatı.....	28
2.5 Nurettin Topçu'nun Eserleri.....	31

3. NURETTİN TOPÇU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE ÇIKAN DEĞERLER

3.1 Nurettin Topçu'ya Göre Değer Kavramı.....	33
3.2 Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışında Öne Çıkan Değerler.....	38
3.2.1 Dini ve Ahlaki Değerler.....	39

3.2.1.1 Sevgi (Aşk)	42
3.2.1.2 Hürmet.....	45
3.2.1.3 Merhamet.....	48
3.2.1.4 Adalet.....	50
3.2.1.5 Sorumluluk.....	53
3.2.1.6 Gayret.....	57
3.2.2 Milli Değerler.....	61
3.2.3 Estetik Değerler.....	64
3.2.4 Çevre Bilinci.....	66
3.3 Nurettin Topçu'ya Göre Değerleri Etkileyen Unsurlar	
3.3.1 Milli Felsefe.....	68
3.3.2 Dini Felsefe.....	70
3.3.3 Milli Kimlik.....	72
3.3.4 Dini Kurumlar.....	74
3.3.5 Teknolojik Gelişmeler	76
3.3.6 Yabancı Fikir Akımları.....	79
3.3.7 Görsel ve Yazılı Basın.....	80
3.3.8 Kişisel Özellikler.....	83
3.3.9 Spor	86
4. NURETTİN TOPÇU'YA GÖRE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNDE DEĞERLER	
4.1 Değerler Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	88
4.1.1 İç gözlem	89
4.1.2 Tenkit	90
4.1.3 Çevresel Unsurlar.....	91
4.2 Değerler Eğitiminde Öğretmenin Etkisi.....	94

4.3 İlköğretimde Değerler Eğitimi.....	97
4.4 Ortaöğretimde Değerler Eğitimi	101
4.5 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ve Değerler.....	104
4.5.1 Nurettin Topçu'ya Göre Dinin Tanımı.....	104
4.5.2 Nurettin Topçu'ya Göre Din Eğitimi.....	106
4.5.3 Nurettin Topçu'ya Göre Din Eğitiminin Problemleri.....	108
4.6 Nurettin Topçu'ya Göre Değerler Eğitiminin Problemleri.....	110
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	121

1.GİRİŞ

Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışında Öne Çıkan Değerler, değer kavramının açıklanmasından sonra, Topçu'nun eserlerinde geçen değer kavramları ile ilgili açıklamaların değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Topçu'nun kitapları temel kaynaklar olarak kullanıldığından, bütün değer alanları değil, O'nun kitaplarında özellikle vurgulanan değer konuları işlenmiştir.

Değerler ve değerler eğitimi konusu yüzyılımızda gittikçe önem kazanan bir konu olmaktadır. XIX. ve XX. yüzyılın felsefe akımlarının metafizik alanı reddetmesi, etkinliğin Tanrı'dan arındırılmış düşünce sistemlerinin eline geçmesi, bu anlayışların uluslararası ilmi çevrelerde kabul görmesi, geçmişte kabul edilen “evrensel” değer anlayışlarını büyük oranda etkilemiştir. Yeni anlayışların değerlere bakış açısı olumsuz olmuş, bu durum değerlerin zamanla kaybedilmesine sebep olmuştur. Kaybedilen değerler, toplum hayatında ve bireysel hayatta çeşitli problemlere yol açmıştır. Bu problemler, dünya genelinde ortaya çıkmış ve önem kazanmıştır. Bu sebeple, “değer” kavramı uluslararası düzeyde tartışılmaya başlanmış, sempozyum ve kongrelerde sıkça dile getirilir olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı da aynı eksikliğin farkında olmak üzere 2010-2011 eğitim öğretim yılı içinde “Değerler Eğitimi Projesini” devreye sokmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı ise Diyanet Aylık Dergi'nin 2011 Mayıs sayısını değerlere ayırmıştır.

Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Fakat Nurettin Topçu fikriyatı dikkate alındığında, O'nun değerler konusundaki tutumu ve yazılarını konu alan makale, deneme ve müstakil kitapların tek tek ve ayrıntılı bir şekilde incelenmesi bir yüksek lisan tezinin hacmi ve kapasitesinin sınırlarını fazlası ile aşmaktadır.

Değerler konusunun giderek önem kazanması, Milli Eğitimdeki ders müfredatları ve okul içi etkinliklerde öne çıkarılması, eğitim ve değerler konusunda daha fazla ilmî kaynağa ihtiyaç doğmasına sebep olmaktadır. Çalışma, değerler konusunda araştırma yapanlara yardımcı olma amacı ile meydana getirilmiştir. Aynı zamanda eğitimcilerin bu konudaki ihtiyacı da düşünülmüştür.

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı

Değerlerin önemi ve değerler eğitimi son yıllarda ülkemizde çokça işlenen bir konudur. Değerler ile ilgili merkezler kurulmakta ve yayınlar çıkarılmaktadır. Uluslararası platformlarda da konular, değerlere daha sıklıkla hasredilir olmuştur. Ülkemizde özel ve resmi kuruluşlar değerler konusundaki çalışmalarına ağırlık vermektedir.

Milletlerin yeni dünya görüşlerine olan rağbetleri, geçmişle olan bağlarını büyük ölçüde zayıflatmıştır. Türkiye'nin tarihi uygulama ve tercihleri, eğitim politikaları da toplum kurum ve kuruluşlarını milli, manevi değerlerden uzaklaştırmıştır. İletişim araçlarının çokluğu ve hayata etki oranının giderek artmasının da değerler üzerinde ayrı etkileri vardır.

Değerlerin; içeriğinin ve oluşumunun, değerleri etkileyen unsurların anlaşılmasına çalışılması ciddi bir zihinsel çaba gerektirmektedir. Üstelik değer ne olduğu sorusuna verilen cevap da kişiyi yeterli bir donanıma sahip kılmamaktadır. Çünkü sahip olunan değerler hakkında bilgi sahibi olmak, onlara sahip çıkmak ve benimsemek için değerlerin tecrübe edilmesi gerekmektedir.

İnsanoğlu hemen her çağda arzu ve istekleri için çalışıp çabalamıştır. İnsanlığın yakına ve görünene olan rağbeti uzağa ve bilinmeyene oranla hep daha fazla olmuştur. İnsanın aceleciliği ve görünene olan temayülü sebebiyle ilahi hitap sık sık zamana atıfta bulunmuş, ahiretin çok yakın olduğunu, dünya hayatının kısa ve geçici olduğunu dile getirmiştir. Filozoflar gölgeler aleminde olduğunu dillendirirken, türküler yalan dünya diye seslenmiş, mutasavvıflar insanları çokluğun ardındaki birliği, hakikati görmeye davet etmişlerdir.

Tarihi kavramların, geleneksel anlayışların, genel kabullerin değiştiği çağımızda insanlar bir kere daha ve giderek sıklaşan oranlarda tekrar geçmişe dönüp bakma ihtiyacı hissetmektedir. Geçmişin, günümüzle kıyas edildiğinde değerler bakımından üstün bir yapıda olduğu söylenebilir. İnsanlar yalnız kendi kişisel tecrübeleri ile değil, toplumsal sorumluluk kapsamında da değerlerle ilgilenme ihtiyacı

hissetmektedir. Keza değerler, bizzat şahsiyeti oluşturur. Değerlerin etkilendiği her süreç bireysel ve toplumsal anlamda kişileri etkileyecektir. Değerler silikleştiğinde, zarar gördüğünde kişi de zarar görecektir ve onların sayesinde anlam yüklenen hayat anlamsızlaşacak, hayata neşe ve mana katan bütün unsurlar kaybolacaktır.

Değerler, alelade kavramlar değildir. Onların kişileri üstü, evrensel manaları vardır. Bu anlam halkası insanı emniyetli ve huzurlu kılar. Kişisel olarak ferdin (ferdin içinde bulunduğu şartlar ve toplum her ne kadar evrensel ve doğru olanın dışına yönelmiş olsa da) güvende ve hür olmasını sağlar.

Değerlerden arındırılmaya çalışılan hayatta bu kavramların yerine yenileri konulmaya çalışılmıştır. Ruhi, metafizik, manevi alanlardan hayatları ayıştırmaya çalışmak beyhude bir gayret olmuştur. Teknik üstünlüğün iktidarını ilan ettiği son yüzyıllarda kitlelerin güce ve zenginliğe olan hayranlıkları artmıştır. Görsel ve yazılı basının, insanların zaafalarını kışkırtması ile sağduyuyu sahipleri dikkate alınmamıştır. İnsanlığın duraklaması, kendini dizginleyebilmesi için, canının yanması gerekmiştir. Nasihatler yerini musibetlere bırakmış, insanoğlu makinenin ve hırslarının kölesi olmuştur.

Değerler insanla birlikte var olabilen kavramlar olduğu halde birçoğunun yokluğu, onların kaybı ile anlaşılabilir. Bu anlama süreci, kimi zaman o kadar uzun sürmektedir ki değerlerin varlığı, toplumsal ve şahsî problemler ortaya çıktığında fark edilmektedir. Yeni nesillerin önceki nesillere gittikçe yabancılaşması, nesiler arası çatışmanın giderilmesi için değerlerin gençlere aktarılması gerekmektedir. Bu konu ise zor ve incelikli bir süreçtir.

İnsan yaratılışı gereği *kıymetli* olduğunun bilincindedir. Hayatın değerlerden arındırılması, "*insanın değeri*"nin de kaybolması anlamına gelmektedir. Bu durum insanın şahsiyetinin parçalanması ruh ve bedeninin ayıştırılması anlamına gelmektedir. Benliği parçalanmış insanın mutlu ve huzurlu olması da beklenemez.

Okullarda, sokaklarda, şehirlerde, ülkelerde ve nihayet dünyada halka halka genişleyen, kitlesel özellikler taşıyan olumsuzluklar, felaketler ve mutsuzluklar artınca insanlık yönünü tekrar iç dünyasına, değerlerine çevirmiştir. Dünya yabancı kaldığını,

reddettiğini tekrar gözden geçirmek ve kabullenmek zorunda kalmıştır. Çünkü insanın kendi benliğinden ayrılması mümkün değildir.

Nurettin Topçu, değerler konusundaki fikir, görüş ve eleştirileri bakımından önemli bir düşünürümüzdür. Uzmanlık alanının ahlak ve ahlakî değerler olması, uzun yıllar fiili olarak öğretmenlik yapmış olması, değerler konusunun anlaşılması bakımından onu önemli kılmaktadır. Fransa'da sanat ve estetik üzerine yaptığı çalışmalar, estetik değerler; tasavvufî konulardaki hakimiyeti, dinî değerler; milliyetçiliği benimsemiş bir aydın olması da millî değerler bakımından onu önemli bir makama oturtmaktadır.

Aydınlar, dünyada hiçbir dönemin çağımız kadar değerleri yıpratmadığını dile getirmektedir. Bunun çeşitli sebepleri vardır ve bu sebeplerin araştırılması, bertaraf edilmesi gerekmektedir. Nurettin Topçu'nun deyimiyle bir milletin varlığı ve devamı değerleri ile olan olumlu münasebetlerine bağlıdır. Fertlerin hayatlarının anlamlı olması, mutlu ve huzurlu olabilmeleri de değerlerin varlığı ile sağlanabilir.

Bu çalışma, Nurettin Topçu'nun görüş ve düşüncelerinin eşliğinde değer ve eğitim konusunu mülâhaza etmektedir. Çalışmanın konuları; Değer Kavramı ve Değer Hakkındaki Tartışmalar, Nurettin Topçu'nun Eğitim Anlayışında Öne Çıkan Değerler, Nurettin Topçu'ya Göre Değerleri Etkileyen Unsurlar ve Nurettin Topçu'ya Göre Eğitim Öğretim Sürecinde Değerler olmak üzere ana başlıklar halinde toplanmıştır. Aynı zamanda yapılan çalışmanın Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin değerlerle olan münasebetini de dikkate almıştır. Değerler konusunda hem Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine, hem de diğer öğretmenlere yardımcı bir kaynak olabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Değerlerin günümüzde önemi artan bir konu olması sebebiyle, bu konu ile ilgili yapılan araştırmaların da önemi artmaktadır. Nurettin Topçu, eğitim ve değerler konusunda verimli yazarlardan biridir. Daha önce Nurettin Topçu hakkında otuzu aşkın tez hazırlanmış olmasına rağmen değerler ve eğitim konusunu bir arada almış müstakil

bir tez mevcut değildir. Bu anlamda yapılan çalışmaların bir kısmı tezimizin konusuyla yakından alakalıdır.

Nurettin Topçu ile ilgili daha önce yapılmış akademik çalışmalar şunlardır:

Batuk, Mehmet. “Nurettin Topçu'nun Fikri Cephesi Düşüncelerinin Kaynakları ve Etkisi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 1987.

Emre, Yener. “Nurettin Topçu'nun Din ve Devlet Anlayışı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, 1991.

Demir, Eyüp “İslam dünyasındaki Modernist Arayışlar Karşısında Nurettin Topçu'nun Ahlak Felsefesi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 1995.

Karaman, Hüseyin. “Nurettin Topçu'da Ahlaki Düşünce”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, 1996.

Şahin, Mustafa. “Türk Düşüncesinde Nurettin Topçu'nun Yeri ve Siyaset Sosyolojisi Açısından Devlet ve Demokrasi Anlayışı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi SBE, 1996.

Ünal, Vehbi. “Nurettin Topçu'nun Sosyolojik Görüşlerinde Dini Unsurlar”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 1996.

İslamoğlu, Tefvik. “Nurettin Topçu'nun Din Eğitimi Anlayışı” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Erciyes Üniversitesi SBE, 1996.

Alpay, Kenan. “Hareket Dergisi'ndeki Yazılarıyla Nurettin Topçu ve Anadolu Milliyetçilik”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 1997.

Özpolat, Abdulvahap. “Nurettin Topçu'nun Sosyolojik Görüşlerinde "Milli Mektep" ve Sosyo-Kültürel Fonksiyonları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 1998.

Kök, Selcen. “Nurettin Topçu`nun Devlet Anlayışı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 2001.

Büyükbaş, Mehmet. “Nurettin Topçu`da Dini Yaşayışın Psikolojisi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2002.

Özdemir, Gül Deniz. “Nurettin Topçu'da Din-Kültür İlişkisi ve Anadoluçuluk Kavramı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2003.

Özkan, İhsan. “Nurettin Topçu'nun Eğitim ve Kültüre İlişkin Görüşleri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 2004.

Sofuoğlu, Osman Nuri. “Nurettin Topçu'da Batı Algılaması”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 2005.

Gökçe, İsmail. “Nurettin Topçu Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi** Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, 2006.

Özer, Ahmet. “Din eğitimi Açısından Nurettin Topçu'nun Eserlerinde Dindar Tipler”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi SBE, 2006.

Apaydın, Ümit. “Ahmet Hamdi Tanpınar ve Nurettin Topçu`nun Eserlerinin Kültür ve Uygarlık Kavramları Açısından Karşılaştırılması”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, 2006.

Gül, Ali. “Nurettin Topçu 'da Anadoluçuluk Düşüncesi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2006.

Akay, Sümeyra. “Blondel'in Aksiyon Felsefesi Işığında Nurettin Topçu'nun İnsan Anlayışı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2007.

Çetin, Erol. “Nurettin Topçu 'da Metafizik ve Din İlişkisi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, 2007.

Bora, Yasemin. “Nurettin Topçu ve Erol Güngör'ün Eğitim Anlayışları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 2007.

Genç, Ali Rıza. “Nurettin Topçu 'nun Din İğitimi İle İlgili Görüşleri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi SBE, 2008.

Yüce, Yakup. “Nurettin Topçu'da İman Akıl İlişkisi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 2009.

Tokerer, Tunçay. “Nurettin Topçu Düşüncesinde Kültür ve Medeniyet”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi SBE, 2009.

Kemal, Necmeddin. “Nurettin Topçu 'nun Düşüncesinin Kaynakları ve Kapitalizme Bakışı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 2009.

Şık, Fadime. “Bir Filozofun Edebî Kimliği “Nurettin Topçu” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, 2008.

Şenol, Mahmut. “Avrupa'da ve Türkiye'de Muhafazakârlık: Ortega Felsefesi ve Nurettin Topçu” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 2010.

Akdemir, Cihan. “Nurettin Topçu -Necip Fazıl Kısakürek-Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi SBE, 2010.

Kök, Mustafa. “Nurettin Topçu'da Din Felsefesi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, 1990.¹

Öğün, Süleyman Seyfi, “Nurettin Topçu'nun Siyasal Düşüncesinde Popülizm-Milliyetçilik Etkileşimi”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, 1991.²

Dural, A. Baran, “Türk Muhafazakarlığı ve Nurettin Topçu” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 2004.³

¹ Ayrıca Bkz. Kök, Mustafa. **Nurettin Topçu'da Din Felsefesi**, 1. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1995.

² Süleyman Seyfi Öğün'ün bu tezi doğrudan basılmamış olsa da tez içeriği ile benzerlik gösteren kitabı, **Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu**, 1. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1992.

³ A. Baran Dural'ın bu tezi doğrudan basılmamış olsa da tez içeriği ile benzerlik gösteren kitabı: **Başkaldırı ve Uyum & Türk Muhafazakarlığı ve Nurettin Topçu**, 1. Baskı, İstanbul: Kriter Basım Yayın Dağıtım, 2010.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada literatür taraması yöntemi esas alınmıştır. Öncelikle konuyla ilgili ve teze katkı sağlayacak çalışmalar taranmış ve ulaşılan veriler çalışmanın uygun bölümlerinde kullanılmıştır. Topçu'nun fikrî eserlerinden, onun eserleri ile ilgili yapılmış çalışmalardan, onun fikrî konulardaki düşüncelerinin değerlendirmelerinden, hakkında yapılmış tez çalışmalarından, yazarın değerler ve din eğitimiine dair düşüncelerine ulaşılmıştır. Nurettin Topçu'nun hayatı ve ona dair hazırlanmış süreli yayınların özel sayıları da incelenerek değerler, eğitim, Nurettin Topçu'nun hayatı ve fikri tasavvurları gibi konularda sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tezin başlığı konunun ana çerçevesini belirlemektedir. Araştırma, Topçu'nun makaleleri ve onun düşünceleri ile ilgili yapılmış mülahazalardan oluşmaktadır. Nurettin Topçu'nun edebî eserleri araştırmanın dışında tutulmuş, bu eserlerden yazarın fikirlerini edebî üslup içinde dile getirdiği pasajlardan fikir almak amacı ile faydalanılmıştır.

Çalışma, temelde değerler eğitimi ve din eğitimi bağlamında olduğu için, konuların açıklanması ve temellendirilmesinde konu ile ilgili yazılmış müstakil eserlere de başvurulmuştur.

Nurettin Topçu'nun değerler ve din eğitimi ile ilgili ilkelerin tespit edildiği bölümde, konu önce genel bir çerçeve ile ele alınmış, daha sonra yazarın konu ile ilgili düşüncelerine yer verilip sonrasında gerekli açıklama ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Değerin Tanımı

Değer kavramı, diğer birçok kavram gibi “*nedir*” sorusunu bir çırpıda karşılayabilecek bir kavram değildir. Nedir sorusunu sorduğumuz şeyin bizzat kendisinin ne olduğuna dair tanımlamalar yaparız. Bu tanımlama hemen herkes için aynı şeyi ifade eder. Halbuki değerın bilgi alanı insanın bilgisinin alanından farklı ve onun üzerindedir.

Değer kavramının sözlüklerdeki bazı karşılıkları şöyledir: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet”⁴ “Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.”⁵

“Türkçe kökenlerinden yola çıkarsak; Türkçe “teğmek” sözcüğünden gelen,” “dokunmak”, “değmek” anlamındaki “değer” sözcüğü, anlam genişlemesiyle bir nesnenin dengi, karşılığı, ederi demektir.”⁶ Aslında burada Türkçe, değeri bir nesne veya ona ait bir özellik olarak görmemiş, fakat ona karşılık verilen, kabul edilen bir şey olarak görmüştür. Bir şeye karşılık verilen iyi değeri onun bir parçası değil, ona karşılık verilmiştir; ama bu ona değmekte dokunmaktadır. Böylece bir şeyin karşısında olan iyinin o şeyle ilgisi de kurulmaktadır. Değer, yapıp edileni önemli, anlamlı kılan şeydir.⁷ Yine değer, bir şeyin kendisi değil, ona atfedilen bir şeydir. Bu atıf da olanı değil, olması gerekeni ifade eder.⁸

Güngör ise değer kavramını şöyle açıklar:

Değer bir inanç olmak bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibarıyla ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Bir değer bir inanca değil, organize olmuş bir grup inanca tekabül eder.⁹ Belirli bir yaştan itibaren ahlaki gelişme tamamlandığı gibi değer sistemi de teşekkül eder. Yine belirli değerler, belirli ahlaki gelişim evrelerinde daha çok hakim olmaktadır.¹⁰

Güngör’e göre değerlerin her biri belirli bir değer silsilesi içinde olmak durumundadır. Değerler insanda tek başına değil, bütüncül ve birbiriyle ilişki halinde bulunurlar. İnsanın ahlakî gelişimine paralel olarak değer sistemi de gelişir.

Hem kişinin ahlakî gelişim evresinin gereği olarak, hem de çevrenin bir değere atfettiği önemin fazlalığı sebebiyle kişilerde o değer, başka toplumlara göre daha fazla

⁴ TDK, Güncel Türkçe Sözlük, “Değer”, <http://www.tdk.org.tr>, (13 Ekim 2010)

⁵ Bedia Akarsu, “Değer”, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1988, s.47

⁶ İsmet Zeki Eyüboğlu, **Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü**, Sosyal Yayınlar, 1998

⁷ Ömer Naci Soykan, “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, Recep Kaymakcan ve Diğerleri (Ed.), **Değerler ve Eğitimi** içinde (45-54), 1. Baskı, İstanbul: Dem Yayınları, 2007, s. 48.

⁸ Soykan, “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, s. 50.

⁹ Erol Güngör, **Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar**, 1. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat: 1993, s. 28.

¹⁰ Güngör, s. 113.

gelişmiş olabilir. Ahlakî gelişim belirli yaşlarda tekamül edip, kişinin karakterine yansıdığı için küçük yaşlarda alınan değerler eğitiminin önemi çok büyüktür.

2.2 Değerlerin Oluşumu ve İçeriği

İnsan çok boyutlu bir varlıktır. O duygusal, sosyal, estetik, rasyonel yönleri olan bir varlıktır. İnsanda bulunan rasyonel boyuta ek olarak onun bir de duygusal boyutu vardır. İnsanın ahlaklılığı meydana getirecek bir tinsel yaşama sahip olmasını mümkün kılan şey, ondaki duygusallıktır. Bu manada kimi düşünürlerce insan değerleri *duyan* bir varlık olarak tanımlanır. Değerlere, özellikle de ahlaki değerlere yönelik bu duygusal edimleriyle insan kendisine ait bir tinsel yaşam kurar.¹¹ Nurettin Topçu da insanın duygusal boyutuna dikkat çekmektedir. İnsanın menfi tarafları dışında, diğer varlıklarla kıyaslanamayacak üstün özellikleri de mevcuttur.

İnsanın öyle iyi huyları, insan karakterinin öyle yüksek tarafları vardır ki bu donanımla insan başka varlıklarla ölçülemeyecek bir üstünlüğe sahip olmaktadır. Aşk, merhamet, fedakarlık duyguları ona hiçbir yaratıkla kıyaslanamayacak yüksek değer kazandırmaktadır. Bu yükseklik duygusu ona düşüncesinden gelmektedir. İnsanın büyüklüğü, kendinde bulunan iyilikle fenalık kuvvetlerinin, değerleriyle düşüklüklerinin çarpışmasına ruhunu sahne yapması ve bu çarpışmada değerlerin zaferinin ideal edilmesidir.¹²

Değerlere ait her alanın duygularla ilgisi vardır bu manada ahlakın yapısı da duyguların kontrol edilebilmesiyle doğrudan ilgilidir. Bilgin, ahlakî oluşumu insan duygularının düzene koyulması olarak nitelendirmiştir. Öfkesini sevgisini, açlığını, hırsını, doğruya, iyiye, güzele, kutsala yönlendirebilen insan, güzel ahlak sahibi insandır.¹³

2.2.1 Değerlerin Kaynağı

İnsan aklının kudreti, bilebilme, öğrenme yetisi, sonsuzluğa yönelen bakışı, yalnız kaldığında zorlanmış, insanı sıkıntılara, şüphelere sürüklemiş, huzursuz etmiştir. Akıl, yapısı gereği kendi erişebildiğinden daha fazlasını merak eder, arar, kurcalar. Hz. İbrahim'in insanın dirilişini¹⁴, Hz. Musa'nın Allah'ı merak etmesi, Hz. Adem ve Havva'nın yasak ağaca meyletmesi insanın bu yapısından olsa gerektir. Hatta

¹¹ Ahmet Cevizci, **Etiğe Giriş**, 1. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1992, s.3.

¹² Nurettin Topçu, **Ahlak**, 1. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2005, s. 80-81.

¹³ Beyza Bilgin, **İslam'da Çocuk**, 1. Baskı, Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1987, s. 133.

¹⁴ Bkz. Bakara, 2/260

masallarda prensesin serbestçe girebileceği otuz dokuz oda varken, yasaklı kırkıncı odayı görmek istemesi bile insanın merakla, akıl üstü ile olan ilişkisine telmihtir. Bu aşamada insanın aynı kaynaktan gelen iki yardımcısı vardır: Vahiy ve mutlak ruhtan alınmış özü.

“Musa, belirlediğimiz yere (Tur’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi.”¹⁵

“Sonra onu şekillendirip ona ruhundan üfledi.”¹⁶

İnsana diğer varlıklardan farklı olarak verilmiş olan aklî donanımı ve kudreti ruhî olarak onu farklı manevî ihtiyaçlara sahip kılar. *“Doğru, psikolojide mantığa uygunluğu, iyi ahlaka uygunluğu, güzel estetiğe uygunluğu ifade etmektedir. Doğru olanı düşünmek, iyi olanı istemek ve güzel olanı hissetmek, akıl sahibi olan her insan için hedeftir.”¹⁷*

İnsanın şüphelerden uzaklaşarak, objektif ve mutlak hakikate kavuşması; fani hislerinden, tutkularından, alışkanlıklarından ve kendi şahsi yapısından sıyrılmış akli sayesinde mümkündür. Nurettin Topçu aklın objektif, evrensel ve dış dünyaya ait hakikatlere, dair hükümleri vermeye kabiliyeti olduğunu fakat iç dünyamızda gizlenen(mutlak)ı tanıtmaya tek başına yeterli olamayacağını dile getirir. Ona göre değerlerin kaynağı bizim daha önce sözünü ettiğimiz subjektif yapının, özümüzün bizzat kendisidir. Bu manada Yunus Emre'nin “ bir ben vardır benden içeru” sözünü örnek gösterir. Bu gerçek benlik, evrensel ve gerçek bir ruhun varlığının delilidir.¹⁸

Nurettin Topçu'ya göre ahlak, her ne kadar *öğrenilen bir olgu* olsa da insanın ruhunda var olan potansiyel bir kuvvettir; ilahî hitap ve manevî tekamülün yardımı ile ihtiyacı olan sonsuzluğa, mutlağa götüren bir yapıdır.

Ahlakı nereden öğreneceğiz? Kitaplardan mı? Evet, kitaplardan her şeyi öğreniyoruz. Ancak kitapların kendisinde birleştiği bir hakikati aramak, aklın daha üstün bir vazifesidir. Ahlak

¹⁵ Araf, 7/143.

¹⁶ Secde, 32/9.

¹⁷ Bilgin, **İslamda Çocuk**, s. 131.

¹⁸ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, 4. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2008, s. 161.

*sistemlerinin, vazife ahlakının olsun, merhamet ahlakının olsun, aşk ahlakının olsun, hepsinin birleştikleri nokta, bizim yalnız varlığımıza, bize hakim bir kuvvetin iştirakinin aranmasıdır. Bu kuvvet, yalnız kaldığı müddetçe anarşist rolünü yapan bizde kendi içine kapanmış dar benliğimizi namütenahiye götüren kuvvettir.*¹⁹

Aslında subjektif olarak nitelendirdiğimiz fakat bütün etkilerden uzak olarak özümüzde bulduğumuz bu kaynak, tecrübeye aktarıldığında anlam kazanır ve bizzat somut bir hal alır. İnsanoğlunun ortak kaynağını teşkil eden bu yapı böylece evrensel ve objektif bir hal alır.

Değerler tecrübeye aktarılmak istendiğinde artık somut görünümde elde eder. İnsanın var oluş biçimini anladığımızda değerlerin oluşumunu da daha iyi anlamış oluruz. Zira değerlerin yapısı ve kuruluşuna baktığımızda insanın hayata ve anlama dair üç etkinliğini karşımızda buluruz, bunlar; bilgi, sanat ve ahlaktır. Bu etkinlikler değerlerle donatılmışlardır ve değerler ancak eylem ile ortaya çıkarlar.

*Değer oluşturmak, insana özgü üç etkinlikle alakalıdır. Bu üç insanî etkinliği birbirlerine indirgeyemeyiz; bilgi sanata, sanat ahlaka ve ahlak bilgiye özdeş değildir. Ama her birinin yapısında, diğerleri farklı etki ve oranlarda da olsa rol oynar. Değer, her birinde, niyet aşamasında ve sonuç aşamasında eylemle birlikte ortaya çıkar: Bilgiye ilişkin değerler, ahlaka ilişkin değerler ve sanata ilişkin değerler. Değer hem eylemi gerçekleştirenle, hem eylemle gerçekleşenle, hem de eylemin gerçekleştiği ortamda meydana çıkar.*²⁰

Vurgulamak gerekirse değerler bilgi, sanat ve ahlak alanından ancak tecrübe sonucu somut manada ortaya çıkarlar.

2.2.2 Değerler ve Hürriyet

Nurettin Topçu'ya göre, insanoğlu hayata başladığında hâli hazırda kendine sunulmuş olan değerlere göre hareket eder. Daha sonra ferdin ruhî gelişimi ile beraber bu değerler sorgulanır, şahsiyete uygun olanlar benimsenir ve toplumdan klişe olarak alınan değerler, kişisel değer ve ahlak hükümlerinin emri altına girerler. Şahsiyet sahası

¹⁹ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 124.

²⁰ Hakan Poyraz, **Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı**, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, İstanbul: Dem Yayınları, 26-28 Kasım 2004, s. 83.

genişleyen ferdin kendine ait bir dünya görüşü ve ruhî bütünlüğü sağlanmış olur. Böylece fert hürriyetine kavuşur.²¹

Nurettin Topçu yazılarındaki çeşitli mülâhazalarında hürriyeti çokça vurgulamıştır. Değerler oluşturmada ve değerlerin gelişiminde de hürriyetin çok önemli bir yeri vardır. Kişinin zorla veya taklit yolu ile benimsemiş olduğu değerler ona ait değildir, kişiliğini oluşturmuş ve ona değer katıyor değildir. Bu anlamda bireylerin özgür bırakılması gerektir. Kendisi de bir öğretmen olarak öğrencilerini etki altında bırakmak istememiş, onların eleştirilerini, sorularını hoşgörü ile karşılamıştır. Gerek ilköğretimde gerek ortaöğretimde ve gerekse resmi kurumların yapılandırılmasında dayatmacılığa karşı çıkmıştır. Çünkü bireylerin iç kuvvetlerini geliştirebilmeleri, kullanabilmeleri özgür bir iradenin yapılanmasına bağlıdır. Toplumumuz inisiyatif kullanmaktan acizse, her daim kandırılıyorsa ve yönlendiriliyorsa, toplumsal hamleler yapamıyorsa, hırslarının kurbanı olup suç oranlarında bir azalma görülüyorsa, ruh maddenin emri altında ise buradaki sorumluluk; ruhları, onlar fark etmeden köleleştiren uygulamalara aittir.

2.3 Değer Kavramı Hakkındaki Tartışmalar

Değer kavramı her ne kadar zihinlerde benzer çağrışımlar uyandırıp tanımlanabilirse de değeri tanımlamak üzere yola çıkan araştırmacıları çeşitli zorluklar beklemektedir. Kavramın içeriği, neliği konusunda bilim dünyasında bir uzlaşma mevcut değildir. Bilim ve düşünce dünyasındaki anlaşmazlık metafiziği ve ona ait kavramları reddeden düşünce akımlarının etkinliği ile de yakından ilgilidir. Değerler hakkındaki menfi yaklaşım ülkemizde de revaç bulmuştur. Erol Güngör bu konu ile ilgili yaptığı açıklamalarda şunları dile getirir: Değer hükümlerinin kişilere göre değişkenliği bizim geçen yüzyıldan beri hayli pozitivist bir ton kazanmış olan ilim geleneğimiz ahlak problemlerini geri attı. Değer hükümlerinin gözlem ve tecrübe kaynaklı tarifleri yapılamadığına göre onların ilmi de olamazdı. Zaten gün geçtikçe gelişen sosyoloji ve sosyal antropoloji araştırmaları değer hükümleri konusunda tam bir kültürel değişkenliğin hakim olduğuna işaret etmekteydi. Böylece, sosyal bilimlerde ahlak

²¹ Nurettin Topçu, **Yarıncı Türkiye**, 7. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2010, s. 123.

problemi insan gruplarının ne kadar değişik şeylere inandığını göstermeye yarayan bir etnolojik malumat yığını haline geldi.²²

Değerler konusundaki uzlaşmazlık probleminin temellerinde: “Değer, insandan bağımsız olarak mevcut mudur, yoksa insan varlığına bağlı bir varlık mı arz eder?” sorusu önde gelir. Diğer bir deyişle bir olgu veya nesne olarak değer var mıdır, yoksa bu sübjektivizm duvarını aşamayan bir varsayım mıdır? Bu problemin cevabı aynı zamanda diğer bir problem olan değerlerin göreceliği ve genelgeçerliği sorununun da çözümü niteliğindedir. Değer kavramının problemleri böylece devam edip gitmektedir. Kavramın içeriği konusundaki bazı eleştiriler şöyledir: Değerlerin varlığından bahsedilemez, değerler soyut ve mecazi kavramlardır, değerlerin yapısı subjektiftir, değerler evrensel değil, rölatiftir.

Bir kısım düşünürlere göre ise değerlerin olmadığını savunan bakış açısı problemlidir. Değer kavramına yanlış bir mantıki silsile ile yaklaşılmakta ve hatalı sonuçlara ulaşılmaktadır. Üstelik değer kavramının olabilirliğini sorgulayan bakış açısı da subjektiftir.

2.3.1 Değer Kavramının Kabulü

Değer kavramının var olabilirliğini, dolayısı ile objektifliğini ve evrenselliğini savunan düşünürler de birçok açıdan diğer düşünürleri eleştirirler ki bu görüşleri de kısaca şöyle sıralayabiliriz: Değer kavramının yokluğu mümkün değildir, değerler somut ve reeldirler, değer yargıları objektif ve evrensel yargılardır.

İlk olarak varlık probleminden hareketle değerleri olmayan bir insan varlığının mümkün olmadığı dile getirilir.

Her şeyden önce bir değer anlayışına sahip olmak var olmayı ve var oluşu şart kılar. Ayrıca insanın “değerle/ştir/diği” her şey mana ile yüküdür. Bireysel ve toplumsal çerçevede şekillenen bir anlam- anlayışın kaynağı ve yönelimi olarak bu mana, ferdi ve sosyal kimliğin teminatıdır.²³

²² Güngör, s. 13.

²³ Şevket Yavuz, **Değerlerin Şeceresi, Doğası, Sınırı ve Devamlılığı: Değerlerin Dini ve Sosyal Karakteri ve Sürekliliği**, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, İstanbul: Dem Yayınları, 26-28 Kasım 2004, s. 90.

İnsan değer sahibi olmakla kişilik sahibi olur, kişiliğini bulur. İnsanın kendine amaç edindiği değerler hayatının seyrini belirler. Bu süreç aynı zamanda insanileşme sürecidir. İnsanın ruhunu konumlandığı bu tinsel yaşam onu diğer canlılardan ayırarak ahlaki bir varlık dolayısıyla “kişi” haline getirir.²⁴

Değerler üstüne konuşmak, konuşmanın doğruluğunu belirleyen nesnel ölçütlerden yoksun olduğu için güçtür, ama öyleyse ne yapılacaktır? Olması gerekenin, olmazsa ne olur biçiminde düşünülerek sonucun “saçmaya indirgenmesiyle” temellendirilmesinden başka yol yoktur. O halde soralım: İnsan değer duygusuna sahip olmasaydı ne olurdu? Buradan çıkacak sonuç; insanın yaşamasının olanaksızlığıdır²⁵

Biz dil sahasında olduğu gibi, etik sahanın da, ancak bilgi gibi, insanın bir “varlık şartı” olduğunu ve insanla birlikte meydana geldiğini, onun dışında veya onun yanında bir şey olmadığını tespit edebiliriz. Etik sahanın gelişmesi, geliştirilmesi, insanın bir eseridir; fakat etik sahanın kendisi, hiçbir zaman bir sosyal grubun eseri değildir. Sosyal grup, sosyal çevre, bu gelişmeyi geciktirebilir; bu gelişmeye engeller hazırlayabilir; fakat onu hiçbir zaman yok edemez. Çünkü etik sahanın yok edilmesi demek insanın kendisinin yok edilmesi demektir.²⁶

Değerleri savunan düşünürler, değer yargılarının soyutluğuna ve değişkenliğine karşı çıkarlar. Nurettin Topçu da aynı şekilde felsefi bir zemin üzerinde değerlerin somut ve evrenselliğini savunur ve menfi anlayışları eleştirir. Bu anlayışı savunurken bilginin kaynağı ve doğruluğu konularına da temas eder ve bilimsel bilgi olarak tanımlanan bilgi türünün problemleri taraflarını dile getirir.

Her ilmi disiplinin kendine has bir uygulaması, bir teknik faaliyeti vardır. Böylece, gerçeklikten uzaklaşmış olan bilimler, duyumdaki birliği kaybetmişlerdir. Her bilimin kullandığı metotlar arasındaki farklılık da gösteriyor ki, bilimlerin kendi aralarında da bir bütünlük yoktur. Demek ki, ilmi bilgi dünyası gerçeğe gündelik, bayağı bilginin dünyasından daha yakın değildir. Bilim bize gerçek

²⁴ Cevizci, s. 3.

²⁵ Soykan, “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, s. 51.

²⁶ Takiyyetin Mengüşoğlu, **Değişmez Değerler Değişen Kavranışlar Felsefi Etik İçin Kritik**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1965, s. 46. (Takiyyetin Mengüşoğlu, Nurettin Topçu ile aynı metafizik çizgide buluşmaz. O, her ne kadar fenomenolojik-ontolojik bir problemler metafiziğini savunsa da bir metafizik olgunun varlığı konusundaki düşünceleri Nurettin Topçu'nun bu alandaki fikirleri ile paralellik gösterir.)

*hakkında fikir vermekten uzak olduğu kadar, insanın hakikati olan ahlaki tanıma konusunda da yetersiz kalmaktadır.*²⁷

Değerler, düşünce alanından uygulama alanına geçtiğinde, yaşanmışlık kazanırlar. Bu yaşanmışlık bizzat somut bilgidir. Aynı zamanda değerler bilgisi bireysel aklın çok üstünde namütenahiye uzanan evrensel bir boyuta sahiptir. İlimin yaptığı gibi realitenin sadece tanınması değer hükümleri elde etmeye yeterli değildir. Ahlaki değer hükümlerimizin dayandığı temeli, ilim alanında bulmaya da imkan yoktur. Çünkü ilim, var olanı yani realiteyi tanıtır, hareketlerimizin gerçek bilgisini ortaya koyar. Ahlakta ise ideal araştırılır.²⁸

Nesnellığın duyu ve deneylere indirgenmesi metafiziğin bilimden kovulmasının, reddedilmesinin sonucunda ortaya çıkan bir durumdur, halbuki ilim hiçbir alanı yasaklayıp kötüleyemez. İlim ve felsefede yasaklar olduğunu savunmak ve metafizik alanı yasaklamak ilmi bir yaklaşım değildir.²⁹

Somut soyut kavramları da daha geniş bir perspektiften değerlendirilmiş ve beş duyu organı ile algılama, “tecrübe” kavramının yalnızca alt birimi ,veya seviyesi, olarak değerlendirilmiştir. Böylece değer kavramının soyut bir kavram olduğu tespiti hatalı bir tespittir. Çünkü tecrübe edildiğinde somut, gözlemlenebilir, izlenebilir, sonuçları, etkileri açık olan bir yapıya bürünür.

*Ahlakın alanı bilgi alanının üstündedir. Ahlaki davranış kendi bilgisini tayin eder. İyinin gerçekleşmesini belirleyen şey iyilik fikri değildir. Sırf fikir olarak vazife fikri, insanı harekete geçirmekte yetersizdir. Fertten doğarak evrensel nizama uzanan fikir ve somut inanç ile bir hareketin yaşanması, onun bizzat uygulanmasını gerektirir. Böylesi bir hareketin bilgisi de kesinlikle somut ve evrenseldir.*³⁰

Değer verme bir manaya bağlıdır; bu mana bir anlam-anlayış halesine aittir; bu hale de bir medeniyet havzasında anlamlanır. Bu anlamlanış bir yandan kimliği örerken, öte yandan da toplumsal bağları tarihten aldığı destek, gelecekte beklediği umutlarla

²⁷ Nurettin Topçu, **İsyah Ahlakı**, 3. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2002, s. 52.

²⁸ Topçu, **Ahlak**, s. 139-140.

²⁹ Mengüşoğlu, s. 17.

³⁰ Topçu, **İsyah Ahlakı**, s. 35.

“şimdi”ye bağlar.Yani objektif tarihsel üniteler olarak değerler varlığı ve kimliği sürekli üreterek devamlılığı temin ederler. ³¹

İzafiyeci anlayış da şiddetle eleştirilir ve izafiyeci anlayışın sabitelerinin olmaması sebebiyle zaten tutunacak sağlam bir dalı, ilmi mesnetleri olamayacağı dile getirilir. İzafiyeciliğin temeli sübjektiviteye dayandığından sübjektif anlayış, bu eleştirilere dahil edilir.

Değer hükümlerinin sübjektifliğine dair iddianın kuvvetli bir taraftar kitlesi dışında herhangi bir temeli ve dayanağı yoktur. Bilim çevreleri tarafından hazır olarak alınmıştır, aynı zamanda hayattan da uzaktır ve hiçbir sağduyu sahibinin kolayca benimseyemeyeceği ön kabullerdir. Kitabi bilgiler çoğu zaman ilmi çevrelerde düşünce tembelliği, ezbercilik ve önyargı oluşturmaktadır. Günlük hayattaki çıplak realite karşısında kimse relativizmden bahsedemez. Hayat sübjektivizmi kaldırır. Bütün hareketlerimiz sübjektif değildir; hatta burada çok objektif olan bir bilgi ile karşı karşıya bulunmaktayız. Dürüstlük, sözünü tutmak vs. gibi değerler herkes için aynı şeyi ifade eder, klasik sanat eserlerinin değerleri de zaman ve mekana meydan okur, dolayısıyla objektiftirler.³² Değerlerin sübjektif olduğu yargısı da aslında sübjektif bir yargıdır. Değerlerin objektifliğine dair deliller çok daha sağlam, hayatın içinde ve objektiftirler.³³

İzafiyeci anlayışın bizatihi kendisi bir paradokstur. İlmî-fikrî platformda çeşitli tespitlerde bulunması bile bir çelişkidir. Çünkü söylemleri (her şeyin olduğu gibi) kendisinin de değişken ve güvenilmez olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

İzafiyecilik hakikatin en müthiş düşmanıdır. Hakikat inkarla bir defa öldürülür; fakat izafiyeciliğin elinde her gün ölmektedir. Çünkü izafiyecilik, “ her fikrin doğruluğu başka bir ölçüte göredir” diyor. Böylece kainatın bütün fikirler, birbirine tutunarak durabilen cansızları andırıyor ve kainat, istifademiz için karşımızda duran, fakat kendiliğinden bir kıymet taşımayan büyük bir manken oluyor.³⁴

Topçu eleştirilerine şöyle devam eder:

³¹ Yavuz, s. 90.

³² Mengüşoğlu, s. 28-32.

³³ Mengüşoğlu, s. 34.

³⁴ Topçu, **Yarımkı Türkiye**, s. 179.

İlim esasında pratikten ayrı bir şeydir. İlme hakikat sevgisi ile başlamamış olan ilim kaçakçılarının gözünde dinler, metafizikler, müsbet ilme uygun olmadığından hep birer safsatadır. Bunlar, duyularının tecrübesinden başka bir tecrübeyi, derunî hayatın tecrübesini, ferdi şuurun vasıtasız deneyini bilmezler. Müsbet ilmin tek bir sistem haline irca edilmeyişi, onlara kâh şu kâh bu nazariyeden istifade ederek küllî hakikatleri çürütmek için imkan vermektedir.³⁵

Değerler ve diğer metafizik kavramlar hakkında düşünceler ortaya konulurken özellikle ülkemiz başta olmak üzere ilmi çevrelerin daima aynı hatalara düşmeleri de diğer bir eleştiri konusudur. Bu hatalar arasında genç ve zayıf ilimlerin daha kavi ilim dallarına tercih edilmesi ve kitabî bilgilerin kritik edilmeden dogmalar halinde kabul edilmesidir.

Değer kavramı hakkında felsefi görüşlerin ve tarihi sebeplerin yanında psikolojik ve sosyolojik olarak etiğin (değerlerin) açıklanma çabası (üstelik bu bilimler çok gençtir ve “yalnızca deneyseldir” dolayısıyla kullandığı yöntemler yetersizdir) ilmi çevreleri yanlışlara sürükleyebilmektedir. Bu bilimler önemli bilimler olsa da insan problemlerinin nazari temellerini çözemez, daha çok diğer canlılar için uygulanan mukayeseli yöntem insan alemi için kullanılamaz.³⁶

Her sahada olduğu gibi, sosyoloji ve psikolojide de bu gibi durumlar, “kitabî” olmanın birlikte getirdiği aksaklıklardır. Halbuki genç olan, ampirik olaylara dayanan bu ilimler aktif araştırmalar içinde bulunan ilimlerdir; sonuçlar yıllarla birlikte değişmektedir. Bu değişiklikleri göz önünde bulundurmayan, aktif araştırmalara katılmayan kimse, eskimiş sonuçlar sunacaktır.³⁷

Dinî açıdan bakılırsa, değerler ve ahlak gibi üst kavramlar insan eline bırakılamazlar. Çünkü insanoğlu yapısı, yaratılışı gereği zaman ve mekana mahkumdur. Zaman, mekan kavramından arınmış bir düzlemde bilgi, fikir üretmesi mümkün değildir. Bu manada Allah kavramından uzak bir ahlakî değerler silsilesinin eleştirilmesi kaçınılmazdır. Var olan ahlak sistemlerinin, değerlerin zaafı, eksiklikleri olması tabiidir. Bunlar mutlaklıktan ve mükemmellikten uzak insanoğlunun tasavvur ve

³⁵ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 183.

³⁶ Mengüşoğlu, s. 36-37.

³⁷ Mengüşoğlu, s. 50.

inanişlarıdır. Fakat burada da bir başka problem ortaya çıkacaktır ki bu da dinin içeriğinin dogma olarak nitelendirilmesidir. Bu noktada değerlerin ve dinlerin dayanak noktası evrensel paydalarda buluşuyor olmalarıdır. Nurettin Topçu'da ahlaklılığın gerçekliğini evrensel ölçüye vurur.

*Evrensel nizamın dışında gerçek ahlaklılık yoktur. Bilim, vatan, sanayi, devletin selameti, bunların hepsi de aynı derecede iyiliğe ve kötülüğe yol açabilirler. Hareketini evrensel ölçüye vurarak ve kendi hareketiyle evreni kucaklayarak orada kendi bilgisini araması, işte insanın ahlakî davranışı bu şekilde olmalıdır.*³⁸

Nurettin Topçu değerlere göre hareket edilmesi durumunda evrensel ölçünün esas alınması gereğini vurgular. Çünkü zamana ve toplumlara göre değişen değerler kimi zaman iyi-güzel-doğru kabul ettiğini, kimi zaman yanlış-kötü-çirkin bulabilmektedir.

2.3.2 Değer Kavramının İnkarı

Değer kavramı hakkındaki öncelikli problem, değerlerin nesnenin kendine has bir özelliği olmaması ve fakat ona diğer insanlar tarafından yüklenilmiş yargılar olmasından kaynaklanır. Böylece bilgi problemi de ortaya çıkar, çünkü son yüzyılların bilimsel kabulüne göre bilimsel bilgi ancak deney ve gözlem yolu ile elde edilebilir. Değerler ise bilimsel yöntemler kullanılarak elde edilen bir içeriğe sahip değildirler. Ancak sübjektif yargılarla elde edilebildiklerinden tespitin ötesine gidemezler. Değerler konusunda son yüzyılda ciddi eleştirilerde bulunan L. Wittgenstein “*olguların hiçbir saptamasının bir mutlak değer olamayacağını ve yalnız içkin olarak bile kendisinde mutlaklığı bulunduramayacağını*”³⁹ iddia eder.

*Değer yargısı, öznenin, kendisinde bulunan bir değer duygusunu nesne kavramına yükleyerek elde ettiği bir yargı olması anlamında öznel bir yargıdır.*⁴⁰ *Bir ruh durumu –betimlenebilir bir olgu- ahlaksal bir anlamda iyi veya kötü veya fena değildir.*⁴¹ *Dünyanın içinde bir olgu olarak hiçbir değer yoktur. Bundan dolayı ahlak önermelerinin varlığından bahsedilemez. Dolayısıyla etik diye*

³⁸ Topçu, **İsyan Ahlakı**, s. 33.

³⁹ Felsefe Dünyası, **AHLAK/Wittgenstein'in Bir Konuşması**, Ö.Naci Soykan(çev.), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Sayı 7, s. 36.

⁴⁰ Soykan, “**Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?**”, s. 45.

⁴¹ Soykan, **AHLAK/Wittgenstein'in Bir Konuşması**, s. 36.

*bir bilim de olamaz. Dünyadaki olgu ve nesnelere arasında bir sıralama, hiyerarşi yoktur bu sıra düzeni onlara veren insandır. Mesela Wittgenstein'e göre bir taşın düşmesi ile birinin birini öldürmesi arasında bir fark yoktur. Doğruluk için iki şey gereklidir. Biri bir önerme, diğeri önermenin gönderimde bulunduğu şey. Etik ve estetik yargılar, değer yargıları olduğu için, değer de nesnenin bir özelliği olmadığından, o özelliğin o nesnede olup olmadığı sorgulanamayacak ve burada bir doğruluk sorunu olmayacaktır.*⁴²

Değerler konusunda linguistik açıdan da eleştiriler mevcuttur buna göre: Değerler, dil ile tanımlanamaz, tasvir edilemezler. Deney ve gözlem yolu ile elde edilmiş bir içeriğe sahip olmadıklarından içerikleri somut bilgidir. *“Değerler olanın değil, olması gerekenin alanındadır. Ve bu yüzden dil, değerler üzerine konuşmaya salahiyyetli değildir: Dil değerler üzerinde konuşamaz. Değer, olgusal dünyanın bir parçası değildir. Ahlaki ve estetik yargılar, dilin sahici kullanımları değildir.”*⁴³ Değerler konusunda daima mecaz üzerinden konuşulabilir, kullanılmış olan cümlelerin doğruluğu veya yanlışlığının tespit edilebilmesi gerekir yada dile ait kaideleri, dilin yapısını ifade etmelidir. bir konu hakkında mecaz kullanım olduğunda bunun ardında mutlaka “asıl” da vardır. Halbuki değerlerin ardındaki asla baktığımızda bir “hiç” buluruz. Yine değerlerin doğa üstü alana ait olduğunun iddia edilmesi ise bir paradokstur. Her gün yaşanıp duran olağan olayların mucize neresindedir?⁴⁴

Ahlaki hüküm ifade eden cümleler ne olguları ne de dilin kurallarını belirten şeylerdir. Bu yüzden lojistikçi pozitivist için ahlaki hüküm cümleleri “anlamsız”dır, bize hiçbir şey bildirmezler. Ahlaki cümleler kıymet ifade eden şeylerdir ki, kıymetler müşahede edilemez, yani ispat konusu değildirler. “Ahlaksızca” kelimesi cümle içinde kullanıldığında var olan olguya herhangi bir şey ilave etmez. Son yüzyılda ortaya çıkan lojistikçi pozitivistlere göre ahlaki cümlelerin psikolojik ve sosyal fonksiyonları inkar edilemez; bunlar davranışları düzenleyen emir ve kumandalardan ibarettir.⁴⁵

Eleştiriler değerlerin göreceliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu görüşe göre değerler, toplumdan topluma, devirden devire, dinden dine ve hatta insandan insana

⁴² Soykan, “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, s. 49.

⁴³ Poyraz, s. 81.

⁴⁴ Soykan, AHLAK/Wittgenstein'in Bir Konuşması, s. 40.

⁴⁵ Güngör, s. 17.

göre değiştiğine göre onları sağlam bir dayanak olarak alamayız ve ilmî çıkarımları bu değişkenler üzerine kuramayız.

Gerçekten ahlaki değerlerin ve evrensel olduğu iddia edilen değerlerin kesin şekilde tespit edilebilmiş ve kaynaklara girmiş olması halinde bütün dünyada yankı bulacağı ve kitleleri peşinden sürükleyeceği iddia edilmektedir. Düşünürler bunu şöyle dillendirirler: Eğer biri ahlak üzerine bir kitap yazabilseydi, bu gerçekten de ahlak üstüne bir kitap olsaydı, bu kitap bir patlama ile dünyadaki tüm diğer kitapları yok ederdi. Ve ahlaki değerler gerçekten herkesin görebileceği “*mutlak doğru yol*” olsaydı herkesin *mantıksal zorunlulukla* gitmesi gereken yol olurdu. Mutlak doğru ve iyi gibi kavramlar yalnızca bir kuruntudur.⁴⁶ Fakat bu değerlendirme yapılırken insan doğasının da evrensel olduğu ve insanın zaafıyla kuşatılmış varlıklar olduğu unutulmaktadır. İnsanlar ve toplumlar kişisel çıkarları söz konusu olduğunda hiçbir canlının olmadığı kadar dirençli ve inatçı olabilmektedirler.

⁴⁶ Soykan, **AHLAK/Wittgenstein’in Bir Konuşması**, s. 37.

2.4 Nurettin Topçu'nun Hayatı ve Eserleri⁴⁷

“Kırk sene öğretmenlik yaptım, mabede nasıl girdimse sınıfa öyle girdim.”⁴⁸

Nurettin Topçu

İnsan ancak değer sahibi olmakla değer kazanabiliyorsa ve “kişi” olabiliyorsa gerçek anlamda kaç kimse “kişi”, olarak adlandırılabilir? Bu söylemi başka açıdan dillendirecek olursak; hayatını sahip olduğu değerler ve idealler uğruna harcayan kişilere safi değer mi demeliyiz? Cevabı malum bu sorular için yakın zamanımızdan verilebilecek en iyi örneklerden biri merhum Nurettin Topçu Hocadır.

Milli Eğitim sisteminin bir türlü oturtulamadığı, sancılarının bir türlü bitmediği ülkemizde Nurettin Topçu ilmi donanımı ve kırk yıllık fiili öğretmenlik hayatıyla anlaşılacak durumundadır. Günübürlük reçetelerin, diğer eğitim sistemlerinden kritik edilmeden alınan uygulamaların getirileri ortadadır. O, gerek eğitim ve öğretim alanında, gerek fikri donanımıyla, gerekse şahsiyetiyle büyük bir değerimizdir.

2.4.1 Nurettin Topçu'nun Çocukluğu

Nurettin Topçu 7 Kasım 1909 yılında İstanbul'da doğmuştur. Baba tarafından Erzurumlu Topçuzâdeler ailesine mensuptur. Dedesi Osman efendi, Erzurum'un Ruslar tarafından işgali sırasında orduda topçuluk vazifesi ifa ettiği için kendilerine bu lakap verilmiştir.⁴⁹ Topçuzâde Ahmet Efendi ailenin tek evladıdır, küçük yaşta yetim kalarak aileyi geçindirmeye çalışır. İlerleyen zamanlarda İstanbul'da bir han satın alarak buraya yerleşir, ilk hanımını vefat eder. Bu hanımından olma iki oğlu da Balkan Harbi'nde şehit düşerler.

Nurettin Topçu'nun babası Ahmet Efendi'nin yaşadığı kayıplar ve dönemin sosyopolitik durumu onun mizacında keskin etkiler bırakmış olmalıdır. Az konuşup az

⁴⁷ Nurettin Topçu'nun hayatı, kronolojik sıranın takibinden ziyade öğrencilik ve öğretmenlik hayatındaki değişim ve gelişim merkeze alınarak yorumlanmıştır.

⁴⁸ Veysel Karani (Yapımcı), Emine Ulu (Yönetmen), **Abide Şahsiyetler-Nurettin Topçu** (Röportaj: Emin Işık), Mehtap TV, 2010, Ayrıca Bkz. www.kure.tv, Abide Şahsiyetler- Nurettin Topçu, Röportaj: Emin Işık (17 Şubat 2010)

⁴⁹ İsmail Kara, “Nurettin Topçu'nun Hayatı”, İsmail Kara(ed.), **Nurettin Topçu** içinde (12-21), Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009, s.13.

gülen, sesiz ve içe dönük bir yapısı vardır. Nurettin Topçu'nun benzer kişiliğinin ilk temelleri de bu baba figürü ile atılmış olmalıdır. Nurettin Topçu'nun zaten Osmanlı toplumunun ruhuna sinmiş olan tasavvufu benimsemesiyle ise onun bu ruh hali süreklilik kazanmış görünmektedir. Nurettin Topçu mistiklerle ilgili bir yazısında kendisinden bahseder gibidir.

Dış dünyanın, heveslerin ve dünya nimetlerinin zaferi kadar onları harap eden şey yoktur. Yaşattıkları tek irade, iç dünyalarına daha çok çevrilmek, onda daha derinlere inmek iradesidir. İç dünyalarını başka insanlardan gizlemek onlar için varlığın çetin müdafaaası gibidir. Bütün kuvvetleriyle kendilerini saklamaya çalışır, iç varlıklarını daima kalın bir örtünün altında gizlerler. Başkaları tarafından anlaşılacak, onlarca harap olmaktır, çürütülmektir, yok edilmektir.⁵⁰

Ahmet Efendi daha sonra yine Eğinli olan Fatma Hanım ile evlenir. İlk kocasından Hatice (Karamürsel) adında bir kızı olan bu hanım Nurettin Topçu'nun annesidir. Ağabeyi Hayrettin, Nurettin beyin ana-baba bir, tek kardeşidir.

Nurettin Topçu altı yaşında Bezm-i Alem Valide Sultan Mektebi'ne verilir, daha sonra başladığı Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'ni birincilikle bitirir. Mektebin sarıklı hocası Osman Efendi bir gün babasına “Osman Nuri (nüfus kağıdında ismi bu şekilde geçer) büyük adam olacak “ deyince çok az gülen babası hayli mütehassis olur.⁵¹

Nurettin Topçu orta tahsili devam ederken İstiklal Harbi'nin sıkıntılarını yaşayan Topçu'nun bu yıllarda bazı dervişlerle karşılaştığını, tanıştığını, hatta bazı ihya gecelerinde tekkelere gidip dervişleri seyrettiğini düşünmekte bir mahzur yoktur. Çünkü o günün Dersaadet'inde tasavvufi kültür, hayatın kılcal damarlarına kadar nüfuz etmiş durumdaydı.⁵²

Nurettin Topçu'nun bütün tezahürlerini gözlemlediği XX. yy. Osmanlı Devleti tarihinin en çalkantılı asrıdır. Bu dönem büyük hezimetlerin, hayal kırıklıklarının, zorla(n)maların, panik evresinin yaşandığı bir asrıdır. Buhran dönemleri, düşünürler

⁵⁰ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 153.

⁵¹ İsmail Kara, s. 13.

⁵² Mustafa Kara, “*Farklı Bir Münzevi Sıradışı Bir Muallim*”, **Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı/109**, Ocak, 2006, s.149.

ortaya çıkarma konusunda velut zamanlardır. Bu buhran dönemi içinde Osmanlı Devleti ve toplumunun geleceği için birçok teori/ütopya üretilmiştir. Nurettin Topçu bu asrın hemen hemen bütün sıkıntılarının getirilerini bizzat yaşamıştır. Yaşı küçük olmasına rağmen onun da devleti ve milleti adına düşünceleri vardır. Evlerine gidip gelen aile dostu, daha sonra kayınpederi olacak olan, I. TBMM'nin en etkin isimlerinden Hüseyin Avni Ulaş'ın hayranıdır. O dönem gazete yazarlarından Hüseyin Cahit Yalçın'ı ciddiyetle takip etmekte ve küçük bir sandıkta kitap ve gazete biriktirmektedir. Nurettin Topçu ilkokula başladığı ilk zamanlardan beri kitap okumaktadır. Bu sebeple ilkokul sınırlarından beri arkadaşı olan Mehmet Sırrı Tüzeer, kasap babası celep olduğu için, hesap hesabı kuvvetli olduğu için, kitap da elinden hiç düşmediği için ona “kasap- hesap-kitap” lakabını takmıştır.⁵³

Bireysel gelişime yönelik bu olgular, Tanzimat'tan itibaren gelişen II. Abdülhamit döneminde yerleşen eğitim reformuyla yakından ilgilidir. Modern eğitimin tipik özelliği, bir “kitaplar evreni” üzerine kurulmuş olmasıdır. Medresedeki bir hocanın “anlatımına bağlı” bilgiden kitaba bağlı” bilgiye geçiş bilişsel yapımızdaki temel değişimlerden birini oluşturmaktadır. Okul ve kitabın öğrenciyi ütopyik ve model arayıcı ya da ideal toplumu arayıcı bir düşünce çerçevesine soktuğu söylenebilir. Topçu'nun Türkiye için ideal bir düzen arayışına dayanan siyasal ve felsefi düşünceleri, bu olgularla birlikte anlam kazanır.⁵⁴

İlkokul hayatında eğitime dair görüşlerini etkileyecek öğretmenleri olmuştur. “Türkçe ve imla öğretmeni Nafiz Bey, Nurettin Topçu'nun hayatı boyunca sürecek Mehmet Akif sevgisini ve hayranlığını uyandıracaktır.”⁵⁵ Nafiz Bey'in Mehmet Akif hayranlığı ve derslerini ona hasretmesi daha sonra Nurettin Topçu'nun edebiyat dersi için bu yöntemi savunmasına sebep olacaktır. Nurettin Topçu edebiyat derslerindeki uygulamaları ve müfredatı eleştirdikten sonra şu düşünceleri savunur:

Edebi kültür ve sanat zevki bizce şu yoldan giderek verilebilir: Lise sınıflarının her birinde devrine hakim olan bir veya birkaç büyük sanatçının bütün eserleri başından sonuna kadar

⁵³ M. Sırrı Tüzeer, **Nurettin Topçu'ya Armağan**, 1. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1992, s. 177.

⁵⁴ Fırat Mollaer, “Nurettin Topçu İçin Bir Entelektüel Biyografi Denemesi”, İsmail Kara(Ed.), **Nurettin Topçu** içinde (22-61), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009, s. 24-25.

⁵⁵ İsmail Kara, s. 13.

okutulur ve açıklanır. Mümkün olduğu kadar bu eserlere varlık kazandıran iç hayatları yaşatmaya çalışılır. O devir içinde yaşayan diğer sanatçıların eserleri bu büyük şahsiyetlerin etrafında toplanmak suretiyle kısaca incelenir...Devrin diğer kalemleri bu merkezlerin etrafında küçük büyük daireler halinde sıralanırlar.”⁵⁶ “Bugün her sanatkardan birkaç parça okuyup geçen gençlere faraza bütün bir sene yalnız Yunus’un ve Akif’in lakın tam olarak, bütün eserlerini satır satır tahlil etmek şartıyla okutulması, ezberletilmesi, sevdirmesi kafidir.”⁵⁷

2.4.2 Nurettin Topçu’nun Gençliği

Okulun yanında Fransızların tenis oynadıkları bahçeye üzüntüyle bakan Topçu’nun bu travmatik toplumsal duruma karşı, -dergahlara sığınmak dışında da- uzun vadeli çeşitli tepkiler geliştirdiğini varsaymak da makul görünüyor. Öncelikle, ilginç bir biçimde yine işgalcilerin ülkesine öğrenim için gidecek ama modern bilimsel düşüncüyü vatana getirmeye uğraşan Promete idealizmine sahip Türk öğrencilerden farklı olarak eksik olduğunu düşündüğü metafizik “hareket” (felsefesi) üzerine odaklanacaktır.⁵⁸

Topçu Vefa İdadisi’ne devam ederken babası vefat eder. Ailenin geçimini sağlamak üzere, Çemberlitaş’taki ahşap evlerinin bir katını kiraya verirler ve ağabey Hayrettin Topçu okuldan ayrılarak ailenin yükünü omuzlar. Ağabeyinin bu fedakarlığı Topçu’nun başarılı bir öğrenim hayatı geçirmesinde etkili olduğu gibi “sorumluluk” kavramı üzerinde önemle durmasında mutlaka etkili olmuştur.⁵⁹

1928 yılında Lise’den mezun olan Topçu, kendi kendine Avrupa’da tahsil imtihanlarına girer ve kazanır. Önce Aix Lisesi’ne ardından Aix Fakültesi’ne devam eder. İki sene sonra Strasbourg’a geçer. Üniversitede felsefe tahsil eder, ahlak kurlarını tamamlar, sanat tarihi lisansı yapar, 1934 yılında Paris (Sorbon) Üniversitesi’nde doktorasını verir. Fransa’da psikoloji ve estetik, umumi felsefe ve mantık, muasır sanat tarihi, ilk zaman sanat tarihi ve arkeolojisi, içtimaiyat ve ahlak gibi alanlarda da sertifikalar alır.⁶⁰ Nurettin Topçu’nun burada geçirdiği yoğun öğrencilik hayatı düşünce sisteminin de temellerini oluşturur, daha sonra savunacağı birçok düşüncede burada

⁵⁶ Nurettin Topçu, **Türkiye’nin Maarif Davası**, 4. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1998, s. 117.

⁵⁷ Topçu, **a.g.e.** s. 132.

⁵⁸ Mollaer, s.25.

⁵⁹ Mollaer, s.31.

⁶⁰ İsmail Kara, s. 14.

aldığı eğitimin etkileri hissedilir. Burada aldığı eğitim sürecinde sanata ait yekün dikkat çekmektedir. Daha sonraki eserlerinde sık sık sanat ile ilgili değerlendirmelerde bulunacak ve çıkaracağı derginin adını “*Fikirde ve Sanatta Hareket*” olarak belirleyecektir.

*Bugünün genç nesli, Eflatun’un, Rafael’in tasvir ettiği şekilde, ideler alemine meftun timsali gibi eliyle gökyüzünü göstermiyor. Bari acaba, yine aynı tabloda Eflatun’un yanında yürüyen filozof Aristo gibi, parmağı ile işaret ederek bastığı yere dikkatle bakıyor mu? Hayır!*⁶¹

Nurettin Topçu millet aşığı bir düşünür olarak insanı tanımak adına bilinçli ve kararlı bir şekilde öğrencilik görevini tamamlar. O aynı zamanda öğrenciliği de öğretmenlik gibi bir görev addeder ve Fransa’da kaldığı müddetçe yalnız öğrencilikle meşgul olur.

Onun bu süreçteki hayatı okul, ev, kütüphane ve dernek toplantıları arasında geçer. Türk öğrencilerin düzenlediği bu toplantılarda, Samet Ağaoğlu, Ömer Lütfü Barkan, Besim Darkot gibi isimler bulunmaktadır.⁶²

Topçu’nun tasavvufi ilgilerinin de bu yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. Maurice Blondel ile mektuplaşır, Louis Massignon ile tasavvufi sohbetlerde bulunur, Hallac-ı Mansur, Yunus Emre, Mevlana, Hıristiyan mistisizmi ile ilgili okumaları da bu dönemde başlar. Tasavvuf düşüncesi, tasavvufun ahlaka verdiği öncelik, bir ahlak felsefecisi olan Nurettin Topçu’nun fikirlerinin temellerinden biri, belki de en önemlisi, olacaktır. Vahdet-i vücud anlayışı çerçevesinde eğitim öğretimde birliği savunur.

İsterseniz hayata da mektep deyiniz. Ancak hayat çok gayeli öğretim yapar, mektep ise tek gayeli öğretim yapar; hayat hadiselerinin manasız, ne sebebi ve ne de hikmeti anlaşılmaz çokluğundan kurtararak zihinleri manalı ve tatmin verici birliğe ulaştırır. Böylelikle, insan iradesine takip edeceği istikameti gösterir ve birliğe götüren her hareket gibi ruhi sonsuzluğun sevgisine kavuşturur.⁶³ En mühimi muallimin irade kabiliyetimizi işleme rolüdür. Her şeyden evvel gencin, kendisine hayat sahnelerinin hepsi

⁶¹ Topçu, *Türkiye’nin Maarif Davası*, s. 76.

⁶² Mollaer, s. 35.

⁶³ Topçu, *a.g.e.* s. 45.

*açık bulunan bir hayat adamı olmaktan korunması lazımdır. Tarik yoluyla irşat, ruhlara çevrilmiş bir heykelciliktir.*⁶⁴

2.4.3 Nurettin Topçu'nun Öğretmenlik Hayatı

Yurda döndükten sonra 1934 yılında Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmeni olarak göreve başlar. O yıl haziran imtihanından geçirmesi istenilen nüfuzlu öğrencilerin bir kısmını bıraktığı için İzmir'e sürgün edilir, 1939 yılında İzmir'de hayatı boyunca çıkarmaya devam edeceği "*Hareket*" dergisini yayımlamaya başlar. Bu derginin dördüncü sayısında Cumhuriyet'i kuran kadroyu tenkit ettiğinden, göz önünde bulunması için İstanbul'a, ardından yine yazıları sebebi ile Denizli'ye tayin(sürgün) edilir. Nurettin Topçu kendisine şekil vermek isteyen zihniyeti ömrü boyunca eleştirecek ve öğretmenin hürriyetini savunacaktır.

*Bulduğumuz hal içinde genç ruhları yetimlikten, şu avare kimsesizlikten kurtarmak isteyeniyi gafil ve cahil bir mektep müdürü "gençlik kendisine emanet edilemez" sözleri ile jurnal ederse buna hiç şaşmayalım.*⁶⁵ *Muallim sahip olduğu bu mesuliyetle içimizde en fazla hür olan insandır. Çünkü mesuliyetimiz, hürriyetimizin kaynağıdır. Mesuliyet dıştaki tesirlere karşı koyarak bizi içimizden iten ilahi kuvvettir.*⁶⁶

Doğru bildiği uğruna başına gelen sıkıntıları sabır ile karşılamış ve şikayetçi olmamıştır. Anadolu'ya tayin(sürgün), düşüncelerinin temeli Anadoluculuk olan Topçu için bir ceza değildir. O, "*Muallim, geçeceği yol bütün engellerle örtülü olduğu halde, buna tahammül etmesini bilen, tahammül etmesini seven idealcidir der.*"⁶⁷

Üniversite profesörleriniz köy çocuğunu okutmaya başladıkları zaman memleket kurtulacaktır." Anadolu'nun ruhi kurtuluşunu meydana çıkaracak olan hakiki inkılabın ancak köylerin en yüksek eller tarafından kalkınmaları ile yapılabileceğini biz anlamakta pek geç kaldık. Bu büyük inkılabın yapılabilmesi için sade şöhretle saadeti düşünerek üniversiteye doçent, profesör olmaktan başka emelleri bulunmayan insanlar değil, köyde yaralı bereli, gübrelik içinde dolaşan daima muzdarip ve kim olduklarını bilmediği bir takım efendilere uşak olmaya mahkum, büyük ecdadının tarihinden getirdiği zeka kabiliyetlerini her gün toprağa gömen köylü çocuklarını insanlık

⁶⁴ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 70.

⁶⁵ Topçu, **a.g.e.** s. 61-62.

⁶⁶ Topçu, **a.g.e.** s. 71.

⁶⁷ Topçu, **a.g.e.** s. 67.

*için örnek olacak bir medeniyetin sahipleri haline getirmeyi ülkü edinen profesörler lazım.*⁶⁸

Denizli sürgününden sonra İstanbul'da Haydarpaşa Lisesine tayin edilir. İstanbul'a geri dönünce dostu Mehmet Sırrı Tüzeer vasıtasıyla önce Hasip Efendi'yle sonra da hayatında bir devrim niteliğinde olan Nakşi şeyhi Abdülaziz Bekkine ile tanışır ve ona intisab eder. Ayrıca İmam- Hatip okullarının kuruluşunda Celal Ökten hocadan hadis, tefsir ve akaid konularında geniş bilgiler alır.⁶⁹

Nurettin Topçu, onurlu bir insanı tasavvur eder, onur ve şerefiyle müsemma olarak hayatını idame ettirir. Okul başarısı, şehir şehir sürgün edilmesi, öğrencilere rozet dağıtıcılığı yaptırılmasını şiddetle eleştirmesi, imam hatip okulunda ders verdiği süre içinde para almayı reddedişi, öğrencilerine karşı onları mahcup eden bir mütevazılık göstermesi, tasavvufun dünya malı ve makamına minnet etmeyen tavrını benimsemesi hep bu onurlu duruşun göstergeleridir. Onun daima kendi fikirleri, kendine has bir duruşu olmuştur. Milletimize de bu onurlu duruşu layık görür . O ne batı taklitçiliğini ne de daha önce milletimizin kendini unutarak yaptığı uygulamaları tasvip eder. Eğitimde de bireyselliği öngörür

Kendisi imam hatipte ders verdiği süre içinde para almayı reddetmiştir. Çünkü O'nun anlayışına göre dini hizmet veren kimseler, yaptıkları hizmet karşılığında para almamalıdır. Ücretin kabul edilmesi Allah'a olan samimiyete gölge düşürür. Aynı şekilde imamların ücret almasını, dini hizmetleri ücret ve bahşiş karşılığı yapmalarını da şiddetle eleştirmiştir. Bu sebeple onun tavsiye ettiği şeylerden biri köy imamlarının aynı zamanda ilkokul öğretmeni olmalarıdır.

*İmamlık görevinin köy öğretmenliği ile birleştirilmesi kurtuluşun tek çıkar yoludur bu sayede hem para ile ibadet faciasına son verilmiş olacak ve tertemiz peygamber devrine dönülecek, hem de köy öğretmeni olan genç ibadetten kaçmamayı öğrenecek ve yetiştirdiği çocuklara bu yolda örnek olabilecektir. Yapılması gerekli olan dini islahın ilk adımı bu olmalıdır.*⁷⁰

⁶⁸ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 59.

⁶⁹ Mehmet Silay, "Nurettin Topçu'nun İdeali", **Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı/109**, 1. Baskı, Ankara: 2006, s. 399-400

⁷⁰ Topçu, **Yarımkı Türkiye**, s. 264.

Öğretmenlik en ulvi mesleklerin başında gelir. Hz. Peygamber “Ben ancak bir öğretmen olarak gönderildim”⁷¹ buyurmuştur. Nurettin Topçu öğretmenlik mesleğinin saygınlığına gölge düşüren bütün unsurları eleştirmiştir. Aynı bağlamda özel okulların varlığını tasvip etmemiş, öğretmenliği ticari bir meta olarak gören kimseleri kültürsüzlükle suçlamıştır. “*Muallimlik mektepçiliği ticaret edinen, muallimliği esnaflık haline koyan kültürsüz fukaranın işi değildir. Bu, para değil ruh işidir.*”⁷²

Özel okulların varlığı ve hızla yaygınlaşması o dönem için ayrı bir problemi de beraberinde getirmektedir. Denetlenemeyen özel ve yabancı okullar, ülke içinde yıkıcı faaliyetler göstermekte ve asimilasyon politikası yürütmektedirler. “*Bu durum 1978’den sonra gelişen Mutlakiyet Döneminin en belirgin özelliklerinden biridir. Türk, azınlık ve yabancı özel öğretim büyük gelişme göstermiştir. Ancak, azınlık ve yabancı özel öğretim kurumlarının denetlenememesi çok önemli sakıncaları da beraberinde getirmiştir.*”⁷³ Nurettin Topçu özel okul, yabancı okul anlayışını daima eleştirmiş ve mektebin ancak “*milli mektep*” olabileceğini savunmuştur.

*Bir milletin bağrında yabancı mektep, mektebi yıkıcıdır; millet kültürüne sokulmuş hançerdir. Yabancı kültür, sadece milli kültür ağacının köklerini kurutur, onu soysuzlaştırır. Çocuklarına yabancı dil öğretmek için yabancı mektebe koşanlar bir avuç su içmek için suda boğulanlardır. Mektep ancak milli mekteptir.*⁷⁴

Nurettin Topçu eğitimde öğrencinin bireyselliğine, kişiliğine, zihni hürriyetine son derece önem vermiştir. Öğrencilerinin düşünce ve eleştirilerini saygıyla karşılamış, hata yaptığını düşündüğünde ise düşüncesinin istikametini değiştirmiştir. O bir yazısında bu düşüncesini şöyle ifade eder: “Gençlikten körü körüne itaat bekleyen, ona yalnız kendi emir ve arzularını takip etmek gibi şüursuz bir tabiat telkin eden insan, idare ettiği yerde muallim hüviyetini bütün manası ile taşıyanın kadrini elbette bilmeyecek”⁷⁵

Topçu, şiddet ve dayatma nereden gelirse gelsin bunun karşısındadır. Batı metotlarıyla yetişmiş hür düşünceli bir entelektüel olmasının da bunda etkisi

⁷¹ İbn Mace, Sünen, “Mukaddime”, 17

⁷² Topçu, **Türkiye’nin Maarif Davası**, s. 60.

⁷³ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, 12. Baskı, Ankara: Pegema Yayınları, 2008, s. 225 .

⁷⁴ Topçu, **a.g.e.** s. 55.

⁷⁵ Topçu, **a.g.e.** s. 61-62.

vardır.⁷⁶Sadece eğitim öğretimde değil kişisel anlamda da objektif ve eleştireldir. Çocukluğunda Hüseyin Cahit Yalçın hayranı olmasına rağmen onun harflerimizin değiştirilmesinde *kurtuluş ve yükseliş* arayışını eleştirmiş, çıkardığı *Tanin* isimli gazeteden ise övgüyle bahsetmiştir.⁷⁷

2.5 Nurettin Topçu'nun Eserleri

Nurettin Topçu'nun eserleri ve makaleleri ağırlıklı olarak telifidir. Bununla beraber bizzat yürüttüğü dergi yayıncılığına bağlı olarak, az sayıda tercüme veya tercüme-derleme-uyarlama türünden metinleri de vardır. Çok az sayıdaki akademik çalışma ve çok miktardaki felsefe- fikir-deneme metinleri dışında büyükçe bir kitap hacminde hikaye (Taşralı), bir roman (Reha) ve birkaç şiir de yazmıştır. Bunun dışında bazı beyanname ve yazıları müstakil broşürler halinde de yayınlanmıştır. Önemli makalelerinin çoğu kurucusu olduğu Hareket dergisinde neşredilmiş olmakla beraber sayısı hayli fazla dergi ve gazetede yazıları yayınlanmıştır.

Dergah Yayınları Nurettin Topçu'nun eserlerini ve makalelerinin tam bir kronolojisini tespit etmeye çalışmış, ortaya çıkarılan eserlerin nerede ise tamamı Topçu'nun yayınlanmış, makaleleri, dergi ve gazete yazılarından oluşturulmuştur. Topçu fikriyatı için birinci derecede olan bu eserler kronolojik olarak değil tematik olarak eserlere alınmıştır. Eserler hazırlanırken Nurettin Topçu'nun hayatta iken kitaplara tercih ettiği isimler esas alınmıştır. Dergah Yayınları, 21 kitap halinde yayınlanan eserlerinin devamı olarak benzer içerikli yazılarını müstakil kitaplar olarak neşretmeyi planlamaktadır.⁷⁸

İsyan Ahlâkı, Dergâh Yayınları, Ocak 1995

Yarıncı Türkiye, Dergâh Yayınları, Kasım 1997

Ahlâk Nizamı, Dergâh Yayınları, Kasım 1997

⁷⁶ Sılay, s. 397.

⁷⁷ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 12, 82.

⁷⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. İsmail Kara, "Nurettin Topçu'nun Bibliyografyası", *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı/109*, Ankara, 2006, s.523-551, İsmail Kara, "Nurettin Topçu'nun Bibliyografyası", İsmail Kara(Ed.), *Nurettin Topçu* içinde (124-167), 1. Baskı, Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Türkiye'nin Maarif Davası, Dergâh Yayınları, Kasım 1997

Var Olmak, Dergâh Yayınları, Kasım 1997

İslâm ve İnsan Mevlâna ve Tasavvuf, Dergâh Yayınları, Mayıs 1998

İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, Dergâh Yayınları, Mayıs 1998

Bergson, Dergâh Yayınları, Şubat 1998

Büyük Fetih, Dergâh Yayınları, Mayıs 1998

Kültür ve Medeniyet, Dergâh Yayınları, Ekim 1998

Mehmet Akif, Dergâh Yayınları, Ekim 1998

Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi, Dergâh Yayınları, Eylül 1999

Millet Mistikleri, Dergâh Yayınları, Kasım 2001

Amerikan Mektupları – Düşünen Adam Aranızda, Dergâh Yayınları, Haziran 2004

Felsefe, Dergâh Yayınları, Ekim 2002

Sosyoloji, Dergâh Yayınları, Kasım 2001

Mantık, Dergâh Yayınları, Kasım 2001

Psikoloji-Din Psikolojisi, Dergâh Yayınları, Ağustos 2003

Ahlâk, Dergâh Yayınları, Haziran 2005

Taşralı, Dergâh Yayınları, Kasım 1998

Reha, Dergâh Yayınları, Haziran 1999

3. NURETTİN TOPÇU’NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE ÇIKAN DEĞERLER

3.1 NURETTİN TOPÇU’YA GÖRE DEĞER KAVRAMI

Değer, oldukça geniş bir kavram olmakla birlikte şüphesiz ki ilk akla gelen değerler; dinî, ahlakî, millî, estetik ve iktisadî değerlerdir. Nurettin Topçu’nun eserleri incelendiğinde görülecektir ki doğrudan veya dolaylı olarak birçok konuda değer bahsi geçmektedir. Anadolu milliyetçiliğini benimseyen Nurettin Topçu, hem yanlış tarihi yönelimler hem de yabancı fikir akımlarının değerlerimizi tahrip edici etkisine karşı değerlerimizin savunucusu rolünü üstlenmiştir. O cihadını; milletini, dinini ve diğer değerlerini savunarak yapmaktadır. Bütün hayatını bu değerlere dayanarak ve bu değerleri müdafaa ederek devam ettirmiştir. Topçu, şahsî duruşunu sorgulayanlara şu cevabı vermiştir: “Çünkü, bu hayat, bu dünya benimdir. Benim ecdadımın dünyasındayım ve onu çocuklarına bırakacağım. Hakiki sahip elbette ıstırap çeker, yaralar benim vücudumda, benim ruhumda kanamaktadır.”⁷⁹

Nurettin Topçu’nun zihnî dünyası ve açıkladığı kavramlar, kavi bir sistematik ile duru bir anlayışla ortaya çıkar, onda kavramların sınırları, içeriği, yapısı bellidir. O, bir ahlak felsefecisi olarak değer kavramını inkar edenleri abesle işgal etmekle suçlar ve karşı iddiaları derinlemesine tahlillerle çürütür. Bilimsel bilginin yöntemlerini, tanımlamalarını eleştirir. Bilimde objektif, subjektif gibi temel kavramları yeniden tanımlar. Eleştirileri ve tahlilleri *Değerlerin Kabulü* adlı başlık altında verildiği için tekraren bu bölümde ele alınmayacak, burada kısaca onun tanımlamaları ile yetinilecektir. O, değer kavramını şöyle açıklar:

*Bir toplum içindeki fertlerin eşya hakkındaki istek ve duygularının ifadesi olan ve toplumun bütün fertleri tarafından aynı şekilde kabul edilen hükümler, değer hükümleridir. Bir hükmün değer hükmü olabilmesi için bizim istek ve duygularımızın ifadesi olması yetmez. Aynı zamanda bu hükmün bir toplumun bütün fertleri tarafından aynı şekilde kabul edilmiş olması lazımdır.*⁸⁰

⁷⁹ Topçu, *Yarımkı Türkiye*, s. 228.

⁸⁰ Topçu, *Ahlak*, s. 83.

Daha önceki tartışmalarda değer hükümlerinin nesneye bağlı hükümler olduğu bu hükümleri ise insanların nesnelere yakıştırdığı dile getirilmişti. Bu aynı zamanda değer denen bir hükmün olamayacağı anlamına gelmektedir. Topçu'ya göre ise değer hükümleri diğer olgu hükümlerinden farklılık gösterse de bu, değer olmadığı anlamına gelmez, değerlerin nesnelere ve ilkeleri farklıdır. Bu konu şöyle açıklanır:

Değer yargıları ile olgu yargıları arasında bir fark varsa da, bu fark her iki yargı türünün nesnelere birbirinden farklı olmasından kaynaklanır.⁸¹ İnsan bilimi, tabiat bilimine kıyasla farklı bir ilkedir hareket eder. Tabiat biliminin düzenli, tarafımızdan gözlemlenebilir ve deneye bağlı olmalarına karşılık, insan bilimi insan hareketlerinin evrensel oluşundan yola çıkacaktır.⁸²

Topçu'ya göre ahlak değerleri, evrensel olarak kabul edilen bir takım ilkelerden çıkarılır. Ahlakî ilkelerin ispatlanması matematik teoremler gibi olmasa da onlar, doğruluklarından şüphe edilmeyen hakikatlerdir. Ahlaki ilke ve değerler insanların bugüne kadar yaptığı denemelerin sonucudurlar. Ahlak ilkelerinin ortaya konmasında zekanın olduğu kadar, kalp ve iradenin de rolü bulunmaktadır.⁸³

Değerlerin bilgisi yalnızca akıl ile sınırlı kalmaz. Değerler tüm benliğe hitap ederler ve bireyler sahip olduğu değerlerle özdeşleşir. Bu sebeple kişi, değer atfettiği varlık ile kendisini bir tutar. Bu durum zeka yanında, duygu ve davranışın da değerler ile birlikte zikredilmesini gerektirir. Değerler, yalnızca zihnî alanla sınırlandırılmayacağına göre “değerler eğitimi” diye bir kavram manasız olacaktır. Tecrübe etme, duygusal alanla irtibat kurma gerekliliklerinden dolayı “değerler eğitimi” tabiri kullanılmaktadır.

Bir nesne bilgisinin doğru mu yanlış mı olduğu, nesnesine uygun olup olmadığı tartışılır. Sonunda onun doğru veya yanlış olduğu görülür. Oysa bir değer bilgisi yine tartışılabilir da sonunda onun doğruluğu ilkindeki gibi görülmez, ama benimsenir. Birincisi aklımıza ikincisi ruhumuza, yani tüm benliğimize hitap eder. O yüzden bu sonuncusunun benimsenmesinden söz ediyoruz. Bu durum da değer eğitimi ilgisini gösterir. Çünkü benimseme eğitimi sonunda vuku bulur. Değer yargısı, öznenin sahip olduğu bir değer

⁸¹ Poyraz, s. 82.

⁸² Topçu, **İsyan Ahlakı**, s. 52.

⁸³ Topçu, **Ahlak**, s. 85.

*nesneye yüklenmesi olduğuna göre, bunun için her şeyden önce öznenin böyle bir değere sahip olması gerekir.*⁸⁴

Nurettin Topçu, ahlakı “olan, realite değil; olması gereken, ideal” olarak tanımlar fakat bu ahlak kavramının subjektif ve dayanaksız olduğunu göstermez. Ahlakın nesnellik ölçütleri farklıdır. Bir olgunun, bir varlığın nesnellığının kanıtlanmasının beş duyu organı ile sağlanabileceği düşüncesi, bir yanılgıdan ibarettir. O’na göre, fertten doğarak evrensel nizama uzanan fikir ve somut inanç ile bir hareketin yaşanması, onun bizzat uygulanmasını gerektirir. “Böylesi bir hareketin bilgisi de kesinlikle somut ve evrenseldir.”⁸⁵

Topçu’ya göre değerlerin varlığı yalnızca kişiliği, kişiyi oluşturma gibi zaruri bir neticeyi doğurmaz, aynı zamanda hayatın anlamı ve neşesi de onlarla sağlanır. “Bir milletin kültür değerleri ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır. Hayatı bize değerli yapacak olan sanat, ahlak ve hayır neşeleridir.”⁸⁶

Hayat değerlerle anlamlı, huzurlu ve neşeli olmakla birlikte kişinin kendine değer edindikleri ile yaşadığı dünyanın değerleri arasındaki çatışma kişiyi zor durumda ve yalnız bırakabilmektedir. Kişi kendi değerleri ile toplumun değerleri arasında bir uyum veya uzlaşma sağlayamazsa veya kendi değerleri için mücadele etmezse yaşadığı toplumda mutsuz olabilecektir. Topçu, bu konuda zorluklar yaşayan bir kimse olarak karamsar değildir. Ona göre uhrevî hayata olan iman, ilahî rızadan umulan medet ve insanın gönlünde Allah’a ve onun kullarına beslediği sevgi bütün zorlukları yenebilme enerjisi sağlayan bir kuvvet ve saadet unsurudur.

*Hayatı elemli yapan esaslı facia, insanın iç yapısı ile içinde yaşadığı alemin çatışmasıdır. Lakin her varlığın koşarak hiçliğin kucağına atıldığı bu alemde sonsuzluk inancıyla beslenen ebedi emeller var; gençlik, aşk, ruhu doyuran faziletler ve hayatı yaşamaya değerli yapan saadet hazineleri var.*⁸⁷

Medeniyetlerin oluşumu ve devamı yeni değerlerin oluşturulması ve kuvvetine bağlıdır. Medeniyet doğması demek, bir insan kalabalığı içinde, yeni ruhî değerlerin

⁸⁴ Soykan, “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, s. 52.

⁸⁵ Topçu, *İsyan Ahlakı*, s. 35.

⁸⁶ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 16.

⁸⁷ Nurettin Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, 5. Baskı, İstanbul: 2008, s. 30-31.

doğması ve fertlerle zümrelerin bu değerleri hür iradeleriyle zorlanmaksızın benimseyerek hayata geçirmeleri demektir.⁸⁸

Nurettin Topçu, millî değerleri de vahiyle ilişkilendirir ve bu sebeple millî değerlere mutlaka sahip çıkılmasının, geliştirilmesinin gerekliliğini dile getirir. Anadolu medeniyeti, milletimizin değerleri ile yaşadığı hayatı harmanlamasıyla oluşturulmuştur. Gündelik hayatın maddî manevî her boyutunda değerlere ait unsurlar somutlaşmış ve sembolik anlamlar yüklenmişlerdir.

Medeniyet kurmuş olan kavimler ruhî değerlerini bir hikmet sistemi içinde işlemişler, kainatla hayatın hadiselerini bu hikmet gözüyle görmüşlerdir. Anadolu, böyle bir kainat metafiziğini ve kainatla sürekli temasta bulunan insanın felsefesini içinde bulunduğu cemiyetin kendi ruhunda bıraktığı akisleri bir hikmet sistemi içinde birleştirmiştir. Anadolu'nun hikmeti, hayata çok yakın hem de çok derindir. Bu bir yandan çiftçi olan, öbür taraftan sürekli ızdırap çeken bir kavmin hikmetidir.⁸⁹

Bir milletin değerlerini kaybetmesi ile onların “millet” olmasını sağlayan manevî bağlar da çözülmüş olur. İnsanları bir arada tutan bütün toplumsal kurumlar değerlerle örülüdür. Değerlerin kaybolması ile akrabalık, komşuluk, aile, arkadaşlık, dostluk gibi insanları bir arada tutan bağlar kaybolur. Kişi yalnızca kendini düşünerek bencilleşir, hoyratlaşır, millet içinde anarşi ortaya çıkar. Toplumsal dayanışma, yardımlaşma kaybolur ve suç oranlarında artış görülür. Topçu bu durumu şöyle dile getirir:

Hislerin dünyasında bağlılıklar, sevgi ile perçinlenen itaat, aile sevgisi, büyüklere hürmet, kanun karşısında eğilme iradesi, bütün bunlar insanları tek bir ruh yaşatan kainatın özünde birleştirir ve dostluğun halkası içinde mutlu yaşatırlar. Bunların ortadan kalkarak toplumda kalp bağlarını koparan anarşinin fırtınası estikten sonra, insanlar birbirine yabancı olur. Yabancılık, bencilliğin kumandası altında kolaylıkla düşmanlık haline gelir ve sonunda insanlar aleminde, aşağı canlılardaki hayat savaşından başka bir şey bırakmaz.⁹⁰

⁸⁸ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 209.

⁸⁹ Topçu, *a.g.e.* s. 119-120.

⁹⁰ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 193.

Kişiliğin değerlerle oluştuğunu söylemiştik; fakat kişinin değerlerini bizzat kendinin oluşturması, kritik etmesi, onları benimsemesi gerekir. Bireylerin toplumsal baskı yahut taklit ile öğrendikleri ve uygulayageldikleri değerlerin kişinin ruhî dünyasındaki sıhhati problemlidir. Nurettin Topçu kendine çevresi tarafından telkin edilenleri sorgulamadan uygulayanları eleştirir. Onları şahsiyetlerini oluşturamamakla, pasiflikle, sürüleşme ile suçlar. Topçu'ya göre böyle kimseler makineleşmiş insanlardır, iradelerini kullanamazlar ve otoritesini hissettikleri her kurum ve kişinin isteğini yerine getirmeye hazırdırlar. O, bu tür insanları şöyle anlatır:

İyi adam, mutlaka ahlaklı insan değildir. Kendi dışındaki değerlerle yaşayan adam ahlaklı olamaz. Ahlaklılık insanın dışında ve kendiliğinden yaşayan bir gerçek değil belki herkesin kendi iç denemesinden doğma bir değerdir. Aradığımız ahlaki örneği, “iyi adam” değil “kalp adamı” verebilecektir. Amirine uyan, öflere uyan, cemiyete uyan iyi adamlar! Siz nefsinizin, siz arzın, siz gayrın kölesisiniz...Bu iyi adamlar, renksizler, kimsenin işine karışmayanlar, kendi işlerini de başkalarının suyunca giderek yapmasını bilenlerdir. Bu iyi adamlar, hayatlarına kir karışmadan yaşamış oldukları için berrak görünen, fakat zorbanın eliyle hemen bulanıp kirlenmeye karşı gelmeyenlerdir.⁹¹

Nurettin Topçu'nun değerlerle donatılmış insanlara dair birçok tanımlamaları ve tespitleri de mevcuttur. Ülke çocuklarının ve gençlerinin de bu tanımlamalardaki insanlara benzer şekilde eğitilmesi, hatta bütün yurdun millî bir mektebe çevrilmesi gerekliliğini dile getirir. Onun *namuslu adam kavramı* bu değerler silsilesi çevresinde kendini konumlandırmış, bilinçli bir çaba ile hayata atılan insandır.

⁹¹ Topçu, *Yarımkı Türkiye*, s. 189.

3.2 NURETTİN TOPÇU’NUN EĞİTİM ANLAYIŞINDA ÖNE ÇIKAN DEĞERLER

Bir ahlak felsefecisi ve ömrünü öğretmenlikle geçirmiş bir kişi olarak Nurettin Topçu, kitaplarının, yazılarının, konferanslarının, derslerinin kısacası hayatında emek adına ne varsa hepsinin içeriğini hayatın değerlerle donatılması adına sevk etmiştir. Çocukların, gençlerin, insanların eğitilmesi adına sistematik düşünceleri vardır. O’na göre eğitimde değerler yalnızca okul sınırları içine hapsedilemez. Okul ile sınırlı kalmış bir değerler eğitimi başarısız kalmaya mahkumdur. Çünkü okuldan çok daha güçlü yıkıcı unsurlar değerler eğitimi baltalamaktadır. Üstelik son yüzyıllardaki yönelişler, okulda ve sosyal yapıda manevî değerlere dair eğitimi en aza indirerek, değerleri olabildiğince zayıflatmış, hayatın dışına atma çabası içine girmiştir. Topçu’nun çokça dile getirdiği değerler, başta dinî-ahlakî değerler olmak üzere millî ve estetik değerlerdir. Topçu’nun eğitim anlayışı birkaç asırdır devam eden *eğitimde batılılaştırma hareketine* karşı geliştirdiği sistematik düşüncelerden oluşur. Bu konuyu şöyle özetleyebiliriz:

Nurettin Topçu’nun maarife yaklaşımı batılılaştırma hareketleriyle çok yakından ilişkilidir. O batılılaştırmanın öngördüğü eğitsel çerçeveyi aşarak yeni ve farklı bir eğitim çerçevesi geliştirmiştir. Eğitime dair görüş ve fikirlerini Türk toplumunun geçmişiyile sağlıklı bir biçimde ilişkilendirerek somutlaştırmıştır. Batıdaki, pozitivist, metafiziksiz ve reformist eğitim akımının görüşleri yanında, bu eğitim hareketlerinin Türk eğitim sistemine girişi ve etkilerini eleştirmiştir.⁹²

Nurettin Topçu’nun eğitimini tamamlayıp Avrupadan yurda döndüğü süreç; felsefeden ve hayatın hemen her alanından metafiziğin kovulduğu, bu anlayışın hemen her kurum ve kuruluş sayesinde topluma ve bireylere sirayet ettiği, dolayısıyla manevî değerlerin hızla “değer kaybettiği” bir zaman dilimidir. Üstelik bu yöneliş öyle kuvvetli bir taraftar kitlesi kazanmıştır ki, farklı fikir ve anlayışlar dışlanmış, kabul görmemiştir. Nurettin Topçu bu yönelişin getirilerini dile getirmiş, gelecekte meydana gelecek daha büyük problemlere dikkat çekmiştir.

⁹² Mustafa Aldı, “Çocukların Hizmetinde Eğitime Maarif Katmak”, **Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı/109**, 1.Baskı, Ankara: 2006, s. 290

Görülüyor ki, manevî varlığımız her tarafından yıkılıp viran edilmiştir. Maddî değerlerimizle ne kadar öğünsek acaba ruhumuzun kurtuluşuna inanabilir miyiz? Başkalarını aldatmakla kendimizi aldatabilecek miyiz? Maddenin üstünlüğü, hayatımızı yaşanmaya değerli yapamadıktan sonra içimizde gizlenen daha iyi yaşama idealine kavuştuğumuzu söyleyemeyiz. Ruh dünyamızın davacıları bizim insan olan varlığımızın asıl sahipleridir. Onlar ilim, sanat, ahlak, millet, Allah sevgileridir. Biz yarınki Türkiye'nin onları hem kalbimizle hem de hareketlerimizle yüceltme idealinin eseri olacağına inanıyoruz.⁹³

Nurettin Topçu, değerlerin korunup yaşatılarak bir ülkenin ayakta kalabileceğini ve yalnızca maddî doyum arayan insanların mutlu olamayacağını dile getirir. *“Kendinde bir ızdırabı gezdiren insanın zorla eğlenmeye çalışması beyhudedir.”⁹⁴* Türkiye'nin kaybettiği enerjisini kazanmasının ve gerçek anlamda gelişmesinin manevî değerlerini sahiplenmesi ile gerçekleşeceğini söyler. Bir ülkenin maddî refah sağlamış olması, o ülke insanlarını mutlu kılmaya yetmeyecektir. Çünkü; kanaat, paylaşma, vefa, özveri, yardımlaşma, fedakarlık gibi değerlerden bîhaber olan bireyler yalnızca kendileri için yaşamının, yalnız kendilerini sevmenin anlamsız olduğunu ve kendilerini mutlu etmediğini fark etmektedirler.

3.2.1 Dinî ve Ahlakî Değerler

Nurettin Topçu, ahlakın büsbütün dinden ayrı olduğu düşüncesini kabul etmez. Değerlerin tamamının kaynağı da, dinî olsun olmasın, zaten bir inanca bağlıdır. Benzer şekilde Nurettin Topçu, değerlerin de temelini dine dayandırır. Toplumların başlangıçta tamamen dinî değerlerle hareket ettiğini, zamanla değerlerin dinden ayrılmaya başladığını söyler.⁹⁵

İnsanın kendini doğuştan içinde bulduğu ilahî veya insanî kaynaklı bütün dinlerin dışında somut, algılanabilir, tecrübe edilmiş bir olgu vardır ki bu da inanma olgusudur. İnanma fiilinin bulunmadığı ne bir insan, ne de bir insan topluluğu mevcuttur. İnanç da bilgi ve etik gibi insanın varlık şartlarından biridir. İnsanın günlük

⁹³ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 83.

⁹⁴ Topçu, **Ahlak**, s. 74.

⁹⁵ Topçu, **a.g.e.** s. 84.

hayatında başlayan inançlar gelişim gösterdikçe üstün ve mutlak bir varlığa bağlanma şeklini alır.⁹⁶

Topçu'ya göre din ve ahlakın ayrılması mümkün değildir, çünkü din, insanın ahlakının olgunlaşmasıdır. Din ve ahlak aynı şeyin değişik yoğunluktaki boyutlarıdır. Milletler de ahlak ile dini ayrı düşünmezler. Ahlak insanın yaratılışına uygun hareket etmesi⁹⁷, din ise insanlığının da üzerine yükselmesi demektir.

Bazılarının yaptığı gibi, ahlakı dinden veya dini ahlaktan ayırmak, insanın iç dünyasını yine kendisinden ayırmak demektir. Zira ahlak, esasında dinî olgunluktan ayrı bir şey değildir. Din ile ahlakın münasebetini belirtmek için şunu da ilave edelim: Halk için din ahlaktan başka bir şey değildir. Büyük ruhlar içinse yine şüphesiz ahlaktır, lakin aynı zamanda insanlığın da üstüne, adeta ahlakın kaynağı olan ilahî iradeye turmanış cehdidir. Ahlakı içerisine alır, onun da ötesine geçer. Ahlak insanlaşmaksa, din insanlığımızın da üstüne yükselme iradesidir.⁹⁸

Nurettin Topçu'ya göre din ile ahlakın temel amacı aynıdır. Çevrildiği gaye bakımından din gibi ahlakın da gayesi insan ruhunu temizlemek, yükseltmek ve sonsuza doğru yöneltmektir.⁹⁹ Dinin asıl gayesinin ahlaklılığın yayılması olduğunu düşünürsek, dini yaşatan çevrelerde ahlakın büsbütün dinden ayrılmadığını kabul etmek zorunlu olacaktır.¹⁰⁰

Nurettin Topçu'nun bu konudaki açıklamaları Kur'an-ı Kerim'deki ilahî hitap ile de paralellik göstermektedir. Allah, insanları temizleyip onlara hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle insanlara büyük bir lütf sunduğunu Al-i İmran suresinin 164. ayetinde şöyle dile getirir: *"And olsun, Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler."*

⁹⁶ Mengüşoğlu, s. 21.

⁹⁷ Dini Terimler Sözlüğünde ahlakın tanımı Topçu'nun açıklamasına uygun olarak şöyle geçer: *"Huy, seciye, tabiat, mizaç, karakter" gibi anlamlara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. İnsanın fiziki yapısı için çoğunlukla halk, manevî yapısı için ise hulk kelimesi kullanılmaktadır.* Bkz Dini Kavramlar Sözlüğü, "Ahlak" Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

⁹⁸ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 86.

⁹⁹ Topçu, **Ahlak**, s. 29.

¹⁰⁰ Topçu, **a.g.e.** s. 84.

Topçu'ya göre akıl, ahlakın ilkelerini ortaya koyar, fakat yeterli değildir. İnsan tecrübe etmeden iyi ve kötü hakkında hüküm veremez. Bir olay, deney ile tanındıktan sonra değere ait hükümler ortaya çıkar. Ahlaki hareketlerde toplumsal ve cezai yaptırımın dışında insanı ahlakî davranışı yapmaya mecbur eden bir otorite mevcuttur. Bu mecburiyet duygusu, deney ve gözlem yolu ile elde edilebilecek bir veriye dönüşmez. Bu duygu üstün bir otoritenin varlığı ile açıklanabilir. Akıl; sebep sonuç ilişkisi, olayların kanunu gibi verilerle harekete geçince, insan bütün eğilimlerini, bütün bencillik ve isteklerini hak olarak görecektir. Realitenin arasında ideali yakalayan aklın ışığında, olayların üstüne yükselmedikçe ahlak kurulamaz.¹⁰¹

Nurettin Topçu ahlakı hayatın merkezine koyar ve ondan daha gerçek daha değerli bir olgunun olmadığını dile getirir. O, "*Alemde ahlaktan daha güzel, daha gerçek bir şey yoktur*" der.¹⁰² Nurettin Topçu'nun bütün felsefe sisteminde ahlak merkezî bir yer işgal eder. İslamın ahlak merkezli bir din olduğunu, tasavvuf düşüncesi içindeki ahlakın merkezi konumunu her vesile ile dile getirir. Aynı zamanda son İslam Peygamberi de "*Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim*"¹⁰³ buyurmuştur.

İmanın şartları pratikte altı madde olarak sıralanırsa de iman olmazsa olmaz şartlarından biri de güzel ahlaktır. Bu sebeple İslam Peygamberi

*"Müslüman, insanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir."*¹⁰⁴

*"Bizi aldatan bizden değildir"*¹⁰⁵ buyurarak iman-ahlak ilişkisini ortaya koymuştur.

"Kur'an ile tanıtılan İslam ahlakının hürmet, merhamet ve hizmetten oluşan üç esası vardır. Bu üç esaslı kaideyi ayakta tutan, hem de onlara bağlanan sabır, şükür ve af gibi

¹⁰¹ Topçu, *Ahlak*, s. 148.

¹⁰² Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 82.

¹⁰³ Malik, el Muvatta, 2/904

¹⁰⁴ Tirmizî, Sünen, "İmân" 12

¹⁰⁵ Müslim, Sahih, "İman", 164

diğer destekler de vardır. Bu kaideler Kur'an'ın ruhuna hakimdir ve imanımızın asıl şartlarıdır.”¹⁰⁶

İslam dini hakkında düşünöldüğünde ise ahlak ve İslam, birbirleri yerine zikredilebilecek kadar iç içe kavramlardır. Tarihimiz, kültürümüz, İslam ahlakının görünömleriyle doludur. Nurettin Topçu bu konuyu şöyle ifade eder: “*Fütuhât, kılıcın olmadan evvel ahlakındır. Biz bir ahlak tarihinin çocuklarıyız: Ne ırk, ne iktisat endişeleri ahlakımızı sarsamaz. Ruh ve ahlakımızla kabre varacağız, onlarla ebediyete ulaşacağız.*”¹⁰⁷

*İslam ideali insan idealidir. İnsan ideali, kalp tekniğine muhtaçtır. Bu tekniğin tatbiki ibadet, gayesi gerçek selamettir. Anarşist kalpsiz olmak zorundadır; ona ahlak lazım değildir. İslamın yolu ise bu yolun tam karşısında ve aksi istikamette bulunur. İslamın zaferi, ilimle ahlakın, bir de onların önünde yürüyen kalbin zaferidir.*¹⁰⁸

3.2.1.1 Sevgi (Aşk)

Nurettin Topçu'da sevgi, kendine daima aşk kavramı içinde yer bulur. Sevgi başta Allah sevgisi olmak üzere, yaratılanı Yaratan için seven bütün kainatın sevgisine dönüşür. Sevginin kaynağı Allah'tır, bu sonsuz kaynaktan taşan sevgi bütün varlığı kuşatır ve O'nun inananları ancak sevgi sahibi olarak ona inanmış olurlar. İslam kültüründe ülfet kavramı ile ifade edilen sevgi, insanların birbirlerine karşı beslemiş oldukları samimi muhabbet ve sohbettir. Sevgi, İslamda öyle önemli bir kavramdır ki Hz. Peygamber tarafından imanın şartlarından biri olarak nitelendirilmiştir. “*Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.*”¹⁰⁹

Sevgi insanî duygularının en kuvvetlisidir. Değerlere ait bütün duyguları besleyen, onları harekete geçiren bir güce sahiptir. Sevgi ile bütün varlıklar yüzünü değiştirir, sevgi; insanı umut, huzur ve mutluluk ile dolduran, doyum sağlayan bir duygudur. Nurettin Topçu sevginin bu hayret verici özelliğini şu cümlelerle anlatır:

¹⁰⁶ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 99.

¹⁰⁷ Topçu, *a.g.e.* s. 83-84.

¹⁰⁸ Topçu, *a.g.e.* s. 26.

¹⁰⁹ Müslim, Sahih, “İman”, 93.

“Mutlak varlıktan bütün eşyaya ve kainata sıçrayan aşk, her sahada sevgi olur. İşte bu sevgi dünyayı cennet yapmaya ve hayatı değerli kılmaya kâfidir. Aşk içinde eşya ve varlıklar yüzünü değiştirir; her şey güzelleşir ve her şeyde “bir şey” görülür.”¹¹⁰

Yine O, sevgiyi ilahi yolculuk için en önemli vasıta olarak görür. O’na göre insanın asıl gayesi Allah’a gitmektir. Sevgi, ilahî emaneti yüklenen insana sunulmuş imtiyazdır. Bu imtiyazı elde etmenin, imtihanda başarı kazanabilmenin yolu aşka ulaşabilmektir. Aşk içinde çelişkiler kaybolur, bu mahşer yeri cennete dönüşür. Aşk içinde bütün insanlar kardeş olur ve ihtiraslarından sıyrılırlar.¹¹¹

Sevginin yokluğu veya azlığı bir toplumun felaketidir. İnsanlar bencilleşir, hoyratlaşır, düşük hazlar peşinde sürüklenir, huzur bulamaz, mutluluk nedir bilmezler. Böyle bir toplumda hayatın, anlamı ve neşesi de kaybolup gitmiştir. Sevgi bir topluluğun can damarı, hayat kaynağıdır. Kur’an-ı Kerim’de bu durum şöyle dile getirilir: *“Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O’nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz.”¹¹²* Nurettin Topçu, sevgisiz bir milleti şöyle tasvir eder:

Sevginin yaşanmadığı hep nefretlerin barındığı ve kalplerin çarpıştığı bir cemiyette, hayat yaşamaya değmez hal olacaktır. Hayat yük olacak, aile içi kahredecektir. Mektep usanç verecek, mabet sevilmecektir. Kalpleri ve kafaları bir noktada, bir sevgi mihrakında birleşmeyen insanlar gerçek vatandaş hayatını, milli birlik saadetini yaşayamazlar. Bu söz, mücerret bir kelimedenden, kuru bir laftan ibaret kalır. Görüşlerin çatıştığı, kalplerin çarpıştığı yerde ise zümreler birbirini ezer, kuvvetler birbirini kırar. Gazeteler halkı teşhir, hatta terzil etmekten hoşlanır. Ümit ve iftihar konusu olması beklenen gençlik, ümitler harcar; habis emelleri uğrunda onu kullananların elinde yıkıcı olur, bilmeden mefahire ve vicdana saldırır. Münevver geçinenler halktan ayrılır; milletin kendi evlatları, onun mukadderatına düşman kesilirler.¹¹³

Kalp kaynağını Allah’tan aldığından tertemiz, şeffaf bir halde yaratılır. Böyle iken insanoğlu onun üzerine yüzlerce perde örter ve kendi kalplerini, ondaki samimiyeti tanımadan, ona muhtaç yaşarlar. *“Kendi varlığını yine kendi kalbine mezar yapan*

¹¹⁰ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 87-88

¹¹¹ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 34

¹¹² *Âl-i İmran*, 3/103

¹¹³ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 56

yaratığın bu hali, insan sefaletlerinin belki de en müthişidir.”¹¹⁴ Kalp, yalnızca duyguların merkezi değildir. Kalp aynı zamanda insanın anlayabilmesini sağlayan bir yapıya sahiptir. İnsanın gönlünü zenginleştirmeden, ona ait kuvveleri öldürmesi kalbi körleştirir. Bu körleşme, hem insanın kendi benliği üzerinde, hem de diğer bütün duygusal unsurları anlayıp algılayabilme konusunda gerçekleşir. Kur’anı Kerim’de böyle insanlar için Allah, “kalpleri vardır, anlamazlar”¹¹⁵ buyurmuştur.

Dinin kaynağı da sevgidir. Gerek Allah’ın kullarını yaratmasındaki hikmet, gerekse kullarını vahyi ile peygamberleri ile muhatap etmesi, hep sevgisinin getirileridir. Kalpler sevgi ile dolarsa ilahi nur kalplere dolacaktır. Nurettin Topçu’nun deyimiyle eğer Hz. Muhammed’e Hira’da, Hz. Musa’ya Tuva’da Allah seslenmişse onların gönüllerinin bu seslenişe hazır olmasındandır. Bunu şu sözlerle ifade eder: “Hz. Muhammed’i Hira’da karşılayan sonra onu Mirac’a yükselten ilahi hitap bütün ruhunu dolduran Allah aşkı ile gerçekleşmiştir.”¹¹⁶

Değerler eğitimi adına ise takva, yani Allah sevgisini kaybetme korkusu, iradi bir hareket yaratacaktır. Böylece kişi mutlak gören ve mutlak duyana karşı sorumluluk sahibi olacak, sevdiğinin sevgisini kaybetmemek adına sevgilisinden utanacak, ahlak ile donanacaktır. “Aşkı kuşatan hale, haya halesidir. Aşkın sahibi mutlaka hayanın da sahibidir. Ruhun, vicdanın, hareketlerinin iffetine sahiptir.”¹¹⁷

*Haya duygusu, hem izzeti nefsin, hem de şeref ve haysiyetin bizdeki bekçisidir. Onunla hem kendi izzeti nefsimizi koruruz, hem de başkalarının izzeti nefsinde saygı duyarız. İnsanlara sevgimiz yüzünden onların şeref duygularını da incitmekten utanırız. Utanmayan hem sevgisi, hem de insanlık değeri olmayan kişidir.*¹¹⁸

Burada Nurettin Topçu sevenin sevgilisine karşı olan utancından bahsetmektedir. Utanma toplumsal anlamda da onaylanan bir duygudur, “Kuldan utanmaz, Allah’tan korkmaz” tabiri bir kınama ifadesi olarak kullanılmaktadır. Buna göre Allah’ı sevip ondan korkanın utanması kaçınılmazdır. Bu manada utanma duygusu değerler eğitiminde önemli bir unsurdur. Utanma izzet-i nefsin, onur ve şeref de

¹¹⁴ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 29

¹¹⁵ *Araf*, 7/179.

¹¹⁶ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 87

¹¹⁷ Topçu, *a.g.e.* s. 16.

¹¹⁸ Topçu, *Ahlak*, s. 44.

koruyucusudur. Fakat özgüven eksikliği, aşırı çekingenlik utanma ile karıştırılmaması gereken duygulardır.

Sevgi, eğitim öğretim süreci için en önemli unsurdur. “*Sevgi eğitimin iç kanunudur.*”¹¹⁹ İlköğretim süreci içinde çocuğun anne ve babasından sonra sevmeye en çok hazır olduğu, saygı duyduğu, güvendiği kişi öğretmenidir. Öğrenci ile öğretmen arasında sevgi bağı kurulabilirse, öğrenci öğretmenini memnun etmek için, ona olan yoğun sevgisi sayesinde, daha gayretli olacak, duygusal ve fiili olarak öğrenmeye hazır hale gelecektir. Ergenlik dönemi ise öğretmen öğrenci münasebetleri konusunda kritik bir dönemdir. Çünkü bu süreç ergenin özgürlüğüne düşkün olduğu ve isyankar davranışlarının arkadaşları tarafından onaylanıp teşvik edildiği bir dönem olmaktadır. Ergen, büyükleri ile inatlaşma, kişiliğini ve gücünü kanıtlama çabasına girişmektedir. Ergenlik dönemindeki gencin öğretmeni tarafından sevildiğini, ona anlayış gösterildiğini hissetmesi, bu ve benzeri problemlerin kolaylıkla aşılmasına yardımcı olacaktır.

3.2.1.2 Hürmet

Hürmet sözlüklerde saygı ile aynı anlama gelmektedir. Türk Dil Kurumunun sözlüğündeki karşılığı ise şöyledir: “*Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, ihtiram*”¹²⁰

Başka bir kaynakta; *büyük, değerli ve önemli varlıklara karşı hissedilen sevgi ve bağlılık karışımı duygu. Bir kimsenin önemsenmesinden, üstün görülmesinden kaynaklanan ve o kişiye değerini belirtecek biçimde davranılmasına sebep olan duygu. Kutsal olan varlıkları yüceltme duygusu*¹²¹ olarak ifade edilir.

Nurettin Topçu’ya göre sevgi ve hürmet aslında aynı şeyin değişik boyutlarıdır. Birçok ulvi duygunun kaynağı olan sevgi, hürmetin de kaynağıdır. Bu anlamda ne sevgisiz saygıdan, ne saygısız sevgiden bahsedilebilir. O, bu konuyu şöyle dile getirir:

¹¹⁹ Çamdibi, s.106.

¹²⁰ Büyük Türkçe Sözlük, “Hürmet”, Ankara: TDK, 2009.

¹²¹ Neriman Gökçeğöz Karatekin (Ed.), **Helik Karakter Okulu Aile Kitabı-Saygı**, 1. Baskı Ankara: Nobel Yayıncılık, 2003, s. 2.

“Hürmetin en yüksek basamağında aşk bulunur. Aşk, hürmetin vecd halinde yaşanmasıdır. Her varlığa çevrilen sevginin bizi bize ulaştırdığı hal, hürmet durumudur. Ahlak yapımızın ilk ve temel mayası hürmettir.”¹²²

“Sevgiden ayrılmayan hürmet, ahlakımızın temelidir. Hürmet hayatın her sahasında, ailede, okulda, alışveriş yerinde, gazetede, siyasette, sanatta ve dinde yaşatılır.”¹²³

Nurettin Topçu hürmetin büyüklüğüne göre imanın derecesinin belli olacağını söyler. Makalelerinde sıklıkla ecdadın değerlerimize olan saygısından bahseder. Bunlar arasında Osmanlı Devleti kurucusu Osman Bey’in, Kur’an’ın huzurunda sabaha kadar bekleyişi ve Yavuz Sultan Selim’in, hocasının atının ayağından üzerine sıçrayan çamuru şeref kabul edip kaftanını, tabutunun üzerine örtülmesini vasiyet etmesini çokça dile getirir. Kendisi de bir saygı timsalidir, İslam dinine, öğrencilerine, hocalarına, ağabeyine olan büyük saygısı bunun göstergesidir. *“Kendi hürmetimiz yine kendimizin ruh kuvveti ile imanın derecesini gösterir.”¹²⁴*

Kişilerin toplumu taklit etmesi veya zorlama sonucu bazı davranışlar sergilemesi onun değer sahibi olduğunu göstermez. İradi olarak yaptığımız bütün davranışların ardında ise değerlerimiz vardır. Bu anlamda değerlendirme-değer verme, insan hayatının hemen her anında karşısına çıkar ve insanı fiili olarak etkileme, hareket yaratma gücüne sahiptir.

Hürmet duygusu vicdanî olarak kişisel duygu ve isteklerimiz karşısında kanunun üstünlüğü tasavvurunu doğurur. Hürmet duygusu diğer duygulardan farklı ve üstün olarak iradeyi harekete geçirme gücünün ötesine uzanır ve bizzat ahlaklılığı doğurur. *“Hürmet, bizde bayağı hislere karşı gelen bir harekettir. O hassasiyetimizi, hür hareketimize engel olmaktan kurtarır. Hürmet, insanadır, eşyaya hürmet edilmez. Hürmet, korkudan ve hayretten tamamen ayrıdır.”¹²⁵*

¹²² Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 88-90.

¹²³ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 81.

¹²⁴ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 90.

¹²⁵ Topçu, *a.g.e.* s. 88.

Saygı kişinin kendi benliğinden başlar. Hiç kimse kendisine hakaret edilmesine, kendisine şiddetle muamele edilmesine, adaletsizlik yapılmasına razı olmaz. İnsan kendini maddi ve manevi koruma içgüdüğü ile donatılmıştır. Bu iç güdü kendisine olan sevgi ve saygısının varlığı sayesinde harekete geçer. Kişi, diğer varlıkları algılamaya başladığında, artık benliğinden doğan bu duygu diğer varlıklara sirayet eder. Saygı yani hürmet duygusu hissedildiğinde, bu hissedişin yoğunluğuna bağlı olarak kişiyi hürmet gösterdiği varlığa yaklaştırır, onu benimsetir, böylece bir nevi o kişi varlıkla kendini bütünleştirmiş olur. Bu kavram “*aynileşme*” olarak adlandırılır. Yani kişi sevip saydığı ile “*aynı*” olur. Diğer kişilerin saygı gösterdiği varlığa olan sevgisi ve saygısı kendine, saygısızlık ve aşağılaması da yine kendinedir. Hatta bazı durumlarda kendinden öteye geçer. Yine bu anlamda saygı duyduğumuzda o yüce varlıkla birlikte kendimizi onun vasıflarına bürünmüş, kendimizi onun yerinde hissederiz.

*Hürmet duyduğumuz anda kendimizi büyümüş, yükselmiş, kendi varlığımızın üstüne yükselmeye, hatta bütün varlıkların üstüne yükselmeye kabiliyet kazanmış buluyoruz. Hürmet alelade hislerden biri değildir, dinin dünyasında ilahi lütfu bekleyiş haline benzeyen bir duygulanmadır.*¹²⁶

Kelime anlamı teslim olmak, boyun eğmek, itaat etmek olan *İslam*'da bu itaat asla cebren değil, sevgi ve hürmet duygularıyla donanmış olarak vardır. Allah korkusu Allah'ın gazabından değildir, onun sevgisini, rızasını kaybetme korkusudur. Bu manada hubb, havf ve haşye, takva kavramları Kur'an'da sık geçen kavramlardır. Bu kavramların hemen hepsi hürmet ve sevgi ile donanmış insanın sevgili Rabbine olan bağlılığını vurgular. Nurettin Topçu bu konuyu şöyle dile getirir: “*Hiçbir zaman tehlike ile tehdit ve garaz manasına anlaşılmaması lazım gelen ve İslamda her hikmetin başı olan Allah korkusu, tam ve gerçek hürmetten daha başka bir şey değildir.*”¹²⁷

Ahlak duygusu, *insan olma* düşüncesinden doğmadır. Farkında olarak veya olmayarak, hepimiz insanın bütün yaratılmışlara üstünlüğüne inanırız. Bu inanç, her şeyden önce, başka varlıklarda bulunmayan değerlerin kendimizde bulunduğu veya bulunması gerektiği düşüncesinden doğmaktadır. Bu inanca sahip olmadan mutlu

¹²⁶ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 89.

¹²⁷ Topçu, *a.g.e.* s. 89.

yaşayamayız. Ahlak duygularının hepsinin kaynağı olan bu duygunun adı hürmet veya saygıdır.

Saygı öyle bir cevherdir ki biz istesek de istemesek de layık olduğu yerde mutlaka doğacaktır. Biz onu dıştan göstermesek bile içimizde onun varlığını hissetmekten kendimizi alamayız. Saygı duygusunu yaşadığımız zaman kendimizi büyümüş, kendi varlığımızın da üstüne yükselmiş, hatta büyük varlıkların üstüne yükselebilecek hale gelmiş buluyoruz. Saygıyı duyan insanın asıl kendi ruhunda büyüklük yaşanmaktadır. Saygısı ne kadar çok ise insan o kadar büyüktür. Büyük ruhlar, büyük saygıların barındığı yerdir.¹²⁸

Saygının kaynağı da diğer yüksek değerler gibi insanın Allah'tan gelen özü olduğundan, gerektiği yerde gayr-i ihtiyari olarak ortaya çıkacaktır. Bu manada çok çalışkan, bilgili, dürüst veya yardımsever birisi hemen herkeste aynı yüce duyguları uyandıracaktır. Hiç kimse kendisine iyilik yapan düşmanına karşı gönlünde bir yumuşama veya saygı duygusu oluşmadığını söyleyemez. İlahi hitap burada çok önemli bir değer eğitimi vermektedir. *“İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.”* Af, affedene karşı saygı uyandıran bir değerdir.

3.2.1.3 Merhamet

Merhamet ve rahmet kelimeleri; *acımak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak, nimet vermek, ikamet etmek ve kadının rahminden şikayet etmesi anlamlarına gelen "r-h-m" kökünden türemiştir. İsim olarak; hayır, iyilik, ihsan, nimet ve kalp inceliği demektir.¹²⁹*

Merhametin dinî ve ahlakî değerler sahasında özel bir yeri vardır. Yüce Allah'ın doksan dokuz sıfatı içinde besmele ile iki rahmet sıfatını öne çıkarması, insanoğluna Allah'tan sonra en merhametli varlığın; annenin bebeğini taşıdığı yere rahim denmesi tesadüfî değildir. Allah kullarına daima sevgi ve merhametle yaklaşmaktadır. Merhameti gereği daima kullarını tövbeye çağırır. Kur'an şöyle buyurur: *“Eğer Allah insanları, kazandıkları yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yerkürenin sırtında*

¹²⁸ Topçu, **Ahlak**, s. 37-38.

¹²⁹ Dinî Kavramlar Sözlüğü, “**Merhamet**” Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007

hiçbir canlı bırakmazdı."¹³⁰ Merhametin yalnızca hürmet ve sevgi ile değil; hoşgörü, bağışlama, esirgeme, fedakarlık, paylaşma, infak etme gibi kavramlarla da yakından ilişkisi vardır.

İnsanî duygular birbirleri ile ilişkisiz değil; birbirlerini doğurucu, birbirlerini besleyici ve geliştirici niteliktedir. Bu manada bir duygunun, bir değer gelişmesi diğer duygu ve değerleri de besleyici niteliktedir. "*Çeşitli değer sahaları arasında bir ahenk bulunmaktadır. Böylece belirli bir davranış birden fazla değer sahası ile uyumlu bir münasebet içindedir.*"¹³¹ Sevgi hürmeti besler, hürmetin insanda gelişimi ise diğer canlıların kıymetine olan inancı arttırarak merhameti doğurur.

*Hürmet benliğimizden taşarak aleme yayılan bir hal olunca, her şeyin her varlığın ve özellikle her insan ruhunun nefsimizden ziyade sevilmesi demek olan merhameti doğuruyor. O alemdaki sefaletin, büyük bir gözle yüksek bir güneşten seyredilmesi gibidir. Bütün varlıklara külli irade olarak uzanamayışın, bütün sefaletleri kemale ulaştıramayışın yalvaran azabıdır.*¹³²

Hürmetle donanan insan, başka varlıkların, insanın ızdırabını benimseyerek onlara yardım elini uzatmak ister. Bu istek fedakarlığı, özveriyi gerektirir. Kişi başkalarının sıkıntılarını kendi isteklerine tercih eder. Nurettin Topçu merhametin sonsuz sevginin kaynağından (Allah'tan) geldiğini, insanı mesuliyete çağırdığını dile getirir. O, merhameti şöyle anlatır:

*Merhamet, alemşümul bir ruh hareketi, sonsuz bir sevgidir. Merhamette ilahi bir sima barınır. O, kin ve garazkarlık gibi, egoizm ile kuvvetten de nefret edicidir. Merhamet, insani zaafıların cinsinden pasif bir ruh hali değildir; insanın kendine üstün bir kudretin, ebedi olması istenen varlığın zevalini seyretmesidir.*¹³³

Merhametin ve bütün yüksek duyguların kaynağı Allah'tır ve Allah yarattığı kullarını en iyi şekilde tanır. Onların geçmişleri, gelecekleri, ruh ve bedenlerinde kendilerinin bile bilmediği oluşumlar, hep Allah'ın bilgisi dahilindedir. Kullar, bazı özellikleri ile ne kadar Allah'a benzemeye çalışırlarsa, onun sıfatlarını örnek alırlarsa, O mükemmel varlığın vasıflarından paylarını alırlar. Merhamet de bizi Allah'a yaklaştıran

¹³⁰ Fatır, 35/45.

¹³¹ Güngör, s. 122.

¹³² Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 91.

¹³³ Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 47.

değerlerden birisidir. Nurettin Topçu, bu konuyu şu cümlelerle ifade eder: “*Merhamet, insanlığımızın alemde şahidi olan ve kalp yolu ile bizi Allah’a yakınlaştıran ilahi cevherdir. İnsandan başka varlık merhamet taşımaz.*” Merhametin bu vasfından olsa gerektir ki merhamet insanı tanıyabilme, başka bir varlığı kendinden bile daha iyi anlayabilme yetisini bize kazandırır. “*İnsanın asıl kendine özel olan bilgisi, merhametle tanıyıştan başka bilgi değildir.*”¹³⁴ “*Kur’an’ın bize anlattığı kalp adamı da Hz. İsa’nın söylediği gibi merhametle düşünenler, merhametle görenler, ancak merhametle tanıyanlardır. Alemi içinden tanıyışın sırrını veren merhamet, bizi hayata bağlayan en büyük kuvvettir.*”¹³⁵

İnsan ilişkilerinde empatinin çok önemli bir yeri olmakla birlikte, merhamet ile aynı manayı, aynı yüce unsurları barındıramaz. “Empati merhamet ile eşdeğer bir duygu değildir. Kendimizi acıyan varlığın yerine koyarak böyle bir karşılaştırmadan ortaya çıkan sonuç biraz da bencilcedir. Çünkü empatinin etkisi kendimizin acınası o hale gelebilme düşüncesidir. Kendimiz için duyduğumuz korkunun değişik bir yüzüdür.”¹³⁶

Merhamet duygusu ise kişinin kendisini hesaba katmadan içinde özveri, fedakarlık, sevgi barındıran bir değerdir. Hiçbir anne ileride çocuğundan beklentisi olduğu için ona merhamet etmez ve ne kadar yaramaz, ne kadar problemlili olursa olsun onun canının yanmasına razı olmaz. Aynı şekilde Allah’ın Rahim sıfatı, günahkar kullarını da içine alan bir merhametin göstergesidir.

3.2.1.4 Adalet

Adaletin Türk Dil Kurumu sözlüğündeki karşılığı şöyledir: *1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, töre. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk.*¹³⁷

Dini kavramlar sözlüğünde ise şöyle geçer: “*Adl*” kökünden gelen “*adalet*” kavramı “*insaflı ve doğru olmak, doğru davranmak, zulmetmemek, eşit olmak, eşit*

¹³⁴ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 92-93

¹³⁵ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 189.

¹³⁶ Topçu, *a.g.e.* s. 47.

¹³⁷ Büyük Türkçe Sözlük, “*Adalet*”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009

*tutmak, her şeye hakkını vermek, düzeltmek, mutedil olmak, her şeyi yerli yerinde yapmak, istikamet ve hakkaniyet" anlamlarına gelir.*¹³⁸

Nurettin Topçu ise adaleti şöyle tanımlar: “*Adalet, herkese layık olduğunu vermektir. Adaletin temelinde eşitlik bulunmakla beraber, her zaman eşitlikle beraber olmayabilir. Çünkü herkesin layık olduğu şeyler başkadır. Bir şeye layık olmanın, yani ona hak kazanmanın şartları ferdin kullandığı kabiliyet ve onun ihtiyaçlarıdır.*”¹³⁹

Daha önce de söylediğimiz gibi Nurettin Topçu sevgi, merhamet, hürmet, adalet gibi kavramları birbiri ile ilişkisiz bulmaz. Aslında tüm bu kavramlar birbirlerinin değişik tezahürleridir. Biri diğerinin içinde bulunmuyorsa, diğerinden müstağniyse o değer aslında eksiktir, olgunlaşmamıştır. Bu konuyu şöyle ifade eder:

*Merhamet, içtimai nizam içinde afaki bir müşterek ölçü haline geldi mi adalet adını alır. Merhametle mesuliyetin dışında, kendiliğinden var olan objektif (afaki) adalet, gerçekten adalet sayılmaz. Adil insan, merhametli ve mesul insandır. Hakiki adalet, ruhi cevher olan merhametin cemiyet içerisinde eşitlikle yapılan tatbikatıdır. Merhamet ve mesuliyet iradesine sahip insanın adil olmamasına imkan yoktur.*¹⁴⁰

Nurettin Topçu adaletin kaynağının merhamet olduğunu söyler, merhamet vicdanı besleyen bir unsurdur, merhametin duygu boyutundan akıl boyutuna geçmesi ile adalet ortaya çıkar. Bunu şöyle ifade eder:

*İyiliği emreden vicdanın yarattığı duygu, bizi adalet yolunda harekete geçirmektedir. Böylece merhamet, adaletin kaynağı olmuş olur. Adalet, onun akıl ölçüsüne girmiş sonucudur. Merhamet, adaletin de kaynağıdır. Fakat birincisi içsel ve doğuştandır, ikincisi dışsal ve düşünülmüştür. Adalet öğrenilir, lakin merhametli doğulur.*¹⁴¹

Adalet kavramı ilk olarak kendi benliğimizde gerçekleşir. Kur'an'ın oluşturmaya çalıştığı insan tipi benliğinde dengeyi sağlamış, vasat bir insan tipidir. İnsan bedeni ve ruhu, dünyası ve ahireti, ailesi içinde hep dengeyi sağlamak durumundadır. Birinin öne çıkarılarak diğerinin tamamen göz ardı edilmesi zulümdür.

¹³⁸ Dinî Kavramlar Sözlüğü, “**Adalet**” Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007

¹³⁹ Topçu, **Ahlak**, s. 92.

¹⁴⁰ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 93-96.

¹⁴¹ Topçu, **Ahlak**, s. 97.

“Böylece, sizler insanlara birer şahit ve örnek olasınız ve Peygamber de size bir şahit ve örnek olsun diye sizi “orta” bir ümmet yaptı.”¹⁴² Yine “fitrat” kavramı da adaleti, insan doğasına uygunluğu çağırıştır. “Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur.”¹⁴³ İnsanoğlu Rabbinin onun için sağlıklı olarak yarattığı bu yapının sağlığını bozarak kendine zulmeder. Zulüm, adaletin zıddıdır.

Şahsiyette ulaşılabilecek hedef, vasat (orta yol) veya “adalet”tir. Nefis kuvvetlerinin (şehvet, öfke ve akıl) her birinin kendilerine mahsus yerlerinde bulunmaları, yerlerini ve sınırlarını geçmemeleri, yaratılış gayelerine uygun hareket etmeleri adalet kanunudur.

Bütün fiil ve hareketlerde adalet üzere hareket edince kalpte adalet sağlanmış olur. Bu duruma fazilet denilmektedir. Aklın fazileti hikmet, öfkenin şecaat, şehvetin fazileti ise iffettir. Kalpte adalet sağlanınca hakikatleri gerçek ve doğru sıfatı ile kabul etme istidadı hasıl olur. Aksi halde fert hakikatleri kendine göre(subjektif) yorumlar.¹⁴⁴

Adaletin yok olması, vicdanlarda başkalarının haklarına saygı duygusunun silinmesi ile başlar. Bu duygusuzluk, kuvvete bağlandığı zaman zulüm olur. Zulüm, adaletsizliğin kuvveti kullanmasıdır.¹⁴⁵

Nurettin Topçu'ya göre değer sahibi olabilmek için mutlaka inanılan değerlerin hayata geçirilmesi, tecrübe edilmesi lazımdır. Bir insanın değerleri olması için, değerlerin duygusal ve zihinsel olarak benliğine mal etmesi, benliğinde bu değerleri inşa etmesi gerekecektir. Aksi halde bu değerler insan benliğinde yüzeysel olarak kalacak, vazgeçilmesi kolay olacaktır. Başkalarının değerleri ile hareket eden kimseler hür kimseler değil zayıf şahsiyetli insanlardır. O'nun bu konudaki düşünceleri şöyledir:

Başkaları için yaşayan, başka yaşayışların gayeleri ile hareket eden insan, adil insan değildir. Adil olabilmek için, hür yaşayabilecek kadar kuvvete kavuşmak, benliğinde bu kuvveti yaratmak lazımdır. Mazlum yaşamaya razı olan, adaletsiz insandır. Adil insan, istismar etmeyen ve istismar edilmeyen insandır; zorbalığa

¹⁴² Bakara, 2/143.

¹⁴³ Rum, 30/30.

¹⁴⁴ Çamdibi, s. 98-99.

¹⁴⁵ Topçu, Ahlak, s. 93.

*karşı gelen insandır, hakikati kuvvet yapan insandır. Ancak bu insan, hareket ahlakının samimi sahibidir.*¹⁴⁶

Nurettin Topçu devlet ve milletlerin ayakta kalabilme ve daim olabilmesinin temelini de adalete dayandığını söyler ve “Adalet mülkün temelidir” sözüne telmihte bulunur. “Büyük fethi ebedi yapan kuvvet kılıçla tankın değil, atomdan daha kuvvetli olan ulu ecdadın ruhundaki adalet kuvvetiydi.”¹⁴⁷ Devletleri ayakta tutacak olan, onların medeniyet seviyesini yükseltecek olan adalettir. Bu durum XXI. yüzyılda bizzat gözlemlenebilmektedir. Küresel güçlerin uygulamalarına karşı bütün dünya sesini yükseltmiştir. 2011 yılı başlarından itibaren Arap milletleri, yönetimlerine karşı ayaklanmış, ülkeler hali hazırda devam eden kaosa ve trajik durumlara sürüklenmiştir.

3.2.1.5 Sorumluluk

Sorumluluk sözlüklere bakıldığında “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet”¹⁴⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Felsefi anlamda da yapılan bir işin sonuçlarını üstlenme şeklinde tasavvur edilmiş ve bu şekilde mülahaza edilmiştir.¹⁴⁹ Nurettin Topçu sorumluluk kavramına bu şekilde anlam vermenin kavramı daralttığını, içinde bulunan üstün ve mühim unsurları yok ettiğini söylemiştir. Topçu sorumluluk kavramını şu şekilde açıklar:

*Ahlak meselesinin merkezinde sorumluluk vardır. Sorumluluk kavramı şu veya bu kötü fiilin sonucu ortaya çıkan sorumlulukla karıştırılmamalıdır. Sorumluluk müspet manadadır, sorumluluğun kaynağı şuardadır. Sorumluluk ruhi hayatımızı teşkil eden bir inanç hayatı içerisinde ortaya çıkmaktadır. Sorumluluk, düşünme faaliyetini doğurur ve insan düşündükçe, yapacağı hareket karşısında kendini daha sorumlu hisseder.*¹⁵⁰

Nurettin Topçu’ya göre sorumluluk insani duygu ve düşüncelerden doğar, insanı harekete ve gayrete sürükler. Sorumluluk duygusu hissetmek için sorumluluğun diğer kimseler tarafından bize yüklenmiş olması gerekmez. İnsanda bulunan sevgi, merhamet, adalet gibi yüksek duygular hem kendisine hem diğer varlıklara karşı

¹⁴⁶ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 25-27.

¹⁴⁷ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 100.

¹⁴⁸ Büyük Türkçe Sözlük, “**Sorumluluk**”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009

¹⁴⁹ Bkz. Topçu, **İsyan Ahlakı**, s. 65.

¹⁵⁰ Topçu, **a.g.e.** s. 37.

kendini vicdanen sorumlu hissettirir. Sorumluluk duygusu insanı düşünmeye ve faaliyete sürükler, düşünce ve faaliyet sorumluluk bilincini geliştirir ve sorumlulukları arttırır. Sorumlulukların artması insanın esareti değil, bizzat özgürleşmesidir. Çünkü zaten toplumsal olarak bir arada yaşama mecburiyeti duyan insana sorumluluklar yüklenmiştir. İnsanın bu sorumlulukları bilinçle yüklenmesi, sorumluluklarını onun için angarya olmaktan çıkaracak, severek, iştiaqla ve doyum sağlayarak yerine getirmesini sağlayacaktır. Kişi manevi sorumluluk ve değerleri üstlenmezse kendini, hem nefsinin, hem bilinçsiz toplum yönlendirmelerinin, hem de kurumların esiri hissedecektir.

Nurettin Topçu'nun makalelerine baktığımızda en fazla dile getirdiği, önemseydiği değerler arasında sorumluluk kavramını görürüz, sorumluluğu derinlemesine incelemiş, kişisel, toplumsal, dini anlamda sorumluluk bilincinde olmanın önemini çokça vurgulamıştır. Nurettin Topçu için sorumluluğun ayrı bir önemi de bu duygunun insanı harekete geçirici, iradi bir donanım sağlamasıdır. Nurettin Topçu'ya göre hareketin çok önemli bir yeri vardır. İsyah ahlakı isimli kitabında hareket felsefesini işlemiş ve kurucusu olduğu derginin adını “*Hareket*” koymuştur. Bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

Sorumluluk duygusu insanda doğar ve insanı harekete mecbur eder, bu anlamda isyankardır, hürriyetin de kaynağıdır. Sorumluluğun var olması için, bilgi ile hürriyetin varlığı şarttır. Davranışlarımızda hür oluşumuz, bizde ahlaki mecburilik yani ödev doğurur. Ödev de sonuç olarak sorumluluk yaratır. Sorumluluk, hareketlerinin doğurduğu sonucu kabullenmek kendi üzerine almaktır. İki türlü sorumluluk vardır: Biri dışsal veya hukuki sorumluluk, öbürü içsel veya ahlaki sorumluluk.¹⁵¹

Sorumluluk duygusu insanı harekete sürükleyen, insanda kaynağını bulan zorlayıcı bir emirdir. İnsanı harekete geçirmeden önce doğar ve bilinçli yapılan ödevden sonra kuvvetlenir ve büyür. Bir kimsenin iradesi ne kadar kuvvetli ise sorumluluk derecesi ve hürriyet bilinci de o nispetle gelişmiştir. Hürriyet bir şuur olmaktan ziyade bir kuvvettir. Bu kuvveti yaratan bizdeki mesul olmak iradesi, bu iradenin tam şuurudur.

¹⁵¹ Topçu, *Ahlak*, s. 177-179.

Bu şuur ve iradede biz tanımak, dilemek ve inanmak değerlerini birleştiren bir mefkure mahiyeti görüyoruz.¹⁵²

Sorumluluk duygusuna baktığımızda da tıpkı hürmet, adalet gibi diğer duygulardan kaynaklandığını onlardan beslendiğini görüyoruz. Bu manada sorumluluğun kaynağı da tüm kainata duyulan sevgiden kaynaklanan merhamettir. “*Mesuliyet, ihtiras ve hareket haline gelmiş bir merhamet, zekaya sahip ve aleme yaygın, evrensel şuur olmuş bir merhamettir.*”¹⁵³ “*Her vicdanda doğabilecek olan vazife, vicdanların derinliğinde uzun bir hazırlanıştan içsel bir araştırmadan doğmuş, merhametin sesidir. Akli bir sistematığın içinde yerini bulmuş bir merhamettir.*”¹⁵⁴

*Merhametle kurtuluşa eren ruh etrafında kurtaracak başka varlıklar arar; başkalarına ait mesuliyetler yüklenir. Başka sefaletlerin azabını çeker. Haykırıcı, saldırgan olmaktan çıkar; ızdırap çeken, kurtarmak isteyen, insanları Allah’tan emanet telakki eden, başkalarına aşk ile yaklaşan bir ruh kazanır. Merhamet çekirdeğinden fişkırın mesuliyet ağacı, insanı mahdut ve mütenahi bir varlık olmaktan çıkarır, sonsuz ve ebedi bir hayatın sahibi yapar.*¹⁵⁵

Mesuliyet konusunda Nurettin Topçu’nun acımasızca eleştirdiği bir başka yön ise mesuliyetin, kişinin kendi özünden doğmayıp da ya zorla kabul ettirilmesi veya kişinin pasif olarak mesuliyetleri yüklenmesidir. Herhalde bu anlayışın ifade olarak kendini toplumda bulması, “salla başını al maaşını”, “etliye sütlüye karışmayan”, “zamanın şartları bunları gerektiriyor” gibi ifadelerle olabilmektedir. Sorumluluk, hür irade ile bilinçli, bir amaca yönelik olarak üstlenilen ödevdir.

*Biz ne için ve kim için çalıştığını bilen insan istiyoruz. Gözlerini kapayıp, vazifesini yapan cemiyet gönüllüsü, köle ahlaki yaşatan bu namuslu adam, bizim için hem bir şuursuz, hem de tehlikeli bir oyuncu, bir zorbaya esir ve bir esire zorba olabilir. Bu insan, şuura düşman olduğu halde herkese dost görünen, herkes ile dost geçinen ve karakterini her akıntıya kaptırmaya hazırlanmış esirdir.*¹⁵⁶

¹⁵² Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 191-192.

¹⁵³ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 93.

¹⁵⁴ Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 189.

¹⁵⁵ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 16.

¹⁵⁶ Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 26.

Yine sorumluluk sahibi insan hem aktif hem eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeler yapabilen kişidir. Birçok kimsenin yaptığı gibi hata ve sorumlulukları geçmiş nesillere, başkalarına atma gayreti içinde bulunmayandır. Bu anlamda Nurettin Topçu kadercî, pasif ve korkakça bakış açısının da karşısındadır. Kurtarıcı beklemenin anlamsızlığını her insanın Allah'ın özel kulları olarak kendini ve başkalarını kurtarabilme gücünün olduğunu dile getirir. Kurtarıcı bekleme, hemen her millette sorumluluğu başkasına yükleyerek tembel ve pasifçe yaşayışın vicdan azabından kurtulma gayretidir.

İnsan köklerine başkalarının salacağı suyu bekleyen ağaç değildir. Pascal'ın tarif ettiği bu "düşünen kamış", kendi vereceği çiçeklerden yine kendisi sorumlu olan bir ağaçtır. Kendi halinin mesuliyetini yüklenmeyip de kabahatleri sadece kendinden evvelkilere yükleyen ve böylelikle hafiflemek isteyenler, yaşarken ölümü kabullenen ruhlardır. Biz ıstırapı erkekçe çekmesini bilenlere bağlanıyoruz.¹⁵⁷

Nurettin Topçu'ya göre Allah'ın halifesi olan insanın sorumluluk alanı çok geniştir. İnsanın kendinden başlayarak halka halka genişleyen bir sorumluluk zinciri mevcuttur. Bu mesuliyet duygusu kimi zaman insanı ezecek kadar ağır basmaktadır. Kur'an'da Hz. Peygamberin sorumluluk duygusu, "Ey Muhammed! Mü'min olmuyorlar diye adeta kendini helak edeceksin!"¹⁵⁸ ayeti ile dile getirilmektedir. İnsan bu ağır yükün verdiği sıkıntıdan ancak Allah'a sığınmakla uzaklaşabilir. Topçu bu konuyu şöyle açıklar:

Biz gördükçe düşünüyoruz, düşündükçe görüyoruz. Ve her an görüşümüzün ufukları genişledikçe insanlığın her derdine deva olmak isteğiyle doluyoruz. Kendi kendimize hem teklif hem de kabul ettiğimiz mesuliyetlerimizin sahası genişliyor. Çok, tahammül edilmeyecek kadar çok genişlediği zaman, sonsuzluğu temaşa ettiren vecdin kucağında selametle huzuru buluyoruz.¹⁵⁹

Asimilasyonu, değerler kaybını, bir milletin yok oluşunu sağlayan en temel argümanlardan biri sorumluluk duygusunun ortadan kaldırılmasıdır. Bu durum, dinî-ahlakî değerlerin, millî değerlerin unutturulmasıyla mümkün olur. Ahireti, dinî

¹⁵⁷ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 94.

¹⁵⁸ Şuara, 26/4.

¹⁵⁹ Topçu, **Yarınki Türkiye**, s. 61.

sorumluluklarını, ecdadını unutan nesillerin kimlik bunalımı içinde şaşkınlaşmaları ve kaybolmalarını beraberinde getirir. Bu sağlandığında bir milletin yok edilmesi yolundaki zorluğun büyük kısmı aşılmış demektir. Yakın geçmişte sömürge zihniyeti ve onun getirdiği tüketim kültürü, teknolojinin insanî zaafı adına geliştirilmesi ile istediğini büyük oranda elde etmiştir. Topçu'nun fikirleri şöyledir:

Medeniyet ve milletleri yıkmak isteyenler, millet çocuklarının ebediliğe doğru ilerleyen tarihi akışları üzerinde sahip oldukları mesuliyet iradesini ortadan kaldırıyorlar. Külli olan, yani bütün hakkında sahip olduğumuz mesuliyet iradesi, her yıkılan varlık karşısında bizi merhametle dolduruyor ve merhamet bizi, nefsimizin bile istihkar ve telefi sınırlarına kadar götüren hareketlere sürüklüyor.¹⁶⁰

Zevk gibi, iş bölümünden doğan bağıllık da ileri derecede karmakarışık şekiller aldıkça ve devlet hakimiyeti şiddetini arttırdıkça fert kendini bu kuvvetlerin elinde o nispette esir hissediyor. Bu esaretten onu kurtaracak olan, bunlardan kaçınmak değil, bilakis hür olarak hepsinden mesuliyet iradesini, bir mefkure halinde benimsemesi olacaktır. Mesuliyet, insanın hareket kudretinin ölçüsüdür. Mesuliyet iradesi kainat nizamını hedef yaparak medeniyetlerin ve vicdanların bekçisi olmaktadır. İnsan hayatına gerçek değerini veren de bu iradenin sonsuzluğa uzanmasıdır.¹⁶¹

3.2.1.6 Gayret

“Şüphesiz insana kendi emeğinden başkası yoktur.”¹⁶²

Nurettin Topçu, gayret kavramını genellikle tek başına değil de sabır ve hizmet kavramlarıyla birlikte zikreder, sabır kavramı ise mutlaka mukaddes ızdırapla beraberdir. *“Hizmet ehli ızdırabı seçebilendir. O, çileyi tatmine tercih eder.”* Varlığa olan sevgi, Yaradan'a olan aşk, kendini onun sevgili kullarına hizmette gösterir. Hizmete talip olmak gerektir, Müslümanlar Yunus Emre'nin *“Yaratılanı severiz Yaratandan ötürü”* sözünü hiç akıllarından çıkarmamalı, Allah'ın bütün kullarını hoş görüp, onlara gönüllerinde yer vermelidirler, *“Halka hizmet, Hakka hizmettir”* düsturunu kulağa küpe edinmelidirler. O, Allah rızasını kazanma yolunun insanlığa

¹⁶⁰ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 131.

¹⁶¹ Topçu, **a.g.e.** s. 130-131.

¹⁶² Necm, 53/39.

hizmetten geçtiği düşüncesini şöyle dile getirir: “Allah’ın kullarına hizmet yarışı kazanılmadan Allah’a yaranmak kabil değildir.”¹⁶³

Nurettin Topçu’nun hareket ve ahlak felsefesinde de hizmetin ayrı bir yeri vardır. ahlakın temel argümanlarından biri de çalışmaktır. İnsan olmanın gereği olarak hem ilahi hitap, hem toplumsal normlar, hem de hukuki yapı insanı çalışmaya mecbur eder. Tembelliğin mazeretleri ciddiye alınmaz ve gayret etmeme sonucu ortaya çıkacak menfi durumlardan insan sorumlu tutulur. Nurettin Topçu da çalışmayı mukaddes bir değer olarak şu cümlelerle ortaya koyar:

*Ahlak, her şeyden önce hareket aşkına dayanıyor. İlk mukaddes olan, çalışmaktır. Bizden kol, kalp ve kafa isteniyor. Bunları, kendi irademizi kullanarak vermezsek bizden zorla alıyorlar ve zorla alan bizi esir ederek alıyor. Bizimle hareket etmeyen bize karşı hareket ediyor. Fert, kurtuluşunu ancak kendi hareketleriyle bulacak.*¹⁶⁴

Nurettin Topçu’nun çalışma ve gayret konusunda mülhazaları doyurucu ve dikkat çekicidir. O’na göre çalışmak her şeyden önce insanın kendine karşı vazifesidir ve insan ruhsal ve bedensel olarak çalışma ihtiyacı içindedir. Onun bu konudaki düşüncelerini şöylece özetleyebiliriz: “Topluma karşı ödevlerimizin başında çalışma gelmektedir. Çalışmak, insan için tabii bir ödevdir. Her şeyden önce yaşamak için çalışmak zorundayız. Çalışmak, aynı zamanda ruhsal bir ihtiyaçtır. İnsan, kuvvetini harcamak zorundadır; yaratmak ve eserinde kendini bulmak ister. O, bizdeki hareket ihtiyacının zorunlu sonucudur. Aynı zamanda, çalışmak ahlaki bir mecburiyettir. Çünkü bütün kötülüklerin anası tembelliktir.”¹⁶⁵

Sosyal yaşayışın gerektirdiği gibi başkaları için yaşamak, hiçbir hesapta fert için kayıp sayılmaz; bu arzu edilen büyümedir, hatta bir zorunluluktur. Hayat da ateş gibidir, birleşmeden varlığını koruyamaz ve bu hal, bedenden çok zeka için böyledir. Alev gibi zekanın da kendi içine kapanması imkansızdır: Onun da yapısı ışığı saçmak içindir. Aynı yayılma kuvveti duygusal yapıda da vardır. Sevincimizi paylaşmak isteriz, acılarımız paylaşmak isteriz. Kısır olmayıp ağaç gibi yemiş vermek, kendi varlığından başkalarına da

¹⁶³ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 101.

¹⁶⁴ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 22.

¹⁶⁵ Topçu, *Ahlak*, s. 59-60.

*sunmak, başkaları için çalışmak hem güzelin, hem de iyinin gerçek hayatını yaşamaktır.*¹⁶⁶

Milli duyguları kuvvetli bir münevver olarak Nurettin Topçu yakın tarihin bütün sıkıntı ve problemlerini yakından hissetmiş, bu dertlerle uğraşan, üstelik içinde bulunduğu buhranı fark edemeyen, sıkıntıların kaynağını kestiremeyen insanlar için mücadele halinde bulunmuştur. Mücadele etmek, sabretmek, gayret etmek bir nevi Peygamberi tebliği yerine getirme çabası içinde olmak, bütün Müslümanların mecburi görevidir. Bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade eder: *“Hepimiz için hedef, sonsuzluğu, yani Rabb’i, Hakk’i istemektir. Hep ona yönelmiş olarak yürüyoruz. Yol üstünde yorulup zahirde yıkılanlar çok, lakin kervan yürüyor ve hakikatte varlıktan bir daha yokluğa dönmenin imkanı yoktur.”*¹⁶⁷

İnsanoğlu gönüllü olarak kendini alemin hizmetine vermezse hayatın şartları onu bu işlere yükümlü kılacaktır. Fakat kişi gönlünde istek ve sevgisini bulamadığı bu işe karşı içinde bir öfke duyacak iyi ve güzel adına yaptığı her şey ona angarya gelecek böylece ilk olarak kendini mutsuz edecektir. Dünyevi karşılıklar onu tatmin etmediği gibi uhrevi bir kaygısı da olmayacaktır. *“Bu manada hakkıyla anlaşılan hizmet halinde insan, benliğin tazyik ve tahakkümünden kurtulur.”*¹⁶⁸

*Merhamet, varlıklara çevrilen hareket halini alınca hizmet oluyor. Hizmet, insanın ölüme kadar tükenmeyen benliğinden ibaret kandili, çevresini aydınlatmak için yakmasıdır. Ve buna onun kendinin ihtiyacı vardır. Kendisinin bütüne bağlı bir bölüm, belki bütünden kopmuş bir parça olduğunu bilen ruhlar için o, bir kurtuluş yolu her an yenilenen selamet müjdesidir. Bu halin farkında olmayanlar içinde bir tedavi ve neşe kaynağıdır. Hizmetimiz, varlığımıza sarılı yumak gibidir, o açıldıkça biz mesafe aldığımızı hisseder ve hafifleriz. Hizmet, varlığımıza bizim tarafımızdan sunulan minnet bahşisidir.*¹⁶⁹

Nurettin Topçu, merhamet ve sorumluluk duygusunun insanı harekete sürüklediğini bunun da gayrete ve işe dönüştüğünü söyler. İnsanın çalışmaya ihtiyacı vardır. İnsanlar yalnız kendileri için gayret ederek mutlu olamazlar. Kendilerini hapsolmuş, yalnız ve işe yaramaz hissederler. İnsanoğlu yaratılışı gereği namütenahiye,

¹⁶⁶ Topçu, **Ahlak**, s. 25-27.

¹⁶⁷ Topçu, **Yarıklı Türkiye**, s. 49-50.

¹⁶⁸ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 98.

¹⁶⁹ Topçu, **a.g.e.** s. 97.

Allah'a ulaşmak ister. O sonsuzluğu hedeflemiştir. Bu yolculukta kendisi dışındaki varlıklara hizmet, onda sonsuza erişmişlik duygusunu yaratacak ve böylece huzurlu olacaktır. Nurettin Topçu'nun gayret konusundaki fikirleri tasavvufi düşüncede sazlıktan koparılmış neyin sazlığa dönme çabasını hatırlatır. İnsan Rabbinin sevdiği diğer kullara hizmet ederek onun rızasını kazanmış olacak, kendi nefsinin dar sınırlarından kurtularak ebediyete ulaşacaktır. Tarihimizde ecdadımızın ortaya koyduğu mimari yapılar da aynı sonsuza erişme gayretinin eseri olsa gerektir.

Dini literatürde de çalışmanın mühim bir yeri vardır. Sadaka-i cariyeye kavramı dünyada gösterilen gayretin ahirete intikali gibidir. Kur'an'da yüce Allah çalışma ile ilgili olarak "*İnsan için ancak çalıştığı vardır*"¹⁷⁰ buyurmuştur. Çalışmak, bir amaç uğruna emek harcamak insanın moral değerlerini yükseltir ve kendinin değerli hissettirir. Kişi çalışarak ruhi ve bedeni olarak sağlıklı olabilir. Allah, Kur'an'da insanın boş kalmamasını öğütlemiştir. "*Öyleyse, bir işi bitirince diğerine koyul.*"¹⁷¹ Nurettin Topçu da çalışmanın ve hizmetin dini bir boyutu olduğunu ve yüce Allah'ın emirlerinden olduğunu "*hizmet, aslında bir ilahi emirdir ve ibadetle aynı yapıdadır*"¹⁷² sözleri ile dile getirir.

Milletimiz için son asırlar zorlu ve sıkıntılı geçmiştir. Birçok açıdan uğradığımız kayıplar moralimizi bozmamalı, bize yeni bir enerji olarak geri dönmelidir. Milletimiz sabır ve gayret ile başına uğradığı yıkımları telafi etmek ile kalmayacak öncü medeniyetler arasına yükselebilecektir. Nurettin Topçu bu konudaki düşüncelerini şu sözleri ile dile getirir:

*Son üç asırlık tarih, yıkılışımızın tarihidir. Binanın yer yer yıkılması, parça parça enkazı düşürdükten sonra asrımızda bütün bina çatırdadı ve çöktü. Ruhi yıkım temelden tamamlandı. Buhran bugün bütün müesseselere, gençliğe ve milletin bütün varlığına sirayet etmiş bulunmaktadır. Bugün bu milli felakete çare bulmak yeniden kalkınmanın yollarını aramak ve Allah'a götüren yolu tutmak ve aydınlatmak için çalışmak zorundayız. Belki uzun sürecek bir cihada hazırlanıyoruz.*¹⁷³

¹⁷⁰ Necm, 53/39.

¹⁷¹ İnşirah, 94/7.

¹⁷² Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 98.

¹⁷³ Topçu, **a.g.e.** s. 102.

Topçu'ya göre milletimiz için çalışmak bir tercih değil zorunluluktur, devletimiz yalnızca topraklarını, siyasi ve mali gücünü kaybederek yıkılmamıştır. Manevi değerlerimiz de yabancı güçlerin gayreti ve kendi aydınlarımızın basiretsizliği sebebiyle yok olmaya yüz tutmuştur. Manevî alandaki felaket hayatın her sahasına yansımaktadır ve bu buhran döneminde gayret etmek, Allah yolunda bir cihattır. Nurettin Topçu Allah yolunda cihatta olduğunun bilinci ile gayret etmiş bir münevverimizdir.

3.2.2 Milli Değerler

Milli değerler denildiğinde bize çağrışım yapan ilk kavram kültürdür. Nurettin Topçu kültürü tam bir değerler manzumesi olarak nitelendirir ve şöyle tanımlar:

Kültür, bir cemiyetin kendi tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerinin bütünüdür. Bu değerler, ilim, sanat, ahlak ve dine ait değerlerdir. Kültür, ruhidir ve her cemiyetin kendi malıdır, bizzat kendinin meydana koyduğu eserdir. Millet, kültürü teşkil eden bu değerlerin üstünde yaşar. Bu değerler alanında aynı medeniyete giren milletler bile başkalklar taşırlar.¹⁷⁴ “Bir milletin kültürü, onun bütün fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir.”¹⁷⁵

Milli değerler maddi ve manevi çok fazla unsuru içine alır. Nurettin Topçu bu değerlerden birçoğuna telmihte bulunmakla birlikte özellikle tarihi değerleri ve milli benliği ön plana çıkarır. O milli kalkınmanın, sanatsal, dini silkinişlerin, yenilenmelerin gücünü tarihten alması gerektiğini savunur. Yine iki üç asırdır devam eden milli şaşkınlığın son bulması, kimlik arayışımızın sona ermesi, kendimizi iyi tanımamızdan geçmektedir. Bu toprakların çocukları buluş çağına ermiş bir ergen gibi komik ve trajik taklitlere, komplekslere esir olmak zorunda değildir. Kendi özünde müthiş bir bilge, kemale ermiş bir benlik yatmaktadır.

Eski dediğimiz mazi bizim karakterimizin sanatkarı, hatta şuurumuzun yaratıcısıdır. Mazinin bittiği yerde millet biter, insan biter, iz'an biter nihayet bulurlar. Millet, tarihinden ibarettir. Onu tarihinden sıyrınız. İnsan sürüsü kalır. Ruhumuzun yapısını teşkil eden ve eski dediğimiz maziden sıyrılmaya soysuzlaşma denir.

¹⁷⁴ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 154.

¹⁷⁵ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 16.

*Soysuzlaşma olayı ecdat ve tarihe sahip olmayan fertlerde gözükür veya ruhi bir hastalığın, bir şahsiyet hastalığının eseri olarak meydana gelir.*¹⁷⁶

Topçu “*eski*” kavramı geçmişimizden soyutlanmamızı eleştirir. O’na göre bir milletin tarihi onun hafızasıdır. Hafızasını kaybeden insan şaşkınlığı ve acizliği ile ne kadar acınası bir duruma düşerse mazisi olmayan bir millet de zavallı ve acınası bir hal alır. Topçu bilinçli olarak tarihi yadsımayı, inkar etmeyi ise çok daha sert bir şekilde “*soysuzluk*” olarak nitelendirir.

*Mazisinden ilham alamayan ve kültürünü yoğuracak kuvvete sahip olmayan millet, insanlığın büyük hareketlerine uzanamaz. Bir değil, kırk tane klasikler serisi tercüme edilip her okulda her sınıfta okutulsa, hepsinden bir dünya görüşü, bir ruh için bir iman sistemi çıkarılmaz. Nitekim bir buçuk asırlık hatta daha fazla süren gayretlere rağmen hakikat ideali olan ilimde, güzel sanatlarda ve din hayatında sağlam değerler sistemine ve doyurucu anlayışlara ulaşamadık.*¹⁷⁷

Bunun dışında dilimize, sanatımıza, gelenek ve göreneklerimize sahip çıkmamız gerektiğini de vurgular. Fakat sanata, dil ve edebiyatımıza ait değerleri “*Estetik Değerler*” başlığı altında inceleyeceğimiz için bu bölümde ele almayacağız.

Maddi değerlerin yapıcısı manevi değerlerdir. Çünkü insanın ancak içindeki dışındakine yansır. Milletimiz, ecdadımız bütün maddi unsurları oluştururken manevi yapısından güç almıştır. Sanat eserlerimizde, musikimizde, mimarimizde, giyim kuşamımızda rehberimiz ruhumuzdur. Bu sebeple manevi değerlerimiz öncü değerlerimizdir. Manevi değerlerimizi kaybedersek maddi değer de üretemeyiz. Medeniyetimizi yüceltmez, yeni atılımlar yapamaz, Nurettin Topçu’nun deyimiyle Rönesans hareketimizi gerçekleştiremez, Anadolu romantizmini yaratamayız, ve gerileriz.

*“Değerlerini çürüten ve deviren cemiyet, yıkım halinde bir cemiyettir. Kapıları anarşiye açıktır.”*¹⁷⁸

¹⁷⁶ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 201-203

¹⁷⁷ Topçu, *a.g.e.* s. 157.

¹⁷⁸ Topçu, *Ahlak*, s. 84.

“Her medeniyet, ruh dünyasındaki değerlerini harcıyıp tükettikten sonra madde ve beden dünyasında son kuvvetlerini kullanır ve burada yıkılıp kalır.”¹⁷⁹

Bizim gibi bir millet, asrımızın rönesansını kendinden bekleyebilir. Yaratılacak değerleri şu veya bu milletin tarihinden değil, hakikatin hazinesinden alabilmek hürriyetini kazanabiliriz. Bizi, kendimize ulaştıracak olan müşterek değerleri, bizi kendimizle yaşatacak kuvvetleri nerede bulacağız? “Ben seni uzaklarda ararken, sen kendi evimdeydin!” bizi yaşatacak olan kuvvetleri kah Turan’da, kah Paris te aramaktan birkaç nesil yorgun düştü. Kendi içimizde aramanın sırası gelmiştir. Avrupa’da şimdi kah dar bir benciliğe bürünen, kah kötülünen milliyet mefkuresini yeniden canlandırmak, bizim için canlanmak olacaktır.¹⁸⁰

Kendine özgü nitelikleri olan bir milliyetçilik anlayışı geliştiren Nurettin Topçu, devlet ve milletin içinde bulunduğu buhranı üzüntüyle karşılamış, sitemkar eleştirilerde bulunmuş, tespit ve tahliller yapmıştır. O, her ne kadar hüznünü, isyanını sürekli dile getirse de ümitsiz değildir.

Biz, hali mazisine garazkar, gençliği ihtiyarlığına, şehirlisi köylüsüne yabancı; cahili münevveriyle alakasız, serveti sefaletini sömüren, kuvvetlisi mazluma saldıran; kuvveti huzurunu, kültürü imanını kemiren, bedeni ruhuna musibet olan; anadilinin katili, milletin tarihine iftira yağdıran, particiliği düşmanlık haline koyan; çocuklarını hayat sahası olmayan, şehirlerindeki halkın insan şekli ve haysiyetiyle üzerinde yürüyecek yolu bile bulunmayan; dilencisi yüz­süz, zengini merhametsiz, kuvvetlisi insafsız, genci itaatsiz, hayatı kaidersiz, zamanı ölçüsüz olan ve hep tezatlar içinde bocalayan bir cemiyetin fertleriyiz.¹⁸¹

Değerler farklılaşması milleti parçalayan bir sonuç doğurur. Birbirine karşı değerlerin millet fertleri tarafından benimsenmesi, iletişim imkanlarını daraltacak ve çatışmacı bir ortam yaratacaktır. Topçu, milletimizde son yüzyıllarda meydana gelen değerler farklılaşmasının toplum fertleri ve bizzat ferdin kendi içinde oluşturduğu tezadı dile getirir. Birbirinden farklı ve evrensel boyuttan sıyrılmış değerler, hoşgörü ortamını yok edecek ve her iki tarafta gruplaşmalar doğuracaktır. Üstelik bu gruplaşmalar sosyal hayatta adaletsizlikleri, kayırmaları, liyakati olmayan kişilerin iş başına gelmesini de beraberinde getirmektedir.

¹⁷⁹ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 192.

¹⁸⁰ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 77.

¹⁸¹ Topçu, **a.g.e.** s. 146.

3.2.3. Estetik Değerler

Nurettin Topçu, Fransa’da eğitim gördüğü süreçte güzel sanatlarla da ilgilenmiş, muasır sanat tarihi, psikoloji ve estetik, ilk dönem sanat tarihi ve arkeolojisi gibi dallarda sertifikalar almıştır. Bunun yanında milliyetçi bir anlayışı olması sebebiyle toplumumuzun sanat anlayışı ve sanat eserleriyle ilgilenmesi tabiidir. Tasavvufun sanatla olan ilgisi de Nurettin Topçu’nun ilgisini estetik değerlerimize çekmiş olmalıdır.

Nurettin Topçu, sanatı da din ve ahlak gibi namütenahiye açılan bir kapı olarak görür, fakat sanat, dine nazaran alt basamaktır. İnsan ruhunun gelişimi için, olgunluğu için, ilahi olanla bağıni kuvvetlendirmesi için sanata ihtiyaç vardır. O, sanatın insan ruhunda doğurduğu yüce duyguları şöyle ifade eder: *“Gerçek sanatkar güzel bir şeyi seyrederken, bir hakikati keşfeder, yüksek bir duyguyu yaşarken yalnız olmak istemez. Bu yüksek zevklerden benliğin dar çerçevesini kırmaya her zaman hazır bulunan bir yayılma kuvveti vardır.”*¹⁸²

Mahiyeti bakımından sanatta da, ahlakta ve dinde olduğu gibi her cüzi bilgiyi aşan bir iman vardır. Lakin onlar da gayesini bulan birliğin imanı yerine sanat, şuuru gayesiz temaşaya mahkum eden bir çokluk imanındır.¹⁸³

Yaşattıkları duygunun yapısı bakımından ahlak ve güzel sanatlar arasında bağlantı bulunmaktadır. Her ikisi de sonsuza çevrilmiş ideal duygulardır. Sanat gibi ahlak hareketi de menfaat gözetmez. Ahlakı sanat yaklaştıran başka özellik de her ikisinde görülen hürriyet ve yaratıcılıktır. Sanat çalışmasında olduğu gibi, bir ahlaki davranışı yaparken de kendi varlığımızın üstüne yükseldiğimizi hissederiz.¹⁸⁴

Sanat, fani tasavvurlar arasında bunalan hayvani tabiatımıza isyan, ahlak ise, nefsi için sevmekle övünen insanı tabiatımızın üstüne bizi yükselterek Allah’la birlikte yapılan isyandır.¹⁸⁵

¹⁸² Topçu, **Ahlak**, s. 27-28.

¹⁸³ Topçu, **Yarınkı Türkiye**, s. 81.

¹⁸⁴ Topçu, **Ahlak**, s. 22-25.

¹⁸⁵ Topçu, **Yarınkı Türkiye**, s. 43

Nurettin Topçu hayattaki bütün meşgale ve çabaların bir ideali bir davası olması gerekliliğini düşündüğü gibi sanatın da mutlaka idealleri olması gerektiğini düşünür. Ona göre insanı ve toplumu amaç edinmemiş bir sanat eksiktir, onun için harcanan çaba ziyan olmuştur.

İnsan hayatının değeri ve mukadderatımız meselesi sanatın ana davası olduğu halde, son devrin sanatı insanla ilgisizdir. Eserde sanatkarın kalbi yok, cemiyetin ruhu görülüyor. Mükemmel lakin alelade bir eşkiya hikayesinden başka bir şey olmayan İnce Memed'i Memleket Hikayeleri ile karşılaştırmak edebiyatımızın yarım asırda yuvarlandığı uçurumu göstermeye kafidir.¹⁸⁶

Nurettin Topçu'ya göre, bir milletin sanatta atılım yapabilmesi, yaratıcı olabilmesi için önce kendi benliğini tanıması lazımdır. Kendi özünde ve geçmişinde bulacağı kaynak hem orijinal olacak, hem de diğer milletlere örnek olacaktır. Kendi sanatkarlarımızın aşağılık kompleksi bizim sanatımızı taklitten ve tekrardan öteye geçirememiştir. Üstelik insanımızda ve toplumumuzda manevî bir karşılık bulmadığından amaçsız kalmış ve değersizleşmiştir. Milli sanata değerini verecek olan bizim tarihimiz, bizim kaynaklarımızdır.

İnsan denen şahsiyet, köklerini maziye salmış bir ağaç gibidir. Kökler yüzyılların derinliğine gömülürse şahsiyet büyüktür. Bin yılları aşarsa şahsiyet harikadır. Kırk, elli yıllık olunca şahsiyet hastadır, buhran geçirmektedir ve tedaviye muhtaçtır.¹⁸⁷

Sanatta eskiye bağlılık ruhun çevrildiği her alanda olduğu gibi, bizi mazinin çok derinlerine kadar götürücüdür. Asrımıza gelinceye kadar plastik sanatlar bütün üstatlarını rönesansta buluyorlardı. İlim de eskidir, sanat da eskidir, medeniyet de eskidir. Çünkü bunlar eskinin mahsulüdür.¹⁸⁸

Eski kavramı olumsuz bir manayı çağırırsa da yeninin var olabilmesi, eskinin varlığına bağlıdır. İnsanoğlu kurduğu, geliştirdiği bütün ilmî ve sanatsal alanlarda, hem de medeniyetini güçlendirirken eskiden yararlanmak durumundadır. Eski diye adlandırılan yapılar geçmişte eski olarak nitelendirilmemekteydi ve bir dönemin hayatı eski olarak nitelendirilen değerlerle hayat bulup anlam kazanmıştır. Bazı kavramların eskimesi söz konusu olamaz. Gelecek düşünüldüğünde bugüne dair her şeyin eski

¹⁸⁶ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 81.

¹⁸⁷ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 154.

¹⁸⁸ Topçu, **a.g.e.** s. 203.

olduğu düşüncesi insanı tatmin etmeyecektir. Topçu'ya göre millî ve manevî değerlerin eskimesinden bahsedilemez.

3.2.4 Çevre Bilinci

Nurettin Topçu'nun hayatına dair yazılara baktığımızda doğada vakit geçirmeyi çokça seven bir kişiliğe sahiptir. O sık sık derslerini kırlarda yapar ve memleketi Eğin'de yalnız başına gidip saatlerce suyun başında bekler, onu izler ve düşüncelere dalardı. Hareket felsefesini benimseyen olan Nurettin Topçu için akan, sürekli hareket halinde olan, çağlayan, köpüren sular sembolik anlamda çok derin manalar içerir. Su sürekli hareket halinde olması ile sürekli bir yaratılışı ve bütün canlılarda tezahür edip duran hareketi sembolize eder. Öğrencileri onun su ile olan münasebetini şöyle anlatmaktadırlar: *“Bir su tiryakisi olan hoca, öğrencileriyle sohbetlerini genellikle su başlarında yapmıştır. Çamlıca, Beykoz, Karakulak, ve Hüncar suyu hasretini onun sohbetleriyle giderirdik, hiç kimsenin olmadığı ve akıntının en sert olduğu yerde Sarayburnu'nda suya girerdi.”*¹⁸⁹

Tasavvufî bir hayat tasavvuruna sahip olan Nurettin Topçu için tabiatın özel bir anlamı vardır. Tabiat ilahî tecellinin bir yansımasıdır. Tabiattaki muhteşem işleyişin, incelikli sistematiğin insanı bir yaratıcının varlığı sonucuna götürmemesi olanaksızdır. Kur'an-ı Kerim'de Allah, evren ve insan ilişkisi şöyle anlatılır: *“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız... derler.”*¹⁹⁰

Topçu tabiatı Allah'a giden yol olarak görür. Tabiat, yapısı ve güzellikleri ile kendine hayran bırakır, kendini sevdirebilir. Tabiatla baş başa kalmak, onu canlı bir varlık olarak algılamak, onu anlamaya çalışmak bizi Allah'a götürür. Tabiatın sesine kulak veren insan bütün seslerin ardında ilahi sesi, bütün görüntülerin ardında ilahi tecelliyi görebilecektir.

¹⁸⁹ Sılay, s. 397.

¹⁹⁰ Âl-i İmran, 3/190-191.

Varlıktan başka bir şey olmayan hem de varlıkta gizlenen bu Sultan'ın şehrine iki yoldan gidiliyor: Bir yol tabiatın sevgisidir. Tabiatı hakkıyla sevmek ona teslim olmaktır. Birçokları tabiatı severler ancak sevgilerini tamamlamaktan korkarlar. Onda nihayete kadar gitmeye cesaretleri yoktur. Eğer gidebilselerdi bütün tabiat varlıklarının arkasında gülümseyen sonsuzluğun yüzünü görürlerdi. Küçük bir bahçede veya engin bir denizde bizi karşılayan aynı kurtarıcı bakıştır. Sevgilinin tabiatın aynasında görülen yüzü, sessiz, sözsüz ve hareketsiz bir bakıştır. Şekillerde görünür şeklini saklar; renklere bürünür, rengini gizler; birdir, çoklukta barınır. O ancak çok olan eşyadan çokluk vehmi uzaklaşınca kendini gösterir.¹⁹¹

Topçu teknolojinin tabiatı tahrip eden yönünü çokça eleştirmiş, savaşların tahrip edici yönünü nefret ile karşılamış, tabiatı hapseden trafik araçlarını ve araçların lüksleri, hızları, doğaya ve insana verdikleri tahribat sebebiyle birer canavara insan biçme makinesine benzetmiştir. Doğanın kutsallığına dair düşüncelerini şu sözleri ile dile getirir:

Tabiat ve eşya mukaddestir; bunlar zevklerimiz için, hevesimizi tatmin için bayağı alet değildirler. Eşyayı, ruhun yükselmesine ve evrensel hayatın ilerleyişine yararlı yapalım. Kainat benliğimizin bir parçasıdır. Onun harap oluşu, benliğimizin harap olmasıdır. Çalışmayı mukaddes kılan, varlıkları kutsal tanıyan eski Çin medeniyetiyle, harple başlayan ve harplerle nihayetlenen bugünkü Avrupa medeniyetini karşılaştırmak, şuuru ne müthiş bir ahlaki gerileme karşısında bulunduruyor.¹⁹²

Avrupa medeniyetinin, teknolojinin tekeline elinde tutması ile savaşı adet haline getiren anlayışını, gücü eline geçirmenin verdiği pervasızlıkla insana ve doğaya karşı kuvvet kullanarak, varlığı tahrip etmesini eleştirir. Eski ve köklü medeniyetleri kuran manevi değerlere dikkat çekerek Avrupa medeniyetini ayakta tutan şeyin manevi değerler değil, kuvvet olduğunu vurgular.

¹⁹¹ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 137.

¹⁹² Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 25-26.

3.3 NURETTİN TOPÇU'YA GÖRE DEĞERLERİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Nurettin Topçu, kavramsal ve sistematik olarak değerleri açıklamış, değerleri zayıflatan, yıpratıcı ve yok eden unsurlarla mücadele etmiştir. *Değerleri Etkileyen Unsurlar* adlı bölümde Nurettin Topçu'nun değerleri menfi manada etkileyen unsurları eleştirilerine, kimi zaman da değerlerin gelişimi ve inşası için yapılması gerekenlere dair düşüncelerine yer vereceğiz.

3.3.1 Millî Felsefe

Millet ve devlet olarak XVI. asrın sonlarından başlayan değişim, geçmişe nazaran duraklama ve gerileme olarak algılandı ve böylece adlandırıldı. Daha önceki asırlarda üretilen felsefi düşüncenin toplumsal anlamda ve devlet kurumlarına etkin şekilde iletilmesi ve benimsetilmesi mümkün olmadığından her mağlubiyet, her baskı Osmanlı devlet ve milletini şaşkınlığa, paniğe, ardından da komplekslere sürükledi. Bu savruluş diğer milletlerin kavramlarını, hayat tarzlarını benimseme şeklinde kendini gösterdi. Nurettin Topçu, sıkıntılarımızın temelinde felsefi ve sistematik düşüncenin hayatımızdan kovulmasını, başka bir ana damar olan tasavvufi düşüncenin reel düşünce karşısında susturulmasını gösterir. Topçu, milletimizin içine girdiği çıkmazın felsefi düşünce ile ilişkisini şöyle özetler:

Eğer dünyanın bütün halinde görünüşüne yani felsefi görüşe sahip değilsek, etrafta klişe halinde ahlak çerçeveleri araştırır, yabancı veya hurda haline gelmiş örfleri, hiç tenkit etmeden yani aklın potansiyelinden geçirmeden ahlak diye benimseriz ve her birimiz hurda çarşısından tedarik ettiği örflerin kırıntısıyla birbirimize çarparız, deviririz. Felsefesi olmayan cemiyet, ahlak nizamı denen vicdanımızı denkleştirici selamete ulaştıramaz. Sonunda millet fertleri arasında ahlak ve ruh beraberliği kalmaz. Kimimizin aşkı, kimimizde lanet konusu olur. İki ahlak adeta iki millet ideali yaratır. Biri elbette öbürüne düşman yaşayacaktır. Eğer felsefesi varsa Türk çocuğunun bir dünya görüşü olacak ve bütün vatandaşlar bu görüşte birleşeceklerdir. Böyle bir görüş birliğini doğuracak felsefemiz yoksa, milli birliğimizden de bahsedilemez.¹⁹³

¹⁹³ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 56-57

Milletimizde kendi tarihi geçmişine ve benliğine sahip çıkanlar ile geçmişteki uygulamaları “*eski ve hatalı*” olarak nitelendirenler farklı dünya görüşleri benimsemişler ve hayatlarını böyle idame ettirmişlerdir. İki dünya görüşünü besleyen kaynaklar farklıdır. Topçu’ya göre bu kaynaklardan biri İslam, diğeri ise bütün dinleri yadsıyan ve hayatın içeriğinde metafizik unsurları yok sayan sekülerizmdir.* Bu iki dünya görüşü birbiri mücadele halinde olmuş, milli bütünlüğü parçalayan bir hal teşkil etmiştir. Aynı zamanda milli ve dini değerlerimizi yıpratın bir çabaya dönüştüğü için de Nurettin Topçu manevi değerleri başka değerler ile değiştirme çabası içindeki anlayışa karşı çıkmıştır.

Milletin münevverlerinin katılımı ile oluşacak milli bir felsefenin oluşturulması ve toplumun kendinden de unsurlar katarak geliştireceğı bu düşünce sisteminin benimsenmesi, milli bütünlük sağlayacak, ülke içi çatışmalar yok olacak ve değerlerin medeniyet yaratıcı gücü devreye girecektir. Topçu, “*Bugün bizim de medeniyet semalarında yükselere tırmanabilmemiz, maddenin bilgisinin üstünde bir ahlak ideali, bir ahlak felsefesi yaratmamızla kabil olacaktır*” sözleri ile bu konuyu özetler.¹⁹⁴

Topçu, daha önce “sorumluluk” başlığında da dile getirdiğimiz gibi ülke aydınlarının, eğitimcilerinin, dini görevliler grubunun, yayınlarının kısacası toplumu ihya etme, eğitme, yönlendirme gücü ve yetkisi olan herkesin sorumluluklarını son derece sık vurgular ve en acımasızca eleştirilerini daima bu guruplara yöneltir. Milli felsefenin oluşturulması, geliştirilmesi, kitlelerin aynı ruhi atmosfer altında birleştirilmesinde en büyük görev ülke münevverlerine düşmektedir. Bu konuyu şöyle dile getirir: “*Sade bir şeye muhtacız: Duygulu, iradeli, milletini olduğu gibi anlayan ve seven münevverlere. İşte bu hasretimiz giderildiğı, sözde münevverlerimizin gözleri batının ufuklarından milletin kalbine çevrildiğı gün bizim de felsefemiz yapılacaktır.*”¹⁹⁵

Topçu’ya göre batı düşüncesini bilip de kendi milletinin ve benliğinin bilinmemesi münevverleri *sözde münevver* yapmaktadır. Kişinin özünü bilmemesi, milletinin kalbini bilmemesi en büyük kusurdur. Bu bakış açısı, Yunus Emre’nin ilim ilim bilmektir, ilim kendini bilmektir” sözünü hatırlatmaktadır.

* Topçu’nun yazılarında *sekülerizm* kelimesi geçmez

¹⁹⁴ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 58.

¹⁹⁵ Topçu, **a.g.e.** s. 66.

3.3.2 Dinî Felsefe

Nurettin Topçu'ya göre dini inancın gelişmesini, sağlamlaşmasını sağlayan şey akıldır. Akıl ile kalpteki imanın yapısı rasyonel olarak anlamlandırılabilir, iman kuvvetlendirilebilir. Felsefe, imandaki aklın temsilcisidir. Örnek bir ahlak ayrılıkları yok edebilir, bu ahlakın kaynağı İslamın evrensel ruhunu yakalayabilmiş bir din anlayışı sayesinde gerçekleşebilir. Topçu, bu düşüncelerini şöyle açıklar:

Felsefe dini inanışlarımızın üstadıdır. Ancak üstadımız felsefe sayesinde kalbimiz yaşadığı dini aklımıza telkin eder; kalp inanır, ona itimadlı olan akıl da onu takip eder, beğenir ve takdir eder; hayran olur, hareketlerin taklidi ile değil de kendi iç dünyasında derinleşme yoluyla Allah'a kavuşabileceğini anlar. İbadet hareketlerinin ise kendi içimizde derinleşmesinin vasıtası olduğunu tecrübeleriyle öğrenir. Şuursuz ayrımcıları ancak ahlak kuvveti birleştirebilir. İnsaniyete örnek olacak bir ahlakın doğabilmesi ise, evrensel ruha sahip olan din sayesinde kabil olacağını sanıyoruz.¹⁹⁶

İmanın oluşumunda ve devamında aklın yeri tabii olarak mevcuttur. Zira insan, kendisini ve kendisi dışındaki alemi değerlendirirken rasyonel yapısına da dayanır ve onlarda bir tutarlılık arar. Gerek düşünceleri, davranışları ve duygularının her birinin kendi içinde; gerekse onların birbiriyle bir bütün olarak değerlendirilmesinde bir uyum ve tutarlılık arayışı içindedir ki bu, temelde onun rasyonellik arayışıyla bağlantılı bir durumdur. Bu tutarlılık arayışı insanın rasyonel yapısından kaynaklanır. Çünkü insan rasyonel olanın önemli olduğunu düşünür.¹⁹⁷

İslamda kelim, dini akılla izah etme ve destekleme arzusunun bir ürünü olarak görülebilir. İslamda akla yatmadan inanmak Kur'an'ın ruhuna tamamen yabancıdır. Müslüman bir mütefekkir inançlarının temellerini kendisi tartışma konusu yapar. Akli almadığı için değil, makul bulduğu için iman eder. Fakat bu gerçekler bizi hiçbir zaman İslam dininin aklın ürünü olduğu şeklinde bir çıkarıma götürmez.¹⁹⁸

Nurettin Topçu Kur'an'ın felsefesinin yapılması gerekliliğini söyler. Tefsir ve kelim ile Kur'an akli olarak açıklansa da akli unsur dışında başka kaynaklar da bu

¹⁹⁶ Topçu, *Yarımkı Türkiye*, s. 129-130.

¹⁹⁷ Hülya Alper, *İmanın Psikolojik Yapısı*, 1. Baskı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002, s. 172-173.

¹⁹⁸ Alper, s. 176.

ilimlere yardımcı öge olarak kullanılmaktadır. Nurettin Topçu dinin yalnız rasyonel boyutu olmadığını, üstelik dini rasyonel alanla sınırlandıranları şiddetle eleştirdiği halde, felsefi düzlemin metafizik boyut ile ilişkisini hatırlatarak, sistematik bir felsefi düzlemde Kur'an'ın incelenmesini öngörür. bu konudaki fikirleri şöyledir:

Kur'an'ın felsefesi mutlaka yapılmalıdır. Gerçekte bu felsefe Mevlana'nın eserlerine tam ve tam ve eşsiz bir şekilde sinmiş bulunuyor. Ancak onun bir bütün halinde sistemleştirilmiş görüşü de ortaya konmalıdır. İslam dünyasının yüzyılların arasında devam eden gerileyişi, aydınların ve din adamlarının felsefeyi gömerken düşünmeyi bırakıp, hakikat diye kalıplaşmış düşüncelere bağlanmalarıdır.¹⁹⁹

Kur'an-ı Kerim de insanın aklını kullanmasını ister ve birçok kere akıl ve düşünme ile ilgili ayetler sunar. Aklı kullanmayı teşvik eder ve aklını kullanmayanları kınar.

Kur'an'da İbrahim Peygamberin Allah'ı arayışında aklını kullanması, örnek olarak verilmiştir. Birçok ayet evren ve tabiata örnekler vererek insanların akli bir çıkarım yapmasını, bütün bu muhteşem yaratılış ve nizamın insanı Allah'a götüreceğini ifade eder. Rahman suresinin tamamı bu içeriktedir. Kur'an'a göre iman etmek, akla ters olmadığı gibi akıl için de apaçık bir gerçektir. Kur'an Bakara Suresinin 172. ayetinde bu hakikati göremeyen kafirlerin kalplerinin perdeli olduğunu dolayısıyla da akledemediklerini beyan etmiştir.²⁰⁰

Topçu'nun dile getirdiği bir başka husus, yalnız kuru bir rasyonalizmin insanı acı sonuçlara götüreceğidir. O'na göre aklın somut veriler ve realite ile sınırlandırılması aklın dondurulmasıdır. Topçu, “çıplak akılla ve bütün ömürleri boyunca kafalarına yerleştirilen kalıplarla düşünenlerin; ilahi denemeden hiçbir şey anlayamayacaklarını²⁰¹ söyler.

Topçu'ya göre gelişigüzel, rastgele verilen bir din eğitiminin hiçbir etkisi yoktur. Efsanevi bir masallar yığınınna dönüşmüş, korku ve tehdit ile süslenen, duygusal

¹⁹⁹ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 43

²⁰⁰ Alper, s. 177-183.

²⁰¹ Topçu, *a.g.e.* s. 46.

ve manevi boyutu yok edilmiş bir din anlayışı gerek toplumumuzu gerek okullarda okuyan öğrencileri dini ve imanından şüpheli nesillere döndürmüştür.

Felsefesiz din öğretiminin verdiği acı neticelerin hepimiz şahidiyiz. En sonunda, ruh ve imanından şüpheli bir cemaat, hep yabancı medeniyetlerin eteğine yapışıyor. Hayat sahnemiz sıskadır. Günümüz ruhları doyurucu değildir. Sebebi şu ki, bizim olmayan bir vücut, bizim olan bir ruhun yerine geçti ve bizim ruhumuzu, bize düşman bir vücut kemirdi.²⁰²

Topçu, yabancı medeniyetlere öykünen, kendi benliğini ve ruhunu tanıyamayan, komplekslerle bürünmüş bir neslin sorumlusu olarak dini görevlileri görür. Mukaddes bir görevi üstlenmiş din adamları çokça karikatürize edilebilecek bir kimliğe bürünmüş ve dinin özünden, hayattan kopuk oluşları nesillerin asimile olmasını, manevi benliğini unutmasını kolaylaştırmıştır.

3.3.3 Millî Kimlik

Milli felsefenin cılız kalışı doğal olarak milli kimliği de zayıflatmıştır. Devlet erkanı ve münevver gurubunda başlayan batılılaşma hareketi, toplumsal kurumların baskı altına alınması sonucu, zamanla halka da sirayet etmiştir. Bu manada Nurettin Topçu, yakın tarih siyasi kadrolarını eleştirir. Topçu, yalnız batılılaşma hareketlerini değil, geçmişte milletimizin kendi benliğini unutarak yaptığı bütün uygulamaları eleştirir. O'na göre başka milletleri taklit etmek kendi kıymetini bilmemektir. Çünkü ancak üstün görülen taklit edilir ve taklit edilen asla taklit edene değer vermez. Bu, bir millet için onur kırıcı bir durumdur. Bu topraklarda yaşayan insanlar yaşadıkları hayata kendi benliklerinden anlam katarak değerler oluşturmuşlardır. Değerler kaynağını insanın ruhundan alırlar, başka milletleri taklit etmek, onların değerlerini kendi değerlerine tercih etmektir. Halbuki bu durum, bir insanın başka bir insanın ruhunu, hafızasını ve geçmiş hayatını devralması kadar zor ve anlamsızdır.

Milli hayatımızın, batı medeniyetinde yaşanan değerlere uygunsuz olan uzuvlarını hemen feda edivermek gafletini gösteren Tanzimatçılar ve sonradan onların bu hareket tarzını tekrarlayan inkılapçılar, millet hayatımızdaki gevşeyişin ve bugünkü

²⁰² Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 106.

perişanlığımızın sebebi oldular.²⁰³ Kendi kültürünü garbı taklit hevesiyle küçümseyerek şahsiyetinden parça parça koparıp atan, bu yönü ile büyük millet değildir. Onun, anlayışsız ve kafi olgunluktan mahrum münevverleri bu hatayı işlemişlerdir.²⁰⁴

Nurettin Topçu dinlerin, inançların bir milletin temel değerlerini oluşturmada en etkin unsur olduğunu söyler. Böylece milli kimliği oluşturan temel değerler İslam dini kaynaklıdır. Son asırda hiçbir insanî değer tanınmadan yapılan savaşlar, özellikle dünya savaşları kazanan taraflarda da büyük facialara yol açmıştır. Kaybedenler mağlubiyetlerine üzülmüştür, fakat kazanan taraflar da sevinememiştir. Milletler arası boyuttan fertlerin ruhî ve bedenî boyutuna çevrilen savaşta da ruhî değerler hızla mağlup olmuş fakat insanlık yine mutlu olamamıştır. İnsan, değerleri ile birlikte anlam kazanır ve mutlu olabilir.

Ruh, selamete ermek istiyor. Fazilete düşman olarak saadetin kazanılamayacağını da son asrın harpleri pek güzel ispat etti. Gözlerimizi dışımızdaki eşyadan çekip kendi içimize çevirelim. Hıristiyanlıkla sömürgecilikten ayrıldığı anda, iflasa mahkum olan Avrupa'nın yaşatıcı kuvvetleri, bizim milletimizi yaşatmış olan değerler değildir.²⁰⁵

Topçu, burada sömürgeciliği *yaşatıcı kuvvet* olarak nitelendirse de bu tabiri ekonomik ve siyasi anlamda ayakta kalmasını sağlayan unsur olarak kullanır. Fakat bu topraklarda yaşayan millet, tarihinin hiçbir devrinde, hayat verdiği medeniyeti Hıristiyanlık ve sömürgecilik üzerine kurmamıştır. Bütüncül olarak alınamayan parça parça halka arz edilen devşirme değerler, millî bünyede hastalık oluşturmaktadır.

Topçu, halkın ve aydınların, milli değerlerin kaybı karşısında esef duymasının anlamsız olduğunu, herkesin başkalarını suçladığını, asıl suçlunun kendileri olduğunu dile getirir. Buna göre öğrencilere kendi kültürlerini aşıl原因 ve bir nevi asimilasyona sebep olan yabancı okullara öğrenci gönderilmesi, kendi kavramlarımızı bırakıp yabancı milletlerin kelimelerini almamız, ahlakî umdeleri siyaset icabı, hayat şartlarının gereği gibi bahanelerle umursamamak başlıca hatalardır.

²⁰³ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 170.

²⁰⁴ Topçu, *a.g.e.* s. 155.

²⁰⁵ Topçu, *a.g.e.* s. 167.

Milliyetçilik duyguları, çok kere yerini başka hazlara, başka gayelere bırakıyor” diyoruz. Çocuğumuzu hem de bin minnet ve vasıta ile yabancı okullarda okuttuğumuzu unutuyoruz. “ Ne sanatta, ne hayatta kendi benliğimizi bulamıyoruz” diye esefleniyoruz. Yarım asrın içinde Fransız, Alman, İngiliz, Amerikan kültürlerini, dilimizi dillerine feda edercesine benimseyiş modasından hasta olduğumuzu düşünmüyoruz. Gençlerin ahlakından şikayet ediyoruz. Anadolu'nun helal sütle büyümiş çocuğuna “haramın helalin aslı yokmuş” dedirten felaketi nasıl unuttuk? Hadise şudur: “İnkılapçılık hoyrat bir saldırcılıktan, bir Freud kompleksinin çözülmesinden ibaret mi olacak?” diye soruyoruz. Yakın bir mazide hep birden radyoya kulak veren kocakarılar gibi, bir hayat kompleksine kendimizi vermiştik. Hangi ideal, hangi irade, hangi mukavemet kendini gösterse, “hayat böyle istiyor” formülünden ibaret balta ile değerler yıkıp deviriyorduk. Daha sonra, bir İnkılap kompleksi bizi yakaladı.²⁰⁶

Topçu'ya göre Avrupayı ayakta tutan iki kuvvet vardır. Bunlardan biri Hıristiyanlık, diğeri tekniği kullanarak insanları köleleştiren sömürgeciliktir. Topçu, Avrupa çocuklarının mutsuz olduğunu, Avrupa milletlerinin huzursuz olduğunu dile getirir. Milletimizin çocukları Avrupa milletlerini bile yaşatmakta güçlük çeken değerleri taklit etmeye devam ederse aynı yıkılış ile sonlanmaya mahkum olabilir.

Avrupa çocuğunu, eli boş, içi karanlık, yapayalnız bırakan müsbet ilim, insan olan kendi varlığı karşısında dışımızdaki eşyanın bilgisidir. Ruhumuzu yeniden kazanarak ahlak üstüne bir medeniyet kurmak istiyorsak, yine İslam ahlakını benimsemeliyiz.²⁰⁷

Daha önce de belirttiğimiz gibi kayıpları telafi edebilmek yıpranan değerleri tamir edip millete tekrar kazandırabilme imkanları yok olmuş değildir. Topçu'ya göre yapılması gereken, hiçbir zaman eskimeyen, yıpranmayan ilahî kaynağa yönelmektir.

3.3.4 Dinî Kurumlar

Topçu, dinî olarak tasavvufu; tasavvufun, ibadetlerin içeriğini, ruhunu anlamlandırma gayretini benimsemiştir. Dinin şekli boyutunun öne çıkarılması ibadetlerin amacından sıyrılarak teknik hareketler haline getirilmesi en çok eleştirdiği konudur. Bu anlamda şark kültürünün çok mahir olduğunu dile getirir. Uhrevi alanın; cennet ve cehennem, kıyametin, Allah rızasının maddi unsurlar ile tasvir edilmesinin

²⁰⁶ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 98.

²⁰⁷ Topçu, *a.g.e.* s. 166.

insanın manevi boyutunu kurduğunu ve dine efsanevi, mitolojik bir hava verdiğini ifade eder. Bu konuda “hangi endişe ile ve hangi yüksek gayenin hayaliyle bezenmiş olursa olsun, menfaatle dostluk kuranın, gece gündüz ibadet de yapsa, Allah’a dost olamayacağını”²⁰⁸ söyler.

Yunus’un bol bol eğlendiği bu madde dünyasına aktarılan ve bu dünyanın unsurlarıyla macerası tertiplenen cennet, cehennem, sırat vesaire gibi dini gerçekler, müminlere bir alışveriş konusu olarak birer değerli veya zararlı meta halinde teşhir edildi ve onların, menfaatleri hesaplanmasını bilen zekalarına başvuruldu. Daha ilk asırlardan başlayarak müçtehitlerle fakihlerin bütün gayretleri İslamın, hareketlerimizi en mükemmel şekilde düzenleyen bir dünya dini haline getirmektir.²⁰⁹

Dinî düşüncesindeki bir başka unsur da harekettir. Hareket düşüncesi, alışkanlıkları, toplumun baskısı ile davranışa dönüşen uygulamaları ve mekanik hareketleri ifade etmez. İnsanın duygu ve düşüncelerinden kaynağını ve gücünü alarak sürekli olarak gelişen, genişleyen bilinçli ve kararlı davranışlardır. O’na göre din adamlarının içinde bulunduğu durum da pozitivistlerle aynıdır. Onlar da din maddecileridir. İslamı hazlar, korkular, kazançlar, kayıplar dini halin getirmişlerdir.

Asırlar arasında İslam’ın ruhu, katı kaidecilikle, taassubun tehditleriyle, saltanat ve merasim gurur ve tahakkümleriyle eritildi. Dini müesseseler, dinin ruhundan tamamıyla sıyrıldı; din elbisesini bürünmüş, dini kaidelere bezenmiş devlet ve dünya müesseseleri halini aldı.²¹⁰

Dini kurumların içinde bulunduğu pasif hal, din adamlarının felsefi düşünceye, tasavvufi düşünceye olan önyargıları, statükoya olan meyilleri, maddi kaygılar içinde faaliyet göstermeleri, ilmi donanımlarının yetersizliği gibi birçok konuda eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Din adamlarının metafizik zayıflıkları, somut düşünceyi aşamamış acizlikleri, bu konudaki mutaassıp tavırları dini ve ahlaki değerlerin ölmesinde, etkili olmuştur. İnsanların doğuştan sahip olduğu inanama ihtiyacını doyuramadıkları gibi samimiyetsizlikleri ve insanlara yanlış muameleleri sebebiyle insanları dinden soğutmuşlardır.

²⁰⁸ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 45.

²⁰⁹ Topçu, *a.g.e.* s. 58-59.

²¹⁰ Topçu, *a.g.e.* s. 21.

Meselenin aslı şudur ki, her insanın doğuştan sahip olduğu din ihtiyacı ile selamet yolunu arayan zümre, ilerlediği öğretim basamaklarında ve memleketin kültür havasında kendisine gerçek din telkinini verebilecek dimağlarla ve Allah yolunu gerçekten bulup da onda yürüyen kalplerle karşılaşmamıştır. Din materyalistleri ve pozitivistleri ona ruhun değil de, duyuların ve beden uzuvlarının dinini tanıtmışlardır.²¹¹

Topçu, bütün değerlerin zarar görmesinde ve ölümünde, yeni bir ruhî atılım gösterilemeyişinde iki engel görür. Bunlardan biri tekniğin bütün zihinlerce iman edilmiş saadet vehmi, diğeri ise din adamlarının yobaz tutumlarıdır. Aslında din dışı düşünce ile dinî düşüncenin bakış açısının ortak bir noktası vardır ki o da ikisinin de pozitivist, materyalist bir dünya görüşüne sahip olmasıdır. Dünyada ve Türkiye’de din karşıtı akımların bu derecede güç bulmasının sorumluluğu da dinî zümreye aittir. Çünkü bu zümre, dar kalıplarının dışına çıkamamış, insanları acımasızca yargılamış ve şiddete şiddet ile cevap verme cehdini benimsemiştir. Bu konuda şöyle der: “*Bin yıldan beri haçlılar İslamı dıştan yıkmaya çalışırlarken, onlar kadar menhus ve onlardan çok çürütücü olan içteki sahtekar kaideciler, ruhunu zehirlemek suretiyle İslamı içten yıktılar.*”²¹²

Topçu’ya göre dinî vazife yüklenmiş insanlar belirli özellikleri ile öne çıkmalıdırlar. Onlar Peygamberî görevi üstlendiklerini unutmamalıdırlar. Bu manada ekranlarda sıkça rastlanan lâkayt ve halkın taklidini yapan dinî görevliler, yaptıkları işin bilincinde değildirler. “*Dinci ve ruhçu cephenin bizzat kendi varlıklarında İslam ahlakının tatbikatını ortaya koyan, başka insanlardan ayrı davranış tarzları olmalıdır. İslami karakterleri bütün davranışlarında, yükseklerde dalgalanan bir bayrak gibi gözükmelidir.*”²¹³

3.3.5 Teknolojik Gelişmeler

Nurettin Topçu’nun milli değerlerimize en çok zarar verdiğini söylediği iki tehlikeden biri teknolojidir. Teknolojik gelişmeler ve teknik üstünlüğün insanı güvenli, huzurlu ve mutlu kılacağına dair iddialar, bugün teknoloji marifetiyle görülmemiş

²¹¹ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 23-24.

²¹² Topçu, *a.g.e.* s. 107.

²¹³ Topçu, *a.g.e.* s. 25.

derecede kan dökülen, acılar çeken dünyamızda fiili olarak yalanlanmıştır. Bu iki tehlike bertaraf edilmeden milletimizin yeniden uyanışı da, yeni değerlerle donanıp medeniyet seviyesini gelişmesi, yükseltmesi de mümkün görünmemektedir. Düşüncelerini şöyle dile getirir:

*Garp tekniğinin bütün zihinleri dolduran saadet vehmi ve din adamlarının korkunç ve ürpertici realizmi Anadolu'da milli bir romantizm akımının doğuşunu imkansız kılmaktadır. Din adamları, ahiret hayatını bile ikinci bir yeryüzü tapusu ile dağıtan menfaat tellalleridir.*²¹⁴

Nurettin Topçu teknik gelişmelerin ardındaki düşünce ve hayat tasavvurunu o kadar şiddetli eleştirir ki bazı yazıları okununca onun teknoloji düşmanı olarak algılanmaması zordur. Fakat yazıları fikrî bir silsile ile takip edildiğinde onu öfkeleniren, kıyasıya eleştirilerine muhatap olan şeyin teknik değil, insanın iştihalarını temsil eden; daha fazla elde etme, daha fazla yok etme, daha fazla hakimiyet kurma, köleleştirme gibi insanın manevi varlığını kurutan anlayış olduğu görülür. Tasavvufî bir bakış açısını benimseyen Topçu'nun insanın, maddî (hayvani) yönünün bu derece azgınlıştırılarak ruhunun hapsedilmesine, öldürülmesine karşı çıkması tabiidir.

*Müsbet ilim kalbi öldürmedi, ancak onu her zayıf bulduğu yerde üzerine saldıran düşmanlar yarattı. Pratik menfaat, daha önceden doğmuş olan müsbet ilimciliğin neticesi olan teknik değerleri ile pek iyi anlaşıyordu. Bugünün büyük sanayi dünyasında muvaffakiyet mefkuresi ile hayata atılanlar hiçbir mukaddes kıymet tanımıyor, bunlar gayelerine varmak için hiçbir vasıtayı kullanmaktan çekinmiyorlar.*²¹⁵

*Bugünkü insanlık, hiçbir medeniyette görülmedik derecede dışına çevrilmiştir. Onda ne eski Mısırlının duası, ne de Hintlinin hülyası var. Yunan'da başlayarak, Rönesans'ta tamamlanan tanıma aşkı da artık yorulmuştur. XX. Asır, düşünen insan "homo sapiens" in yerine, yapıcı insan "homo faber" in saltanatını ilan ediyor. Onun ideali makine insana bir an evvel ulaşmaktır. İlkel insanın sayısız maharetlerle yüklü bugünkü temsilcisi, elini fezalara kadar uzatan teknisyendir.*²¹⁶

²¹⁴ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 263.

²¹⁵ Topçu, **a.g.e.** s. 71.

²¹⁶ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 194.

Nurettin Topçu'nun tekniğe bakış açısı, hayranlığını belirttiği Çinli bilgenin yalın bir biçimde ifade ettiği, *“Makine kullanan kişi, bütün işlerini makine gibi görür; işlerini makine gibi gören kişinin makine gibi bir yüreği olur ve göğsünde makine gibi bir yürek olan kişi masumiyetini kaybeder. Saf masumiyetini kaybeden kişi ruhunun hareketlerinde kararsız olur”* sözlerinde saklıdır. Nurettin Topçu'ya göre teknolojinin kapitalist bir bağlamı vardır. Aynı zamanda teknolojinin varlıkbilimsel bir bağlamı da vardır. Bu bağlam, modern bilim ve teknolojinin sadece nötr araç ve tekniklerin toplamı değil, sınırsız maddî güç veren ama aynı zamanda varlığa boyun eğdiren bir oluş metafiziği olduğunu söyleyen Martin Heidegger'in felsefesini andırır.²¹⁷

Nurettin Topçu'nun sık sık dikkat çektiği konulardan bazıları; metafiziğin hayattan, eğitim öğretimden kaldırılma çabası, çok önemli olmalarına rağmen sosyal bilimlerin geri planda kalarak itibar görmemesi, manevî dalları kurutulmuş insanlar tarafından sanatın anlamsız bulunması ve zayıflamasıdır. Bunların hepsinin sebebi ise insanın iç dünyasının tahribe uğratılarak maddî yönünün sembolü olan tekniğin güç kazanmasıdır.

*Eski medeniyetlerin değerleri yerine, hep kazanç ve başarı hırsları yaşanıyor. Bütün güçler, bütün zekalar, teknik denen canavarı dünyalara sığmaz bir kuvvet haline getirmek için harcanıyor. Asırların ruhlara sunduğu sanat, ahlak ve din değerleri diye ne varsa silip süpüren teknik, şimdiden bir okyanusa benziyor. Ailelere, müesseselere, inançlara, aşklara ve vicdanlara saldıran dalgaları az zamanda bunları parça parça ruhlardan koparıp götürüyor.*²¹⁸

Son yüzyılların savaşları özellikle I. ve II. Dünya savaşları teknolojinin temsil ettiği güçten korkmayı ve korkudan doğan hayranlığı arttırmıştır. İnsanlar hırslarının ve iştihalarının olduğu kadar korkularının da esiri olmuşlardır. Topçu'nun deyimiyle *“yeni din, kuvvet dinidir”*²¹⁹

Nurettin Topçu dinî yükümlülük almış müslümanları da eleştirir. Eleştirileri bir nevi tekke-medrese, tarikat-şeriat anlaşmazlığının devamı niteliğindedir. Dinî hareket ve görünümlemlerle fazlasıyla ilgilenen böylece dinin özünü kaybettiğin söylediği din

²¹⁷ Mollaer, s. 47.

²¹⁸ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 201.

²¹⁹ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 210.

adamlarını batılı teknisyenlere üstün görür. “Şarklı yaman teknisyendir. O, dini hayatın iradesi olan ibadetlerine bile tekniği sokan insandır. Makine tekniğinde şarklı gelecek asırlarda, batının çocuklarını muhakkak geride bırakacaktır.”²²⁰

3.3.6 Yabancı Fikir Akımları

XX. asrın ortaları Türkiye’de komünizmin etkilerini en çok hissettirdiği yıllardır. Bu dönemde Türkiye’de komünist düşünce, taraftarlarını ve sempatanlarını hızla arttırmaktadır. Diğer taraftan emperyalizm ve aynı paraleldeki düşüce sistemleri, pozitivizm, pragmatizm manevî değerleri reddederek yeni dünya tasavvurları ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu anlayışlar hala dünyada etkinliklerini sürdürmekle birlikte, getirileri insanlığı savaşımlara, çatışmalara, toplumsal ve ferdî manada problemlere sürüklediği için popülerliklerini yitirmektedirler. Bu sorunların ortaya çıkmasındaki faktör insanın ruhî bedenî boyutunun ayrıştırılma çabasıdır. Nurettin Topçu başta komünizm olmak üzere aynı mahaldeki fikrî akımlara karşı fikrî platformda mücadele etmiş, karşı yapılanmalara ve oluşumlara destek vermiştir. Bu konudaki kısa bir değerlendirmesi şöyledir:

“Pozitivizm, hakikati deneylere, pragmatizm menfaate, sosyalizm ise onu cemiyete esir etmektedir. Bu sistemler hiçbir şeyi izah etmiş değillerdir. Onlar, ruhun görüş ve duyuş ufuklarının daraltılmasından doğmuşlardır. Ruh için bir iktidarsızlığın ifadesi oluyorlar.”²²¹ Onlar bütün büyük ruh hareketlerinin hörmet ve aşk duygularıyla karşılanacağını bildiklerinden her şeyden önce bizdeki bu değerleri yıktılar. Hörmet yerine hodgam bir hoyratlığı, aşkımanın mabedine ise zevklerle menfaatlerin mabudunu oturtular.²²²

XIX. asrın zeka mahsulü olan bu felsefeler hakikatler arayan insan kalbine şiddetle karşı geldiler. Kont yalnız ilmin insanlığı kurtaracağını umdu ve yalnız zeka eserleri üstünde hep başkaları için yaşama esasına dayanan insanlık dinini kurdu. İnsanlık dini, insanlığı kurtarmak isterken, aklın asla anlayamayacağı zaruretlere sahip kalp ve vicdan ile iradesi ile insanı inkar ediyordu. Bunun için insanlar arasında mümin bulamadı. Ruhumuzda inhisarcılık yaratan aşırı müsbet ilim aşkı aklın ulaşamadığı imanımızı serap haline getirdi. İman gidince aşk da yok oldu. Merhamet ise aşktan ayrılamazdı. Her iman akidesinin karşısına, müsbet ilme ve deneylere uygun olmadığı

²²⁰ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 12.

²²¹ Topçu, *a.g.e.* s. 69.

²²² Topçu, *a.g.e.* s. 13.

iddiası çıkarılarak kalplerimizin her tarafı duyularımızla harap edildi.
223

Topçu'ya göre Haçlı Akınları başka bir boyutta devam etmektedir. Türk-İslam medeniyetinin gericilikle suçlanarak garplılaşmanın teşvik edilmesi, Rusya kaynaklı komünizmin *sosyal adalet* adı altında milletimizi etkileme çabası, yeni nesillerde aşağılık duygusu oluşturmuştur. Yeni nesiller kendisine ait her değerden ve kendisinden uzaklaşmak istemektedir. Yabancı okullar, yabancı diller, yabancı örf ve adetler kendinden uzaklaşmak isteyen insanımızın bu duygusunun kuvvetini göstermektedir.²²⁴

Topçu komünizmin benimsetmek istediği anlayışı şöyle eleştirir:

Cemiyetçilik fertleri inkar etmiyor; birikmiş fertlerin menfaatini toplu kuvvetle koruyor ve temsil ediyor. Onun inkar ettiği şeyin kaynağı insani değerlerdir; ferdin ve cemiyetin üstünde olan şahsiyettir. Cemiyetçilik şahsiyete düşmandır.²²⁵ Cemiyet menfaati değer yaratamaz. Her değer yaratıcısı, eseri uğrunda ihtiraslarını inkar etmiş demektir. Bu insan çokluktan kurtulmuş, yarattığı bir olan değer yoluyla birliğe kavuşmuş insandır. Mevzuu olan bir ağaçtan bin tablo yaratan sanatkar gibi değer yaratıcısı, bir değer aşkından bin inkılap çıkaracaktır.²²⁶

Komünizm insanı sürüleştirecek onun şahsiyetini çiğnemektedir. İnsandan başka hiçbir varlığın değerleri olmadığından, değerlerinden arındırılmış insan, aşağılık bir konuma düşmektedir. Halbuki değerler insanı zaaflarından arındırır ve yüceltir. Cemiyet ise insanda değer yaratmaz; değerler, insan ruhundan kaynaklanır ve insanın hürriyetinin, özgür iradesinin göstergeleridirler.

3.3.7 Görsel ve Yazılı Basın

Nurettin Topçu, eğitimde planlı ve disiplinli bir zihniyeti öngörür, ona göre öğrencilik insan hayatındaki daimi ve en önemli mesleklerden biridir. Öğrenciler her şeyden haberdar olmak, her şeyi bilmek zorunda değildirler. Bir öğrenci hem derslerini iyi derecede kavramak, hem de dünyayı ve Türkiye'yi ilgilendiren konuları bilmek öğrenci için külfettir. Üstelik gündelik bilgilerin çoğu kalıcı ve işe yarar bilgiler

²²³ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 70.

²²⁴ Topçu, *a.g.e.* s. 143-144.

²²⁵ Topçu, *a.g.e.* s. 214.

²²⁶ Topçu, *a.g.e.* s. 215.

değildir. Müfredatlarla zihinlere doldurulan amaçsız bilgiler gençleri şaşkınlığa ve yüzeyselliğe sürükler. Neşriyatın kontrolsüzlüğünü ve çokluğunu, gazete okumanın ilmi kaynaklara tercih edilmesini de sıklıkla eleştirir. Çünkü her tür neşriyatın amacı ilmi ve objektif bir çabanın ve hizmetin dışına çıkmış, siyasi ve maddi kaygılara bürünmüştür. Topçu “bugünkü bol gazete ve aşırı reklamlarla yan yana yürüyen kontrolsüz neşriyatın, genç dimağları şaşırttığını, yordüğünü ve kendi kalıpları içinde kolayca dondurduğunu”²²⁷ ifade eder.

Gazeteler halkın sözcüsü olması gerekirken, kendi çıkarları peşinde koşturan ve çokça yalan haber yayımlayan, cinayetlerden ve halkın reflekslerinden medet uman, öfkeyi, şiddeti kışkırtan kuruluşlar haline gelmiştir. Nitelikli gazete ve gazeteci yok denecek kadar az kalmıştır. Televizyon yayınlarının, sinemanın, radyo yayınlarının da ilkesel, milli, toplumsal herhangi bir gayreti ve iddiası yoktur. Topçu’nun değerlendirmesi şöyledir:

*Halkın feryadı olması lazım gelen gazete, hiçbir zaman doymayacak midelerden fişkıran ihtirasların tellalıdır: sefaletlere sefalet katar. Felaketlerle sefaletler gibi şekavetler ve cinayetler de onun sermayesidir. Milli sahne nasıl bir yerdir? O ne yapmak istiyor? Sinema ile memlekette radyosunun bir içtimai davası yok mudur?*²²⁸

Görsel ve yazılı basının gerek reklamlar, gerek başka maddi kaygılar ve gerekse mensup oldukları politik görüşlerin, seküler hayat tarzını, tüketim kültürünü propaganda etmesi değerler alanında birçok olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Topçu, medyanın hem zararlı alışkanlıkları, kültürel değerleri tahrip edici unsurları yayımlayıp, ardından kendi yayınlarına karşı oluşumları desteklemesini samimiyetsiz ve politik bularak şunları söyler: “Alkol diye renkli şişeler içerisinde parıldayan iksirin vitrinlerinde bayramı her gün kutlanırken, onun menhus bir afet olduğu yolunda teşkilatlanıp, seferber olmak, yine hangi tezadı yaşatmak içindir”²²⁹

Topçu’ya göre özellikle televizyon, sinema gibi görsel unsurların değerler eğitiminde çok büyük önemi vardır. Bu yayınlar, sahip oldukları etkinliğin bilincinde

²²⁷ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 42.

²²⁸ Topçu, *a.g.e.* s. 73.

²²⁹ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 98- 99.

olarak bıkmadan usanmadan her gün insanın zaaflarını kışkırtan unsurları yayınlamakta, manevi değerleri yok saymaktadırlar.

*Halk yayınlarının cinsiyet sahnelerini her gün her akşam, büyüklerinin yanında seyreden çocuğun kafasında hürmet kavramı kalır mı? Tarihini dosdoğru okuyamayan Türk genci, gerçek atası Fatih'in hocası ile camide bile karşılaşsa ayağa kalktığını nereden bilsin?*²³⁰

Dini neşriyat da dini samimiyetini ve dünya malına tamah etmeme ilkesini kaybetmiştir. Bu yayınlara da bakıldığında da şiddet, propaganda ve maddi kaygılar açık şekilde görülmektedir. Tıpkı dini kurumlar gibi İslamın ruhu ile ilgileri yoktur. Şiddete karşı şiddet ile cevap vermektedirler. Dini propaganda aracı olarak kullanmakla birlikte dini ve ahlaki ilke ve amaçlar mevcut değildir. Topçu, bu düşüncelerini şöyle dile getirir:

*Müslüman gazeteleri adıyla yapılan yayınlar, Müslümanları soymak için bir taraftan İslamın düşmanlarını taşlarlarken öbür taraftan devrin iktidarını övüyor, ancak bahşişleri kesilince onlara sövüyorlardı. Kendileri Müslümanlık taşlarlarken yine de İslam düşmanlarının haya tanımaz üslubunu kullanıyorlar. Öyle ki zamanımızda İslam cephesinin bir ruh ve karaktere sahip olmadığını, İslami denem neşriyattan daha mükemmel ortaya koyacak delil ve şahit bulunamıyor. İslamcı siyasi liderler bu işte eşsiz kahramanlar gibi görülüyor.*²³¹

Topçu'ya göre dini neşriyat adı altında faaliyet gösteren kuruluşların yapı ve anlayış bakımından diğer neşriyattan hiçbir farkı yoktur. Dini üslup, nezaket, hoşgörü, tebliğ, aydınlatma gibi ulvi hiçbir değere sahip değildirler. Tıpkı diğerleri gibi taraf tutmakta, yanlısı oldukları siyasi oluşumları hiçbir surette tenkit etmemekte, hataları örtbas etmekte ve kutsamaktadırlar. Çıkarlarına göre taraf değiştirmeleri bütün samimiyetsizliklerini ve karaktersizliklerini ortaya koyaktadır.

²³⁰ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 81.

²³¹ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 107.

3.3.8 Kişisel Özellikler

İnsan en güzel biçimde yaratılmış²³² olsa bile zaafarla da kuşatılmıştır. İnsan, bu zaaflarıyla mücadele ederek, onları alt ederek değer kazanır. İnsanı meleklerle üstün kılan özellikleri arasında, zihinsel donanımının önemi kadar kendi nefsiyle, şeytanla ve toplumla olan mücadelesi de önemlidir. Bu mücadele zor bir mücadeledir. Gayret gerektirir, sorumluluk gerektirir. Bu sebeple üstlenilen “Emaneti” gökler, yer ve dağlar bile yüklenmek istememiştir. Bütün bu kışkırtıcı güçler arasında en kuvvetlisi insanın nefsidir, azgınlaştığında da, eğitildiğinde de müthiş bir kudrete bürünür. Kur’an’a göre insanoglunun bazı zaafı şunlardır: Aceleci, aciz, cimri, nankör, hırslı, ümitsizliğe kapılan, sabır ve tahammül bakımından zayıf, tartışmaya düşkün.²³³

İhtirasların tazyiki, otoritelerden daha kuvvetli, onlardan daha sarsıcıdır. Menfaatler, garazlar, gururlar, hasetler, korkular ve bunların yanında sempatiler, alışkanlıklar ve bütün idealsiz, bütün zavallı sevgiler. İçimizden her birinin, içlerinden birini putlaştırarak hayatını manasını kendisinde aradığı bu putlar bizde hakikatlere karşı koyan düşman kuvvetlerdir; bizi çürüten ve ahlakımızı yıkanda onlardır.²³⁴

Biz hudutlarda yenilmeden önce kendi içimizde mağlup olduk. Deva bulmaz bir derdin sefaleti neslimize hakim oldu. Bunun üzerinde bir de, kendi nefsi ile hesaplaşmayan insanın derdi olan ahlak yarası belirdi. İçimizde en tehlikeli düşman olan şahsi menfaat hakimsiz, ithamsız, kontrolsüz kaldı.²³⁵

İnsan burada zikredilenden çok daha fazla duygu, dürtü ve durumlarla uğraşmak zorundadır. Fakat bütün aciziyetine rağmen içinde bulunduğu durumla mücadele edebilecek güç ve donanımla da yaratılmıştır. Tek problem vardır ki oda insanın mücadeleyi “istememesi”dir. Tasavvufi dünya görüşünü benimseyen Nurettin Topçu bu iradi gelişimin kuvvetlenmesi için sabır ve ızdırap kavramlarını, bunların değerini çokça işler.

Kişisel zaafı harekete geçiren, onları kışkırtan ve hoş gösteren çok önemli unsurlardan biri de toplumdur. Değerlerin değişkenliği konusundaki çoğu eleştiri de

²³² Tin, 95/4.

²³³ Bkz. Sırasıyla: Enbiya, 21/ 37; Maide, 5/30-31; İsrâ, 17/100; Araf, 7/10, Mearic, 70/19-20-21; İsrâ, 17/83; Nisa, 4/28; Kehf, 18/54.

²³⁴ Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 87.

²³⁵ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 37.

evrensel değerler için değil, toplumsal değerler için yapılmaktadır. İnsanoğlunun hayatının rutine kavuşması, toplumsal anlamda kabullenilip benimsenmiş olması onun iyi bir insan olduğunu anlamına gelmez. Bu anlamda toplum insanda alışkanlık ve tembellik yaratır. Toplum, genel kabul gören hataların fark edilmesine mahal vermez, insanın inisiyatif kullanmasını güçleştirir ve bireyleri sürüleştirir. Doğruluğun, adaletin, sevginin öncüleri genellikle toplumların tepkisiyle karşılaşmış, ızdırap çekmişlerdir. Peygamberler bunun en iyi örneklerdir. Topçu, bu konuyu şöyle dile getirir: “*Aşk hiçbir zaman büyük kalabalığın hayranlığı ile kuşatılmamıştır. O bilakis ızdırabın dostudur.*”²³⁶ Nurettin Topçu toplumun insan üzerindeki büyük etkisini ise şu cümlelerle dile getirir:

*Esasen cemiyet bizi bir makine kurar gibi emirleriyle harekete geçirirken, bize menfaatler vaat ediyor ve gururlar bağıslıyor; hayvaniyetimizin en kirli tabakalarına hitap ediyor, onları nemalandırıyor. Ve biz, bataklıkta kirli suyun şişirdiği kurbağa gibi bir defa gurur ve menfaatlerle nemalandık mı, bizi damarlarımızdan tutarak tahrik edenin arzusuyla hakka, hakikate, aşka ve adalete, ne tarafa olsa saldırıyoruz. Şüphesiz ki cemiyet bir realitedir ve biz onsuz yaşayamıyoruz; hem ona hizmeti de seviyoruz. Fakat bu, bizi esir eden diktatör cemiyet, bizim ferdi ruhumuzun müstebiti ona bela olan cemiyet değil, belki bilakis ferdi ruhumuzun esiri olan, onun tarafından ihata edilmiş olan cemiyettir.*²³⁷

Demokratik yapı ile birlikte siyaset de toplumu etkileyen önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. Siyaset etmek, siyasi manevralar yapmak, kişisel ve toplumsal olarak küçük yaştan itibaren öğrenilen-öğretilen bir olgu olmuştur. Çoğu zaman siyaset; tarafsızlık, başkalarını düşünme, liyakate önem verme, hakkı ile kazanma gibi doğruluğa ve adalete dair birçok değeri yok eden bir anlayışı olağan bulmaktadır. Son nesillerin ahlakının katilleri “siyaset icabı” mazeretinin arkasına sığınan grup olmuştur. Siyaset icabı olarak birçok uygulamaya, hataya, yanlış karara izin verilmiş, mazur görülmüştür. Görsel ve yazılı basın, Cumhuriyet tarihi yazıcıları da benzer politik, ideolojik saplantıları sebebiyle bu yanlış devam ettirmişlerdir. Eğitim, aile,

²³⁶ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 48.

²³⁷ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 272.

ekonomik hayat, sosyal ahlak bu ifrazatla birlikte hastalanmış, sağlıklı değerlendirme, değerlendirme süreçleri de eksenini kaybetmiştir.²³⁸

Nurettin Topçu'nun dediği gibi insan iç gözlem, manevi terbiye ve gayret ile ruhuna gelişim olanağı sağlarsa, maddi yönünü akıl ve iradeyle kontrol altına alırsa mutlu olur. Aksi halde ruhunu hapseden insanoğlu bir müddet sonra ona ait bütün sesleri duymaz olacak, bütün değerlerini kaybedecektir. Vicdanı körelecek, sevgi, saygı, merhamet, adalet, vefa, fedakarlık, gayret, sağduyu vb. birçok ruhi unsur onun için bir anlam ifade etmeyecektir. Bu insanın kazanılma ve geri dönüşüm olanakları da gittikçe kaybolmaktadır. Benzer özellikleri taşıyan insanlardan oluşan toplumlarda ne fert, ne aile ne de toplum mutlu olabilir. Onlar ilahi söylemin de deyimiyle dünya ve ahirette cehennem hayatı yaşarlar. *“Uzviyete bağlı olan bu iptidai hisleri yaşayan insan hazları içinde kördür, sağırdır, sarhoştur ve bu yüzden gafil olur, zalim olur, hain olur.”*²³⁹

Kur'an-ı Kerim'de bu tip insanlar şöyle tasvir edilir:

*“Sağırlara sen mi duyuracaksın; yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde olanları sen mi doğru yola ileteceksin?”*²⁴⁰

*And olsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.*²⁴¹

İlahi söyleminde dediği gibi bu tür insanlar hayatları boyunca değişmeyecek ihtiraslarının, hırslarının ve iştihalarının peşinde koşturup duracaktır. Bu tip insanlar nefislerine tapınmaktadırlar. Kur'an, hayatta kalmanın değerini mideye indirgeyen bu tip insanları hayvanlara benzetmiştir. Nurettin Topçu da bu zavallı insanları şöyle anlatır:

Sade bir içgüdünün arkasında şuursuz koşarken insan olan varlıkların bütün duygularıyla bütün iradelerini boşa harcayan fertler, hayatı hep başkalarının hem de hemcinslerini ezdiren kuvvetle

²³⁸ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 82.

²³⁹ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 17.

²⁴⁰ Zuhuruf, 43/40.

²⁴¹ Araf, 7/179.

*kendi önlerine yığıdıkları birkaç lokmanın sersemce temasından ibaret sanacaklar ve ölüm onların imdadına yetişinceye kadar sayıklayacaklardır.*²⁴²

Topçu'nun da dediği gibi bu tür insanların manevi unsurları kaybolmuş, hayata dair ufukları ve istikbal algıları daralmıştır. Onlar, acıması durumları içinde ellerine geçirdikleri nimetleri hayatın anlamı sanacaklar ve onlarla oyalanacaklardır. İnsanların kendilerine böylesine zulmetmelerinin engellenebilmesi için değerler eğitimi küçük yaşlardan itibaren kaçınılmaz olmaktadır. Fakat yine de kişisel iradenin eğitimde önemli bir yeri vardır. Ne kadar eğitim verilirse verilsin kişinin yanlış tercih etme eğilimi de mevcuttur.²⁴³

3.3.9 Spor

Nurettin Topçu şüphesiz ki sportif faaliyetlere karşı değildir. İslamda bazı vesilelerle spor teşvik de edilmiştir. Fakat sporun içinde hiçbir merhamet, adalet ve sevgi kırıntısı barındırmayan bir yapıya büründürülmesi, büyük kitlelerin bu spor dalları çerçevesinde gruplaşıp birbirlerini düşman olarak algılaması ve acımasızca bir tüketim sektörüne dönüşmüş olması bütün sağduyu sahiplerini rahatsız eden bir konudur. Nurettin Topçu da en çok da spor adı altında onun yalnız dövüş ve savaş sanatı haline getirilmesini eleştirmiştir. Ona göre günümüzde spor insanın içindeki saldırganlığı, savaş ve kan isteğini değişik ve kısmen daha masum bir maske ile perdeleme amacı gütmektedir.

Harbi ortadan kaldırmak isteyenler, önce çocuklarının terbiyesini değiştirsinler ve hayattan fıskıran kuvvete başka bir tatmin sahası arasınlar! Güya zehri çıkarılmış bir yılan gibi, harbi halkın hayatı için zararsızlaştırarak cemiyetin içine sokmak isteyenler, onu müsabaka sporları haline koydular ve cemiyetin devamlı harp ihtiyacını onunla karşıladılar. Eski Roma'nın yıkılış asırlarında gladyatör güreşleriyle arena sporları, roma halkının en çok sevdiği şeylerdi. Romalılar vakitlerinin çoğunu bu müsabaka sporlarıyla geçiriyorlardı. Zamanımızın bhusus gerilemiş cemiyetlerinde, yedi yaşından başlayarak çocukların her günkü müsabaka sporlarını

²⁴² Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 66.

²⁴³ Şems, 91/8-9-10.

*hayranlıkla takip ettiklerini görüyoruz. Bu çocuklar yarınki cemiyette birbirlerine dost insanlar olmayacaklardır.*²⁴⁴

Peygamberimiz Hz. Muhammed kendi döneminde de yapılan sportif faaliyetlere kimi zaman fiili olarak kimi zamanda izleyici olarak katılmıştır. Fakat geçmişte yapılan sportif faaliyetler günümüzdeki gibi çirkin bir yüze bürünmemiş, rakipleri hiçbir değer gözetmeden mağlup ederek para kazanma ve insan öldürme ve böylece insanın içindeki öfke duygusunu kışkırtma anlamı taşımıyordu şüphesiz. Peygamberimiz yüzme, atıcılık, koşu ve yüzme gibi sporlarını desteklemiştir. Nurettin Topçu'nun da öğrencileriyle birlikte sık sık yürüyüşlere çıktığı ve yüzmeyi sevdiği bilinmektedir.

*Dinimiz, bazı prensiplerin göz önüne alınması durumunda sportif faaliyetlerle uğraşmanın bir sakıncası olmadığı görüşündedir. Bu şartları şöyle sıralayabiliriz: Sadece eğlenmek, dinlenmek ve zevk için oynanacak; namazın geçmesi veya gecikmesine sebep olmayacak; hiç bir menfaat beklenmeyecek; oyun sırasında dinimizin yasakladığı şeyler konuşulmayacak; tesettüre riayet edilecek; normal dinlenme ve eğlenme ölçülerini aşarak vakit israfına varan iptilâ halini almayacak ve en önemlisi oyunlar kumara âlet edilmeyecek.*²⁴⁵

²⁴⁴ Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 46-47.

²⁴⁵ Hayreddin Karaman, *İslamın Işığında Günün Meseleleri*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, c. II, s. 354-355.

4. NURETTİN TOPÇU'YA GÖRE EĞİTİM ÖĞRETİM SÜRECİNDE DEĞERLER

4.1 Değerler Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Değerler en temiz kaynak olarak insan ruhunda doğup gelişebildiği halde insanın toplumsal bir sistemde dünyaya gelip yaşamak durumunda olması, mizaç farklılıkları onu birçok yeni değer anlayışlarıyla donatmaktadır. Kişi değerleriyle var olur ve yaşar, bu manada kişiliğin oluşturulması ve kimlik kazanılması doğru, evrensel değer eğitimi zaruri kılmaktadır. Peki değerler eğitimi nasıl yapılmalıdır? Bu soru eğitimle ilgili bütün sorularda olduğu gibi, bir çırpıda cevaplandırılabilir bir soru değildir. Değerler eğitimi çok yönlü, zorlu ve sistematik bir süreç gerektirmektedir.

İnsan, ruhi ve bedeni donanımı, ferdî farklılıkları, medeniyet oluşturucu ve devredici yapısı ve daha birçok özelliği sebebiyle eğitilmek durumundadır. İnsan aynı zamanda psikolojik olarak kendini savunmaya meyyaldır ve kendi yaptıklarını güzel görür, donandığı öfke, şehvet, kibir gibi kuvveler çok ve devamlıdır. Hayata intibak edebilmek, diğer canlılara oranla kat kat fazla ihtiyaçlarını karşılayabilmek, kompleks yapısının karmaşasıyla mücadele edebilmek için de insanın eğitimi zor, incelikli ve yorucudur.²⁴⁶

Değerler eğitiminin zorluklarından biri de yalnız zihni alanla değil duygusal ve tecrübi alanla da ilişkili olmasıdır. Duygu eğitimi ayrı bir dikkat ve uzmanlık gerektirir. Zihni eğitime göre yapısı ve amaçları daha fazla hassasiyet gerektirir. Üstelik değerler eğitimi sunmak, yalnız öğrenciye bağlı bir faaliyet değildir. Eğitimci de öğretmek, benimsetmek istediği değerlerle donanma yükümlülüğündedir. Öğrenci çevresindeki gizil faktörlerle birçok müsbet-menfi değerler edinmektedir. Değerleri anlamak yalnız zihni alana irca edilemez. Ülken, bu konuyu “aşkın değerler bilme alanını aşar, inanma alanını teşkil eder. Ahlaki erdemlere bağlılık bilerek değil, inanarak sağlanır”²⁴⁷ şeklinde özetler.

²⁴⁶ M. Faruk, Bayraktar. **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, 6. Baskı, İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2007 s. 25-27.

²⁴⁷ Hilmi Ziya Ülken, **Eğitim Felsefesi**, 6. Baskı, Ankara: MEB Yayınları, 1967, s. 245.

Anlamak, yalnız (teorik ve tecrübi) bilgi şekillerine değil, bütün değerler alanına yaygındır. Eğitim bizim değerler dünyasını anlamamızı sağlar. Eğitimcinin görevi değerleri klişe olmaktan çıkararak bu anlamayı kolaylaştırmak ve tekrar tekrar yaşanmasına olanak sağlamaktır.²⁴⁸ Duyguların eğitimde çok önemli yeri vardır. Bütün üstün değerler duygulardan duyguların yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Kulağımızla duyduğumuzu gönlümüzle de duyabiliriz, gözümüzle gördüğümüzü kalbimizle de görebiliriz. Duygu olayında sadece organlarımızın bir kısmı değil, bütün vücudumuz işe karışmaktadır. Birinde duygular birinci planda çalışmakta akıl egemenliğini sürdürmektedir, diğerinde ise duygular ön plana geçmekte, bütün vücudumuz işe karışarak adeta aklın ötesine varılmaktadır.²⁴⁹

Nurettin Topçu'nun eğitim öğretim süreci ve değerler başlığını taşıyan müstakil bir makalesi olmasa da “ Türkiye'nin Maarif Davası” adlı kitapta geçen yazılarında değerlerin öğretimi ve önemi konusunda birçok görüş beyan etmiştir. Topçu, bir ahlak felsefecisi ve ömrünün kırk yılını öğretmenlik mesleğini fiili olarak icra etmiş bir kimse olarak eğitim ve değerler eğitimi adına birçok değerlendirme ve tahlillerde bulunmuş, yöntemler tavsiye etmiş, yapılan hatalı uygulamaları eleştirmiştir.

Değerler iç dünyamıza ait kavramlar olduğundan ve bütün hayat tarzımızı değerler üzerine inşa ettiğimizden, Topçu'nun en çok önemseydiği şey kişinin şahsiyet terbiyesidir. Bunun için gerek eğitim öğretimde gerekse hayatın her sahasında kullanılmak üzere insanın eğitimi adına yol gösterici yöntemler tavsiye eder. Bunlardan bazıları; iç gözlem, tenkit yeteneği, başa gelen sıkıntılardan sonuçlar çıkarabilme, ders alabilme yeteneği, tecrübe etme; yani doğruluğuna inanılan değerın bizzat uygulanması, böylece değerın soyut halden somuta geçirilmesi, değerlerin uygulanması yolunda bilinçli bir disiplinlilik gibi unsurlardır.

4.1.1 İç Gözlem

Kişinin duygu ve davranış gelişiminde en büyük etken kendisidir. Bireyler kendini tanıyarak eğitebilir, eksikliklerini telafi edip, olumlu yönlerini geliştirebilir. İradesini bilinçle yönlendirebilir ve sorumluluk duygusu ile donanabilir. Kendine güvenini perçinleştirip, inisiyatif kullanabilir, risk ve tedbir alabilir, itiraz edebilir, kendi

²⁴⁸ H. Mahmut Çamdibi, **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat**, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003, s. 92-93.

²⁴⁹ Bilgin, **İslamda Çocuk**, s. 151.

fikir dünyasını oluşturup değerlerini belirleyebilir, bu değerleri savunup, karşı görüş ve davranışlara itiraz edebilir. Sayamayacağımız kadar getirisi olan insanın kendi ile münasebetini belirleyen Şey ise i gözlemdir.

Son yüzyılların getirisi ile görünene, somuta olan hayranlığımız sebebiyle ilgimizi çeken Şey artık dış görünüşümüz olmuştur. Suretimiz, kariyerimiz, toplum tarafından değerlendirilme kriterlerimiz, kişiliğimizi silikleştirip bizleri bilinçsiz bir hayata sevk etmiştir. Nurettin Topçu tasavvufi anlayışın temelini oluşturan gelişim yollarından birini özellikle vurgular ve ne çıkarır. O’na göre kurtuluşumuzun kaynağı bilinçsizce savrulmayı ve hırslarımızı bırakıp içimize dönmektir. İ gözlem en iyi aydınlatıcı ve terbiye edicidir. O, Şöyle söyler:

İ gözlem, bizim en büyük mrşidimizdir, gerçek kurtarıcımızdır.²⁵⁰ İimize dönmek, her ibadetin ve her selametın başlangıcıdır. İ gözlemden uzaklaşmak bizi etle tene bağladı ve teni muhafaza için ona bağlı bütün ihtiraslara kuvvetle fırsat bağışladı. Artık ruhun bize verecek hesabı kalmadı. Mesuliyet iradesi ortadan kalktı.²⁵¹

4.1.2 Tenkit

Uyanık bir bilinç oluşturmak, davranışlarımızı alışılagelmiş bir uygulamaya yerine farkında olarak yapabilmek çok önemlidir. Böylece insan olarak gelişim aşamalarımız anlam kazanacak ve hayatımız rutine bağlandıktan sonra hayatın sıkıcılığı ve yoruculuğu bizi etkilemeyecek yeni bir enerjiyle donanmış olacağız. Nurettin Topçu bu enerjinin ve bilincin besleyici kuvvetlerinden birini de “tenkit edebilme” kuvveti olarak görür.

Tenkidi ğretmeyen, bugünkü adıyla Milli Eğitim genç dimağlara bilgi hamallığı yaptırmaktan ileri gitmiyor. şüphe yok ki tenkit, hakaret veya küçük düşürme gayreti değildir; fikirleri eleme, değerlendirme ve onları hakikatin güneşinde yıkama yetisidir.²⁵² Bir fikri tenkit etmek, onu tahkir veya reddetmek demek değildir; bilakis

²⁵⁰ Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 38.

²⁵¹ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 120.

²⁵² Topçu, **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, s. 44.

*onu tamamlamaktır. Tenkit herkes için hak, alimler içinde bir vazifedir.*²⁵³

Tenkit sayesinde edinilen bilgi ve tecrübeler değerlendirilmiş ve yanlış unsurlar ayıklanmış olur. Tenkit, bir çok olay ve olgunun sağlamasını yapabilmemizi, doğru sonuçlara ulaşabilmemizi sağlar. Bilim adamları her durum ve bilgiye eleştirel gözle yaklaşır ve değerlendirmeler yaparlar. Her şeyi olduğu gibi almak eleştiri süzgecinden geçirmemek insanı sürüleştirebilir ve elde edilen bilgilerin benliğe kazandırılmasını engeller. Benliğe katılmamış bilgilerin unutulması, değişmesi yıpranması kolaydır.

*Çocuklarda özellikle ilk üç sınıftan sonra başlayan tenkitçi bakış geliştirilmek durumundadır. Çocuklar Kur'an-ı Kerim'in öğütlediği davranış esasları; onun yaşanan hayattaki değişik tezahürlerini karşılaştırmaya, eleştirmeye, anlamaya alıştırlacaklardır. Aksi halde onlar, ilerde zihinsel olarak öğrendikleri ile hayatta karşılaştıkları olayları bağdaştıramayınca, şaşırabilirler, sarsılabilirler.*²⁵⁴

İç gözlem ve tenkit edebilme kuvveleri iradeyi güçlendirecek uygulamalardır. Gençliğin yaşadığı sıkıntıların müsebbiplerinden biri de bu kuvvelerle tanıştırılmamış olmalarıdır. İç gözlem ve tenkit kişilerin öğrendiklerini, kendilerine mâl etmesini, benliklerine katmalarını ve onların sahipleri olmalarını sağlar. Böylece kişinin şahsiyeti gelişir, kendine ait bir bakış açısı, bir dünya görüşü, kişiliği olur. Kişiyi sürüleştirmeyiz, sorumluluklarının bilincinde olmasını sağlar. Nurettin Topçu yeni nesiller için, irade kuvvetinin zayıflığını "*dikkat edilirse ideal olan davalarda hayatın basit teferruatına kadar her hususun cevabını arayan bir neslin kalbinde bir afet gizlidir. O da iradi kudretinin noksan oluşudur. Çünkü hayat onları demir örsün üstünde dövecek yerde şaşırtdı. Mesuliyetsiz yaşattı*"²⁵⁵ cümleleriyle özetler.

4.1.3 Çevresel Unsurlar

Saydığımız kişisel, iradi gelişimin yanında öğretmenlerin, ebeveynlerin, sosyal ve resmi kurumların, görsel ve yazılı basının da üzerine düşen birçok görev vardır. Değerler eğitimi bir veya birkaç ders ile verilebilecek, içselleştirilebilecek, çocuğa benimsetilebilecek bir konu değildir. Üstelik bir önceki bölümde zikrettiğimiz değerleri

²⁵³ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 53.

²⁵⁴ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 95.

²⁵⁵ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 254.

etkileyen unsurların iyileştirilmesi ve toplumun milli bir bilince ulaştırılması gerekmektedir.

Nurettin Topçu'ya göre bugün eğitimde yapılan hataların en önemlilerinden biri yoğun ve çeşitli müfredat ile öğrencilerin çok küçük yaştan itibaren tanıştırılması ve çocuğun ruhi gelişimine uygun olarak eğitimin verilememesidir. Bu sebeple eğitimin “zorunlu” kısmı çocuk ruhunda yer etmiş ve çocuklar adeta zorunlulukla okullara mahkum edilmiştir. Ayrıca birçok bilginin zihinlere doldurulma çabası boş yere bir gayretten başka bir anlam taşımamakta, ne öğrencinin kendisine, ne eğitimcilere ne de milli geleceğimize dair bir ufuk, bir yarar da sağlamamaktadır. Nurettin Topçu bu konudaki düşüncesini kısaca şöyle dile getirir: “*Düşün(e)meyen bir kafaya doldurulan bilgiler ne kadar çok olursa o kadar zarar getirir. Onlar üst üste yığılan durgun sular gibi, yosunlu ve küflüdürler.*”²⁵⁶

Daha önce müstakil bölümler halinde işlediğimiz, sevgi, merhamet, saygı, sorumluluk, gayret gibi kavramlar, dini ve ahlaki değerler içinde mülhaza edilmektedir. Bu tür değerlerin öğrenciye verilebilmesi ise planlı ve zorlu bir süreçtir. Topçu'nun deyimiyle önceden insanımız hayatın içinde doğal olarak değerleri gözlemliyor, tecrübe ediyor ve benimsiyordu. Değerlerin kaybı milletimizi huzursuz, ümitsiz ve tatminsiz kılmıştır. Bu düşüncelerini şöyle dile getirir:

*Değerlerin kaybı, insanları yılgınlığa sürüklemekte, yaşama kuvvetlerini ve sevinçlerini yok etmektedirler. Geçmişin bir tas çorbası ile huzuru ve itminanı yaşayan insan mutlu idi, o kanaat, tok gözlülük, sabır, şükür, fedakarlık, paylaşma, gayret gibi kavramları kitaplar vasıtasıyla öğrenmiyordu, geçmişteki eğitim kurumları da hayatın her sahasında içi boşaltılmış değerlerin öğretimi derdine düşmemiştir belki... O milletimizin nesilden nesile atalarından mutlulukla devşirdiği mirastı. “Mabetler huzur ve rahmet yağdırmıyor artık. Eski beldelerin şefkat bildirisi olan ezan sesleri, şimdi asfalt yolun motor gürültüleri ile anlaşmış bulunuyor. Bu mahşer manzarasının donmuş ve bulanık havası içinde huzursuz, ümitsiz ve tatminsiz dolaşan bir zümre var.”*²⁵⁷

Günümüze gelindiğinde ise çocuğun değerlerini olumlu olumsuz anlamda etkileyen birçok kurum vardır. Örgün ve yaygın eğitim kurumları bilinçli ve planlı bir

²⁵⁶ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 42.

²⁵⁷ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, s. 90.

değerler eğitimi sunamazlar ise çocuklarımız ve gençlerimize kültürel mirasımız ve varlık şartımız olan değerlerimizi verebilmede işlevsiz kalacaklardır. Bu sebeple Nurettin Topçu bu konu ile özel olarak da ilgilenmiş ve ahlaki eğitimin aşamalarını sistematik olarak sunmuştur. Topçu'nun düşüncelerini şöyle özetleyebiliriz:

Ahlak terbiyesi çok basamaklı bir çalışma halinde yapılmalıdır. Öncelikle ahlaklılık ve ahlaklı davranış, söz veya fikir halinde öne sürülmeden evvel onu hareket halinde yaşatmak ve ahlak olayını yaşayan insanda iyilik duygusunu yaratmak lazımdır. Bir diğer konu, ahlak terbiyesinde kötülüklerin denenmesinden uzaklaştırmadır. Bundan sonra sırasıyla, kendimizden örnek vererek iyiliği sevdirmek, kişinin şahsiyetine değer vermek gerekir. Telkin ile irşadın yani iyilik ve öğütlerin sırası bundan sonra gelir. Sonunda ahlaklı davranışın insanda alışkanlık haline koyulmasına sıra gelir.²⁵⁸

Yine unutulmaması gereken çok önemli bir şey de vardır ki ahlaki eğitim, ve değerler eğitimi teorik alanla sınırlı kalırsa etki boyutu cılız ve yetersiz olacaktır. Çünkü değerler, zihni alandan daha çok duygu ve pratik alanla ilişkilidir. Değerler tanımlanırken insan *değerleri duyan* bir varlık olarak nitelendirilmiştir. Nurettin Topçu da değerlerin ortaya çıkması ve insanın değerle aynileşebilmesi için onun hareket alanına, tecrübi alana geçirilmesinin öngörür.

*Ahlaki idealle ahlaki olaylar farklı şeylerdir. Bilgi bir hareketten arta kalan şeydir. Gerçekten harekete geçmek için, şahsi bir tecrübe lazımdır ve ahlakta önemli olan da yalnızca bu tecrübedir. Ahlak insanda iyinin değeri hakkında tam bir kanaat oluşunca gerçekleşebilir. Böyle bir kanaate tam olarak sahip olabilmek için, daha önce edinilmiş tecrübe lazımdır; başkalarının ızdırabının dindirilmesi gerektiğine hükmetmek için, önceden acı çekmek lazımdır, merhameti sadece bilmekle kalmayıp gerçekten harekete geçmek isteniyorsa merhamet tecrübesini yaşamak gerekir. Burada iyiliğin egzersizi, onun bilgisinden önce gelmektedir. İyiyi tam olarak bildiğim halde, harekete geçmek için eğer yeterli gücüm yoksa kendimi içgüdülerin ve topluma uydurmak için dışarıdan gelen birtakım baskıların zoruna terk edebilirim.*²⁵⁹

Nurettin Topçu, değerlerin kaynağını uhrevi alana irca eder demiştik, fakat bu alanla tanışmamış insan kendi özünde de değerleri bulabilecektir. Çünkü insanın özü ile

²⁵⁸ Topçu, **Ahlak**, s. 105-106.

²⁵⁹ Topçu, **İsyan Ahlakı**, s. 34.

değerler aynı kaynaktan gelmektedir. Değerleme, kıymet verme sürecini üçe ayırarak sistematik halde nasıl değerleri tayin edebileceğimizi anlatır.

Dışımızdaki gerçeğin değerini tayin edecek ve kıymetler silsilesine onu yerleştirecek olan, iç varlığımızın ölçüleridir. Alemin gerçek ve yaratıcı bilgisini verecek olan terbiye sistemini de üç basamağa ayırmak lazımdır:

1-Dışımızdaki kainatın hakkıyla tanınmasını temin eden dış tecrübe; eşya ile olan bu müşahhas temas, sadece bir şart ve başlangıçtır. Sade bununla kaldığı takdirde, insan, otomatizme yaklaşır.

2-Dış dünyaya ait tecrübelerin zenginliğiyle kendi içimize dalmak ve iç dünyamızda derinleşmek. Sanatla ibadetin her ikisine de muhtacız; ibadete sanatın kapısından girilir. Esasen o bir ilahi sanattır: içimizde derinleşme ve derunleşme sanatı. İçine huzur ve teslimiyetle kapanmasını bilen insanın her hali ibadettir.

3-Üçüncü ve son devre, içindeki ibadeti tamam olan, dışındaki bütün varlıkları ve hadiseleri, mütemediyen derinleştiği kendi iç dünyasının hükümleriyle değerlendiren alemlerle ve nefsiyle ve nefsinin ağırlaştırılmaktan usanmayan insanın bu görüşle olgunlaşan düşüncesini her zaman etrafında gezdirmesi ve gözle alemleri görebilmesidir.²⁶⁰

Topçu'ya göre ilk evre dış dünyanın tanınması ile ilgilidir. Bizim eğitim sistemimiz ilkokuldan başlayarak eğitimin bütün aşamalarında bu süreçle sınırlı kalmaktadır. İkinci evre, ibadet ve sanatsal meşguliyetlerle ruhun gelişiminin sağlanması, son evre ise bedensel ve ruhi yetilerinde kemale ermiş insanın evrensel bir bakış açısı ve değerlendirme sistemi geliştirmesidir.

4.2 Değerler Eğitiminde Öğretmenin Etkisi

Kaybettiğimiz bütün değerleri bize yeniden kazandıracak olan öğretmenlerdir. Bizi düşündürecek, bizi kendi ruhumuza çevirecek ve ruhlarımızı da yükseltecek mürşitlere muhtacız. Anadolu'nun beklenen kurtarıcısı silahsız, servetsiz, hem de partizansız ve garazsız, yalnız faziletle ilmin havarisi olacak öğretmenlerdir. Öğretmenine teslim olmayan millet, esir millettir.²⁶¹

Değerler eğitimi sürecinin en önemli faktörlerinden biri de şüphesiz ki öğretmenlerdir. Öğretmenler ilk çocukluk çağında anne babadan sonra en çok sevilen,

²⁶⁰ Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 38-39.

²⁶¹ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 271.

saygı duyulan, taklit edilen kişilerdir. Bu sebeple önce çocukluk, sonra ergenlik ve gençlik aşamalarında öğrenci ile ister istemez muhatap olmak durumunda olan öğretmenlerin hem uymaları gereken, hem de uygulamaları gereken kritik eğitim davranışları mevcuttur. Bu kadar önemli işlevi olan öğretmenler yine kendileri gibi birçok eğitimci tarafından da öğrencinin yanlış şekillenmesinin müsebbibi olarak eleştirilmektedirler. Nurettin Topçu da bu tenkitçilerden biri olarak, “*eğer bugünkü neslin zaafı varsa bunlar neslin mürebbilerine aittir.*”²⁶² demektedir.

Değerler eğitiminde öğretmenin yapacağı ilk ve en önemli şey değerleri bizzat kendisinin yaşamasıdır. Sevgiyi öğretecekse sevginin timsali olmalı, adaleti anlatacaksa öğrencileri tarafından adaleti tasdik edilmeli ve adillikten emin olmalıdır.

Öğrenci her ne kadar başlangıçta öğretmenini taklit ederek örnek alsada bu örneğin içinde birçok duygusal unsur bulunur. Zamanla bu örnek alış, aynileşmeye dönüşür. Aynileşmek samimiyetle inanmak, değer verip benimsemek ve öğretmenle olan ilişkilerin nitelik ve süresine bağlıdır.

*Sevmek, sevilme, korunmak ve güvenmek, çocuğun ruhi dünyasının gıdasıdır. Çünkü sevgi, çocuğun büyümesi, yetişmesi, ferdi ve sosyal inkişafı, hayata uygun ve sağlam bir şekilde intibakı için gereklidir. Bu sebeple çocuğun önce sevgi ve şefkate ihtiyacı vardır. Sevgiyle süslenmeyen bir eğitim, çoğu zaman boşuna bir gayrettir.*²⁶³

Değerler eğitiminin önemli konularından biri de öğretmenin öğrencisini bütün hata ve kusurlarına rağmen kabullenmesi ve onu olduğu gibi benimsemesidir. Öğrencisini tanıma ve sevebilme becerisini gösteremeyen öğretmen eğitimde yanlış bir süreç izleyecek ve olumsuz durumlarla karşılaşacaktır. Topçu, çağımızda değerlerimizin büyük hasar gördüğünü ve yılmamız gerektiğini, bunun için ümitvâr olmamızı, aşk ve şevk ile işe girişmemiz gerektiğini dile getirir. Böylece yetiştirilecek nesillerin anlaşılması, tarihi süreç ve uygulamalarla birlikte mülhaza edilecek ve değerlerimiz yeniden kazanılacak, yeni nesillerimize aktarılacaktır. Topçu, bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

²⁶² Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 78.

²⁶³ Bayraktar, s. 127.

*Neslin hastalığını, mazide açılan yaraların iltihaplanması halinde kabule mecburuz. Böyle yapmazsak yanlış teşhis koymuş olacağımızdan tedavi de mümkün olmayacaktır. Tedavi yolunda çilenin her çeşidini çekmemiz lazım geliyor. Zaaflarına minnet, hatalarına hürmet edeceğiz. Doktor hastasını böyle tedavi eder. Bu yolda, yaradan iğrenmek hastaya hastalığını hissettirmek bile zulümdür. Hatta hastalarımız el ele verip de bir gün üzerimize yürürler ve bize bütün zulüm kuvvetleriyle karşı koyarlarsa, biz büyük kurtarıcının rahmetine sığınarak sabırla tedavimize devam edeceğiz, yeni vasıtalarla, yeni ve daha inceltmiş tedavi usülleriyle...*²⁶⁴

Üstte zikrettiğimiz yılmadan gayret etme konusunda önemli öğelerden biri sabırlı olmaktır. Öğretmenlik, belki de sabır gerektiren işlerin en başında gelir. Öğretmen işini sabır ile yoğurarak yerine getirmeli ve yılmamalıdır. Öğretmenlik aynı zamanda hayatında sabır ile en çok sınanan zümre olan Peygamberlerin de mesleğidir. Hz. Muhammed, "Ben ancak bir öğretmen olarak gönderildim"²⁶⁵ buyurmuştur.

*Büyümekte ve gelişmekte olan öğrencilerin bazen hatalı davranmaları tabiidir. Zaten onlar okula noksanlarını tamamlamak gayesiyle gelirler. Öğrencinin hatasına karşı öfkelenmemek, sabretmek, öğretmenin kendine hakim bir şahsiyet olduğunu ispat eder. Öğretmenliğin temelinde sabır ve sarsılmaz bir irade yatar. Öğretmen için sevgi duymak ve ümitli olmak kadar, sabır da gerekli bir fazilettir. Bir öğretmen, her gün ancak sabırla karşı konabilecek birçok duruma, yanlış harekete tesadüf edebilir.*²⁶⁶

Nurettin Topçu, öğretmenliği ve okulu, sadece mesai saatinde ve okul sınırları içinde görmez. Bir millet eğer bilinçlendirilirse ailesi, çarşısı, sokakları, esnafı, her türlü kurum ve kuruluşu ile okula dönüşür. Milletimizin, insanlığın içinde bulunduğu hazin durum, O'nu ve mesuliyet sahibi her vicdanı göreve çağırmaktadır. Bu anlamda değerlerimize sahip çıkmak da bütün öğretmen ve vatandaşlarımıza düşen ulvi bir görevdir. Topçu'nun deyimiyle bu çaba uzun soluklu, çetin bir cihattır. Bu cihat yürütülürken en önemli silah sevgi ve sabırdır.

Uzun ve ulvi ihtiraslara tahammülsüzlük, isterik bir yıkma, devirme ihtilâçları ile sarsılan ve hak adını ancak hasis emellerine yakıştıran bir neslin mesulleri arandığı zaman, açık alınla hesap vermek isteyenler, bu neslin yetiştirilmesinde bugün müstesna bir

²⁶⁴ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 249-250.

²⁶⁵ İbni Mace, Mukaddime 1/83

²⁶⁶ Bayraktar, s. 139.

*vazifeyi yüklenmek mecburiyetindedirler. Bu cihadın zevki büyük şüphesiz... En kuvvetli silahı da sabır olsa gerek.*²⁶⁷

Topçu'nun deyimiyle tarihine, vicdanına, milletine ve Yaratıcısına karşı sorumlulukla donatılmış insan her birine hesap verme mecburiyeti içindedir. Yalnız öğretmenler değil, hangi milletin mensubu olursa olsun, insan olan herkesin bulunduğu konuma göre üzerine düşen vazifeler vardır. Bu vazife, Allah tarafından insanlığa yüklenmiş bir yükümlülüktür. İnsanoğlunun dinen mükellef olduğu zamandan ölümüne kadar sürecek olan bu yolculukta sabır en kuvvetli silahıdır.

4.3 İlköğretimde Değerler Eğitimi

Aslında okul öncesi dönem değerler eğitiminde çok kritik bir dönemdir ve bu dönemde verilen eğitimin etkisi öyle kuvvetli ve kalıcıdır ki diğer bütün dönemleri etkiler. Fakat Nurettin Topçu'nun fikri yazıları daha çok örgün öğretim süreci ile ilgili olduğundan bu bölümü kısaca geçeceğiz. Beyza Bilgin, *“okul öncesi çağda alınan eğitim sonucu edinilen yargılar, daha sonraki eğitim öğretime kıyasla o derece baskındır ki, onunla kıyas kabul etmez”*²⁶⁸ demiştir. Bu manada ailenin ve çevredeki diğer unsurların etkisi çok önemlidir.

Her ümidi örgün eğitim kurumlarına, okullara bağlamak doğru bir düşünce değildir. Okul bilgi verir. Bilginin davranış haline dönüşmesi bilgili kişinin iyi, ahlaklı, karakterli kişi olması, o bilgilerin duygularla bütünleşmesine bağlıdır. Duygular ise, okul çağından çok önce insanda vardılar ve belli yönlerde şekil almaya başlamışlardır. Eğitim için okul çağını beklemek, okulun başarısını tehlikeye atmak demektir. Okul, duyguların davranışlar şeklinde somutlaşmakta olduğu bir dönemde onları bilgi ile bağdaştıracak, bu yolla yararlı olacaktır. Eğer okul öncesinde duygular geliştirilmemiş ve doğru yönlendirilmesine çalışılmamışsa, okulun verdiği bilgiler büyük çapta eğreti kalacak, çocuk onları ezberleyecek, fakat kendisine mal edemeyecektir. İyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlış, güzeli, çirkini teorik olarak öğrenip kaideleri, kuralları, kanunları ezberlediği halde yalan söylemeyi, rüşvet almayı, çalmayı, şahsi çıkarını her şeyden üstün tutmayı, başkalarını bertaraf etmek için onlara iftiralar atmayı, ayıplarını araştırarak, hilelerle onlara zarar vermeyi sürdüren, hatta

²⁶⁷ Topçu, *Yarıncı Türkiye*, s. 13.

²⁶⁸ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 87.

*bunları başarı sayan kimselerin varlığı, onların öğrendiklerini benimseyememiş olduklarını göstermektedir.*²⁶⁹

Değerler eğitiminde ilköğretim çok önemli bir basamaktır. Çünkü küçük yaştaki çocuğun okuluna ve öğretmenine bütün samimiyetiyle ve sevgisiyle bağlandığı, değerleri kolayca benimseyip hayatına geçirebileceği bir dönemdir. Bir eğitimcinin emek verdiği öğrenciden en fazla verim alabileceği, emeğinin karşılığını görebileceği çağdır. Aynı zamanda bu yaşlardaki çocuk statü ve çıkarlardan uzaktır, toplumsal baskı ve yönlendirmeler onun üzerine kaymamıştır. Kısacası ona yaratılıştan verilmiş olan özgürlük ıslık ıslık parlamaktadır. *“İlkokul çocukları hayret verici bir felsefi düşünceye sahiptirler. Bu dönem çocukların ilgisi din ve değerler eğitiminde çok iyi değerlendirilmelidir. Onların ciddiyetine birçok insan bir daha hiç sahip olamamaktadır.”*²⁷⁰

Fakat ne yazık ki bu tertemiz, bulanmamış kaynaklar büyükler tarafından itinayla işlenmekte, çocuksu ve saf ne kalmışsa karmaşıklaştırılmakta, büyüklerin hayat görüşüyle donanmaktadır. Nurettin Topçu çocuk ruhunun büyüklerin ideolojileri ve dünya görüşüne bilerek veya bilmeyerek kurban edilmesinden büyük üzüntü duymuştur. Şehirlerin, hayatımızın çocukları unuttuğunu dile getirmiş ve dostlarına bazen ilkokul öğretmeni olmak istediğini söylemiştir.

*İlkokul çocuğunun narin muhayyilesinde nice sevgiler aşılacak yerde ona sade menfaat telkin eden realite sevgisi, kibir, haset ve alkış zevki böylece bin yıllık olgun insanlıktan sıyrılma emeli aşılandı. Bugün ilk mektep locası otomat bir varlık olmuştur. Eşyayı tasvir eder bitirir; direktifler halinde son hükümleri verir; çocuğu bir otomat olarak cemiyete gönderir. Adam olmanın bizdeki bütün yollarını tıkar, kapatır.*²⁷¹

İnsanın hayata başlayışı diğer canlılara benzer, bu ilk dönemden sonra akli unsur hızla gelişir, bu gelişime uygun bir yöntem belirlenmelidir. İnsanın olgunlaşmasının devamı ile gelişen süreci eğitimciler iyi takip etmeli ve değerlerin doğuşu olan ruhumuz ve ilahi kaynağa kadar bize kılavuzluk etmelidirler.

²⁶⁹ Bilgin, **İslamda Çocuk**, s. 131.

²⁷⁰ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, s. 96.

²⁷¹ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 118.

İlk ve hayvani duyguları yaşamaya başladıktan sonra dikkatli ve disiplinli metotlarla akla teslim edilmeliyiz. Bu mektebin ve terbiyenin işidir. Aklın saltanatını kuran adamlar bizi ilahi ilhamın eşliğine kadar götürmelidir.²⁷² Çocuğa küçük yaştan itibaren kıymet verilmeli rastgele otoritelerin ithamına hedef yapılmamalı cemaatçi bir yapıyla temel ahlaki düsturları kazanmalıdır. Çocukların ahlakına istikamet vermek için onların fitri yapılarının gelişip serpilmesi gerekir. Ancak günümüz dünyasının manevi kapitülasyonları ile birlikte hazcı sanayi medeniyetinin çocukların ruhi dünyalarını öldürdü de bir gerçektir. Mektebe giden çocukların iç aydınlığını, iç gözlem terbiyesini kazanmaları onların endüstri medeniyetinin ruhsuzluğundan kurtulmalarını sağlayacaktır.²⁷³

Nurettin Topçu hala uygulanmakta olan eğitim ve müfredat programını çokça eleştirir, küçük yaştaki çocuklara devamlı surette sayılar ve şekiller öğretmenin anlamsız olduğunu, çocuğun gelişim süreci içinde gayri ihtiyari bunları öğreneceğini fakat bu süreçte çocuğun ruhi süreçteki kazanımlarının bir daha kazanılamayacağını dile getirir. Küçük yaştaki çocukların bu süreçte duyguları ihmal edilmekte üstelik bu konulara hassasiyet de gösterilmediği için bu duyguların körelip, ölmesine sebep olunmaktadır. Halbuki değerler ruhta oluşur ve gelişebilir.

Bugün ilk okuldan başlayarak öğretimin bütün basamaklarında kullanılan, müşahhas eşyayı tanıma ve yalnız tecrübeye bağlanma metodu kısırdır; bu şekliyle tamamen değersizdir tecrübenin önemi ancak bizi gerçeğe yaklaştırdığı içindir.²⁷⁴ Çocuğun terbiyesinde en büyük hata tabiat içinde kendi kalbinin görüşü ilk canlanan duygularını ihmal etmek onu kurnazlığa siyasete, alıştırmaktır.²⁷⁵

Yine bu dönemde manevi değerler; selamlaşma, hatır sorma, misafir karşılama, komşuluk, arkadaşlık, vb. Türk-İslam görgü kurallarının verilmesi ile çocuğun sosyalleşmesine katkıda bulunulabilir. Türk-İslam tarihine ait değerler, bu medeniyetin yetiştirdiği milli- dini kahramanlardan örnek verilmesi çocukların şahsiyet kazanmasında çok olumlu etkilere sahiptir. Dua da bu dönemde çok önemlidir. Sure ve anlamlarıyla dini değerlerin sunumu; kendinden başka insanların iyiliği için yapılan dualar, Allah'a teşekkür için edilen sofr duaları dini değerlerin sunulmasında çok önemlidir. Çocukların taklit çağında oldukları unutulmamalıdır. Çocuklar

²⁷² Topçu, *İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*, s. 19.

²⁷³ Aldı, s. 294.

²⁷⁴ Topçu, *a.g.e.* s. 38.

²⁷⁵ Topçu, *Yarınki Türkiye*, s. 187.

öğretmenlerine benzemeye çok meyyal oldukları gibi, görsel ve işitsel araçlardaki öğeleri de taklit etmeye heveslidirler. Bu dönemde kullanılan her tür benzeri materyal çocuklarda iz bırakacaktır.²⁷⁶

Çocuğu geliştirecek psiko-fizik işlere onları teşvik etmek çocuğu yormaz; aksine dinlendirir, zihnini ve anlayışını açar. Severek yapılan faaliyetler haz verir. Bir şey üretmek, tamir etmek, iş olduğu gibi, yerinde sorulan bir soru da iştir. Yapılan araştırmalar ve gözlemler göstermiştir ki, sadece nazari bilgilerle zihni olarak yapılan eğitimin ilkelerini hayata geçirmekte yetersiz kalmaktadır.²⁷⁷ Çocuğun, başlangıçta körü körüne, sorgusuz sualsiz itaat ederek yaptığı hareketlerdeki manayı ve değeri sorup yaparak öğrenme ihtiyacı karşılanmayacak olursa çocuk, onları aşan yüksek değerleri, iyiliği iyilik için karşılık beklemeden yapmayı güzelliği, kendisine bir çıkar sağlamasa da sırf güzelliği için korumayı öğrenemeyebilir.²⁷⁸

Çocukların bu çağda örnek davranışlara ve doğru bir yönlendirilmeye ihtiyaçları vardır, çoğu olay karşısında ne yapmaları gerektiğini bilemez halledirler. Çocuklar, başkalarının içinde bulunduğu üzüntüyü görünce bazen ne yapacaklarını şaşırırlar, bazen de korkarlar, endişe içinde bakıp kalırlar veya ağlarlar. Bu duygusallıklar, örnek davranışlarla yönlendirilirse, çocuklar, başka olaylarda ne yapacaklarını şaşırmayacak, yardımda bulunabileceklerdir. Çocuklardan bazılarının ise, başkalarının üzüntüsü karşısında hiç aldırmadıkları görülür. Çocukların olumlu davranışları teşvik edilecek olumsuz davranışlarının da tekrarlanmaması için tedbirler alınacaktır.²⁷⁹

İlkokullar için öğretim amaçlarında değerler ve din konularında yer verilmesi gereken konuları şöylece sıralayabiliriz: Çocuklarda hayata bakış açısı geliştirme, insani tecrübeler yaşatma, bunları anlatabilme, ifade edebilme yetisi kazandırma.

Dinle ilgili yaşantıları fark ettirme ve sorma. Dini inanç ve davranış biçimlerini mutedil bir biçimde algılayabilme

Günlük olaylarla dini tecrübeler arsında ilişki kurabilme.

²⁷⁶ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, s. 96-97.

²⁷⁷ Çamdibi, s. 101-102.

²⁷⁸ Bilgin, **İslamda Çocuk**, s. 152.

²⁷⁹ Bilgin, **a.g.e.** s. 139.

Toplum yaşayışına, dini milli, ahlaki bütün değerleri kavramaya ve yaşamaya, taklit ve temsil ederek soru sorarak hazırlama²⁸⁰

4.4 Ortaöğretimde Değerler Eğitimi

Nurettin Topçu ortaokul sisteminin hatalı kurulduğunu ve pek de bir işlevi olmadığını dile getirir. Buna göre ortaokul lise ile birleştirilmeli ve liseye hazırlık sürecini oluşturmalıdır. Lisede ise bölümler üniversite için belirginleştirilmelidir. Bu manada işleyeceğimiz konu daha çok ilköğretimin son sınıfları ve lise dönemini içine alacaktır.

Din eğitimi için en önemli çağlardan biri de 14 yaştan sonraki zamandır. Akil-baliğ olarak beden ve ruh bakımından olgunlaşan birey dünyayı başka gözlerle görmeye başlamaktadır. Sanki dünyayı daha önce hiç görmemiş gibidir. Genç bu dönemde kişilik ve kimliğinin omurgasını oluşturma sürecine girmiştir, bu oluşumu sağlama gayreti içindeyken bağımsızlığına düşkündür. Amacı her türlü düşüncenin temeline inmek, yüksek kavram ve fikirleri anlamaya çalışmak, bütüncül bir dünya ve hayat görüşüne varmaktır. Böyle bir faaliyet din alanını dışarıda bırakamaz, genç şüphe ile dine yaklaşmakta olsa bile ciddidir. Şüphe aşamasından sonraki karalı süreçler, sağlam bir temele dönüşecektir.²⁸¹

Nurettin Topçu'ya göre gençlere kazandırılacak ilk değer iş, vazife sevgisi olmalıdır. Fakat iş, vazife sevgisi ilk çocukluk zamanlarında kazandırılmaya başlanması gereken değerlerden birisidir.

İlk çocuklukta oyun çocuk için gerçek bir iştir. Bu oyun- iş beraberliği çocukluğun ilk altı yedi yılı boyunca devam eder. Altı yedi yaşlarından sonra oyunla iş artık birbirinden ayrılmaya başlamaktadır. Çocuklar bu çağda kendilerine ciddi işler verilmesinden hoşlanırlar. İş sayesinde büyüklerin kendilerine, kendilerinin büyüklerine yardım ettiğinin farkına varmaları, onları büyüklerin dünyasına katılmakta oldukları bilincine vardırırlar. Her dediğini yaptıran çocuk, huysuz, kaprisli, üstelik mutsuz olmaktadır. Halbuki başkalarının isteklerine kulak veren, kendi istekleri üzerinde de düşünüleceğini, doğru ve uygun olanlara izin verileceğini, bazıları

²⁸⁰ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, s. 95.

²⁸¹ Bilgin, **a.g.e.** s. 99.

*için beklemesi gerekeceğini öğrenen çocuk sağlam bir kişiliğe kavuşmaktadır. Ancak yeteri kadar zor devler ve işler, çocuğun kabiliyetlerini denemesine yardımcı olabilmekte ve çocuk onları geliştirmesi gerektiğine inanarak gayrete gelmektedir. Çocuk kendisi için ve başkası için çalıştıkça duyguları ve düşünceleri derece derece onu daha yüksek duygulara ve düşüncelere vardırılmaktadır.*²⁸²

*Gençliğimize yapmamız gereken ilk aşı, iş sevgisi, vazife sevgisi olmalıdır. Bu en büyük fazilettir. İnsanı insan yapan ve ne ulvi fedakarlıklara sürükleyen, hizmet duygusudur: Gayra hizmet, arza hizmet, ruha hizmet. Bu sevgi insanı, hizmetten bıkmayan, doyulmayan bir ahlaka bağlılığı öğretiyor. Bu sevgi yok oldu mu ahlak yıkılıyor ve cemiyetin her tarafında işsizler peyda oluyor. Bir gün bütün cemiyeti işsiz görebiliyoruz. Böyle işsiz insanlar yığılı olan cemiyetin parazitleri vardır, büyücüleri vardır, yağmacıları vardır, ağaları vardır, hazır yiyicileri vardır.*²⁸³

Ergenlik dönemine girildiğinde ise çocuğun bedeninde ve zihni yapısında farklı gelişmeler meydana gelir. Çocuk yeni yeni donanmaya başladığı gücün sınırlarını bilmek ve onu kullanmaktan zevk alır.

Çocuklar bu çağda bedensel güçlerinin zirvelerine ulaşırlar ve bu gücü kullanmaktan hoşlanırlar. İnsana yaratılışının bir parçası olarak verilen güç , insanın hizmetinde kullanılırsa amacına ulaşmış olur. Eğer gençlere güçlerini bu doğrultuda kullanma fırsatı verilebilirse enerji ve güçlerini doğru kanalize edebilme fırsatı da yakalanmış olur. Çocuklarda ilkel biçimde dışarı vuran güçler, kuvvete dayanılarak yapılan yardımseverliğe dönüştürülebilir. Böylece cesaret, zoru başarmak, mahrumiyetlere katlanmak onlar için erdem olacaktır. Güç dini-ahlaki hayata geçiş aşaması olarak dönüşecek ve değerler eğitiminde kıyas kabul etmez bir kazanç sağlanacaktır.²⁸⁴

Gençleri ilimle, imanla, ahlaki ideallerin aşısıyla yetiştirirseniz olgun şahsiyetler elde edersiniz. Yükseltile ve daima değerlendirilen ruhi şahsiyet, mevki, makam ve para hırslarını eritir, küçümser, onların şer ve musibetlerinden kendini korur. Böyleleri ideal adamı, hak adamı, iman adamı olurlar.²⁸⁵ *Dini eğitim de aynı bağlamda gençlere duygu, bilgi ve fikir olarak, gerçek büyüklüğe, ideal olarak duydukları heyecanlara*

²⁸² Bilgin, **İslamda Çocuk**, s. 150.

²⁸³ Topçu, **Yarınki Türkiye**, s. 147.

²⁸⁴ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, s. 98.

²⁸⁵ Topçu, **Yarınki Türkiye**, s. 206.

*uygun seviyede verilebilmesi lazımdır. Ancak böyle olursa, din eğitimi değerleri gencin ruhuna sarsılmayacak sağlamlıkta yerleştirebilir ve onu yanlış eğilimlere karşı koruyabilir.*²⁸⁶

Eğitim, ilim, ahlak, sanat ve din ideallerini ve insanın bütün yüksek sevgilerini teşkil eden ruhi unsurların zayıflayarak doyum vermediği, ruhlarda boşluk ve yetersizliğin hissedildiği devirlerde başa gelen, iki halden birisi: Ya kendi zaafına, iktidarsızlığına, ve yetersizliğine inanmış olmanın doğurduğu aşağılık duygusu hakim olur. İnsandaki ruh kuvvetlerini ezer iradeyi boğar, hareket enerjisini sıfıra indirir. Gençliği, kendi değersizliğine inandıran sömürge çocuğunun ruh hali, esaret duygusu idare eder. Veya daima korkulan bu düşkünlükten, bu aşağılanmadan gençliği korumak için ona çok kere, benliğine bağlı olmayan, onun kendi ruh yaşayışına mal edilmemiş şahsiyet örgüsünün derin tabakalarından alınmamış, milletin ve ferдин mazisinden çıkarılmamış yabancı idealler telkin edilir ve bu ideallerle harekete geçirilir. O zaman kendi dışından alınan kuvvetlerle harekete geçirilenler, ruhsuz bir hareket dünyasında hoyratlaşır, saldırgan olurlar.²⁸⁷

Lise çağları yetişkin olma yolundaki gencin kimliğini oluşturma sürecidir. Bu dönem zihni ve duygusal gelişimlerin, değişimlerin yaşandığı zorlu bir süreçtir. “Ergenlik dönemi, erişkinliğe taşınabilecek bir idealler ve sosyal değerler arama dönemidir. Bilişsel kapasitesi artan ergen bu dönemde sorguladığı birçok düşünce ile başa çıkmaya ve aynı zamanda kişiliğini oturtmaya çalışmaktadır. Ergenin sorguladığı konulardan biri sosyal düzen ve düzenin içindeki ahlak yargılarıdır. Ergen: Başkalarına karşı sorumlulukları ile kendi kişisel haklarını nasıl dengeleyeceği, ahlaksız davranışların bunca yaygın olduğu bir dünyada ahlaklı olmanın ne anlama geldiği, toplumun niçin bugünkü gibi organize edildiği, kişisel ve sosyal ilerleme ve gelişme için neler yapılması gerektiği gibi çok ciddi ve derin sorular üzerinde düşünmekte ve topluma bu düşünceler etrafında uyum sağlamaya çalışmaktadır”²⁸⁸

Lise çağındaki öğrencilerin, üzerinde konuşulmasını en çok istedikleri konular, insanın varlık sebebi ve vazifeleri, dinin özünün ne olduğu, manevi hayatın ve

²⁸⁶ Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, s. 100.

²⁸⁷ Topçu, **Yarıncı Türkiye**, s. 207.

²⁸⁸ Kemal Sayar, **Ruh Hali**, 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2006, s. 124–125.

inanmanın değeri, kaza, kader, Cumhuriyet, Anayasa ve laiklik, vb. konulardır. Öğrenciler çeşitli derslerde aldıkları bilgilerin din bilgileri ile çeliştiğini bu çelişmenin kendilerini çıkmaza soktuğunu belirtmektedirler. Gençlerin Allah tasavvurları sade bir Müslüman gibi değildir. Onlar arasında bunalım içinde olanlar vardır. İnanmak ve kabul etmek için, arayış içindedirler. Her şeyi öğrenmek, bunun için de yardım görmek istemektedirler.²⁸⁹

4.5 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ve Değerler

4.5.1 Nurettin Topçu'ya Göre Dinin Tanımı

Nurettin Topçu din eğitime dair görüşlerini açıklamadan önce dini tanımlar. Topçu'nun yaptığı din tanımı tasavvufi bakış açısını yansıtır. Dinin ne olmadığı sorusundan yola çıkarak dinin ne olduğu sorusunu cevaplar. Topçu, dinin yanlış tanımlamalarını şöyle sıralar:

Din, müsbet ilim değildir. Din deney ve aklî prensiplerle kanunlara ulaşmaz. Dinin prensipleri vicdanın yapısına bağlıdır. Bununla birlikte ilham ve inançlar kişideki dini besleyen unsurlardır. Din bir kuvvet kaynağıdır.

Din ilim tarihi değildir. Dinî bilgi kişiyi iyi bir Müslüman, iyi bir dindar yapmaz. Dinî hayat, ferdin kendi ruhunda yaptığı dinî denemenin içindedir.

Din bir mantık sistemi değildir. Aklın prensipleri ile dinin bütünü anlamak boşuna bir gayret olduğu gibi, dinî hakikatleri inkar da aklın sınırlarını bilmemenin verdiği kibir ve cehaletin sonucudur. Akıl, dinde yalnız bir basamaktır.

Din sanat değildir. Dinin sanatla ilgili yönünün çıkar sağlamak, insanların korku ve ümitlerini kullanmak ve gösteriş yapmak için kullanmak çirkinliktir. Ancak samimiyetle yaklaşılan dinî sanat, insan ruhunu yücelten, Allah'a götüren bir işleve sahiptir.

²⁸⁹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 80-81.

Din efsanelerle karıştırılmamalıdır. Dini efsanelerle harmanlayarak kitleleri etkileme çabası, insanların ya dine korku ile yaklaşımlarına yahut dini küçümsemelerine sebep olmuştur.

Dinde telkinin rolü büyük olmasına rağmen bir telkin psikolojisi de değildir. Teklin belli bir aşamaya kadar devam ettikten sonra kişi dinî tecrübe ile yalnız bırakılmalıdır.

Din bir iddia değil, hayatın kendisidir. Din dünya görüşünü sunarken tartışma, kavga, cebelleşme, gruplaşma iddiası gütmeyiz. Din saltanat, makam, siyaset vb. dünyevî bir iktidar gütmeyiz. Din manevî iktidara taliptir.

Din bir meslek değildir. Diğer insanlardan ayrı din adamı gurubu olamaz. Dinî gayret ve tebliğ bütün insanların görevidir.²⁹⁰

Dinin tanımlamasını ise şöyle yapar:

Din, psikoloji ile başlayıp psikoloji ile nihayetlenen mukadderatımızın metafiziğidir. Din akıllı, ruhî tecrübesinde kullanır. Dinî hayat insanın ruhî bir ihtiyacıdır. Akıl insanda bütün yetkinliği ile geliştiğinde, bu ihtiyaç onu arayışa sürükler.²⁹¹ İnsan sonuçta kendine yanlış ilahlar edinse bile bütün varlığı ve acziyeti ile teslim olacağı mutlak ve sonsuz kudreti arar.

Akıl, inanç ile hayatın kesiştiği her noktada devreye girer ve bütün problemleri kendi kendine çözme gayreti içindedir. İkinci aşamada akıl kendi kudret sınırlarını fark eder ve inanın boyutu aklın üstüne, metafizik bir boyuta yükselir. Diğer aşamada akıl ve insanın iç dünyasına ait unsurlar birbiri ile ilişki halindedir. İnsan kendi varlığının ve kaderinin sınırlarının ancak kendi içinde çözülebileceğini fark eder. Bu üçüncü safhada din artık ruhî bir tecrübe haline dönüşür. Bu manada tasavvuf dindeki içsel denemedir.²⁹²

²⁹⁰ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 158-162.

²⁹¹ Kur'an'dan bu konuya örnek olarak Hz. İbrahim'in Allah'ı arayışı gösterilebilir. Bkz. Enam, 6/74-83.

²⁹² Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 163-164.

4.5.2. Nurettin Topçu'ya Göre Din Eğitimi

Topçu'nun dinî eğitimin nasıl verilmesi gerektiğine dair önerileri derslerin müfredatı ve nasıl işleneceğinden çok, dinî eğitim veren kurumların nasıl düzenlenmesi gerektiği üzerinedir. O, ilkokuldan başlayarak dinî eğitim programlarının nasıl düzenlenmesi gerektiğini şöyle sıralar:

a. İlkokul ve liselerde verilen din dersleri diğer dersler arasında itibar görmemektedir. Din hayatın içindedir, ayrı bir tatbikat alanı olmadığından din dersinin diğer derslerden ayrı bir ders olarak verilmesi de gerekmez. Hayata sirayet eden her konunun içinde dine yer verilmelidir. Dini bütün kültür dersleri içinde özellikle felsefe, tarih ve edebiyat dersleri içinde vermek en iyi yöntemdir.

İlkokul çocuğu bilgin adayı değil, olgun insan, ahlaklı insan adayı olarak ele alınmalıdır. Şahsiyet sahibi insanlar yetiştirilmelidir. Çocuk aşağılık duygusu oluşturacak uygulamalardan, hoyratlık ve saldırganlıktan uzak tutulmalıdır. Gazeteler, radyo, televizyon, şoför ve benzeri meslek gruplarının kaba ve saldırgan tutumları, büyüklerin saygısız hareketleri, futbol ve değişik müsabaka sporlarının şiddet unsurları, amacından sapmış mitingler, protestolar çocuğun ruhî yapısına zarar vermektedir. İşte ilkokul ve öğretmen bütün bu olumsuzlukları bertaraf edebilmek için mücadele etmek zorundadır.²⁹³

Topçu ilkokulda ahlakı telkin eden ve ahlakî disiplin veren bir dersin olması gerektiğini, daha sonraki yıllarda da din ve ahlak şuuru verilebilecek şekilde *dersler gurubunun* olması gerektiğini savunur. Bu dersler tarih, edebiyat, felsefe, sanat ile ilgili bütün derslerdir.²⁹⁴

İlkokulda dinî menkıbeler ve ahlakî telkinler içeren bir ders her sınıfta okutulmalıdır. İlköğretimin²⁹⁵ son sınıflarında ve lisede *İslam medeniyeti tarihi* ve *İslam felsefesi* dersleri okutulmalı, Kur'an'dan bölümler izah edilmelidir. Okullardaki dinî eğitim süreci zayıf bırakılmamalı çevresel unsurlar da düzenlenmelidir. Dini gösteriş

²⁹³ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 112-114.

²⁹⁴ Topçu, **a.g.e.** s. 141

²⁹⁵ Topçu döneminde ilköğretim sekiz yıllık değildir, bu sebeple O, açıklamalar yaparken ilkokul ve ortaokul tabirini kullanır. Ayrıca ortaokul bölümünün işlevsiz olduğunu ve liselere hazırlık olma babında, gerekli düzenlemelerin yapıp, liseye eklenmesi gerektiği görüşündedir. Bkz. **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 115-121.

amacı ile kendi çıkarlarına alet edenler engellenmeli, manevî değerleri olumsuz etkileyen kurum ve kuruluşların belirli ilkelere göre hareket etmeleri sağlanmalıdır.

b. İmam Hatip okulları meslek okulu olarak açılmasına rağmen dinin bir meslek olmadığı unutulmuştur. Bu sebeple bu okulların en önce ismi değişmelidir. İmam Hatip okulları İslam Enstitülerine çevrilmeli fakat lise seviyesinde dört yıllık okullar olmalıdır. Ders saatleri düzenlenerek üç gruba ayrılmalıdır. Üçte biri genel psikoloji, din psikolojisi, tasavvuf, kelam, felsefe ve sosyoloji derslerine ayrılmalıdır. İkinci grup ders tefsir, hadis, fıkıh, hukuk, metodoloji ve dinler tarihi olarak verilmelidir. Diğer üçte birinde ise Kur'an ve Arapça ve mutlaka bir batı dili öğretilmelidir.

c. Topçu, İlahiyat Fakültelerini ikinci tip din okulları olarak belirler ve onlar hakkındaki düşüncelerini şöyle sıralar: Bu okullarda yukarıda zikredilen birinci gruptaki felsefi ağırlıklı dersler hakim olmalıdır. Dinî anlayışın gelişmesi ancak bu yolla mümkündür. Dinin ne olmadığı konusunda felsefi temelde öğrenciler bilinçlendirilmelidir. Bu anlayışı ruhlarına sindirmiş bireyler yanlış din anlayışıyla, dinî zümreciliklerle ve halkın manevî duygularını sömürenlerle kültürel zeminde mücadele etmelidirler.²⁹⁶

Topçu'nun lise derslerinde yapılmasını öngördüğü düzenlemeler ise şöyledir:²⁹⁷

Vatandaşlık derslerinin TV ve radyolardan daha etkin bir işlevi yoktur. Bu sebeple bu dersler dinî içeriğe bürünmeli, eğitimde telkin metodu uygulanmalıdır.

Edebiyat dersi sanat ve ideal adına bir şey sunamamakta, hal tercümesi işlevi görmektedir. Sanatın lezzetini bilen insanlar, içlerindeki sanat neşe ve sevgisini ilahî sevgi ve vecde dönüştürebilirler. Gençlere idealler sunmak için sanat en etkili vasıtaadır.

²⁹⁶ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 164-165.

²⁹⁷ Topçu, **a.g.e.** s. 139-141.

Felsefe programlarından sırasıyla Allah, metafizik, ruh, ahlak bahislerinin kaldırılması, felsefe dersinin ufkunu ve içeriğini sığlaştırmış, işlevini kaybetmesine sebep olmuştur.

Psikoloji dersi testler ve deneylere sınırlandırılmış, insana eşya ve hayvanlarla eşdeğer bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Tarihi siyasi olaylar yığını halinde okutmak geri bir öğretim yöntemidir. Siyasi ve içtimai olayların iman ve iradenin eserleri olduğu bilinci ile tarih dersi okutulmalıdır. Tarih dersinde İslama ait bahisler hem dar hem de medeniyet ve kültür elemanlarından sıyrılmış bir iskelet halinde bulunmaktadır.

Efes'i ziyaretten önce gençlerimize Yavuz Selim'in türbesini ziyaret ettirip de beş yüzyıllık ilim aşkıyla hürmeti tanıtan dinin sevdasını anlatmak kimsenin aklına gelmiyor. Cami, sebil, çeşme, medrese ve kervansaray halinde bir kısmı hala ayakta duran ecdat eserleri, irademize kuvvet katacak, hayat ve ideal kaynaklarıdır. Tarih ve sanat tarihi derslerini gerçekçi metotlarla okutmak, ahlak ve din öğretiminin temelini teşkil edecektir.²⁹⁸

4.5.3. Nurettin Topçu'ya Göre Din Eğitiminin Problemleri

Nurettin Topçu'nun din eğitimi anlayışında tasavvufi bakış açısı öne çıkar. O'na göre din eğitimi her şeyden önce kalp eğitimidir. Din, *psikoloji ile metafiziğin karışımıdır.*²⁹⁹ İbadet şevk ve aşk ile Allah'a teslim olmak demektir.

Nurettin Topçu, din eğitimi seçim sonuçları ve Kıbrıs meselesi gibi ülke mukadderatını doğrudan etkileyen konulardan daha hayatî bulur. O'na göre ülkenin geleceğini elinde bulunduran unsur, yeni nesillerin ahlak ve din yapısıdır. Fakat bu yapı hasta ve mecalstir. Topçu'ya göre iman ve vicdan gelişimi, ruh kuvvetinin göstergeleridir ve milletin ayakta kalmasını engellemek isteyen iç ve dış güçler birbirlerini destekleyerek bu kuvveti yok etme gayreti içindedirler. Yalnız Türkiye değil, bütün dünya, ahlakî bir buhran içindedir, dünyanın içinde bulundurduğu durum Türkiye'deki olumsuzluğu da arttırmaktadır.

²⁹⁸ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 139.

²⁹⁹ Topçu, **a.g.e.** s. 157.

a. Emperyalizmin eğitime uzanmış eli ülkedeki en büyük tehlikedir. Emperyalizm tekniği yüceltirken insanı ve insanî değerleri yok saymaktadır. Halbuki “*bütün büyük medeniyetler insanlığın manevî kudretlerinin hayata hakim olmasıyla meydana çıkmışlardır.*”³⁰⁰ Topçu’nun içinde bulunduğu yüzyıl yabancı okulların hızla yaygınlaştığı ve kontrol edilmekte güçlükler yaşandığı dönemdir. Topçu’ya göre emperyalizmin ülkedeki en güçlü temsilcileri yabancı okullardır. Bu durumu vurgulayarak yabancı okulları *milletin bağına saplanmış hançer* olarak değerlendirmektedir. Ülke insanların yabancı okullara çocuklarını gönderme çabasını ise felaket olarak görür.

b. Okullarda sunulan eğitim anlayışında ilim, felsefe ve din çatışmaktadır. Topçu her üç alanın birbirinin anlamlanması görevleri bulunduğunu ve üç alanın da hakikat arayışı içinde olduğunu dile getirir. Topçu, okullarda öğretilen teknik üzerine kurulmuş ilimlere karşı değildir, O’na göre tekniğin eğitim içinde konumlandırıldığı yer yanlıştır. Bu düşüncesini şöyle dile getirir: “*Mesut bir insanlık için mutlaka ilim önde, teknik onun arkasında yürümelidir. Bizde madde ile ruh münasebeti nasıl düzenlenmek icap ediyorsa, ilimle teknik münasebeti de öyle düzenlenmelidir. İnsan için madde ihtiyaç mana iktidardır.*”³⁰¹

c. Topçu’ya göre maddî ve manevî kültür dersleri arasında denkleşmenin sağlanması eğitimdeki en önemli meseledir. XX. yüzyılın başından beri okullarda manevî kültür dersleri azaltılarak yok olma durumuna gelmiştir.

d. Din eğitimi yanlış bir anlayışla verilmektedir. Dinî eğitim yalnızca dinin şekli boyutu ile ve surelerin ezberletilmesi ile verilemez. Beden hareketleri, psikolojik bir kaide olan bedenin ruh üzerindeki tesirini sağlayıcı ve arttırıcı sistem halinde emrolunmuş bir takım unsurlardır. İmam hatiplerde ve ilahiyat fakültelerinde programlara modern ilimler konulması bu kurumları belli bir dünya görüşüne sahip kılmamaktadır. Çünkü bu dersler din merkezli olmayan okullarla aynı anlayışla ve dağınık olarak verilmektedir.³⁰²

³⁰⁰Topçu, *Türkiye’nin Maarif Davası*, s.134

³⁰¹Topçu, *a.g.e.* s. 136-137.

³⁰²Topçu, *a.g.e.* s. 157-158.

e. Topçu'ya göre din ve ahlaka ait değerler bir derste verilemez, bu değerler hayatın ve insan hareketlerinin her sahasına nüfuz etmişlerdir. Bu sebeple dinî eğitim, diğer derslerin içinde o derslerin içine sindirilmiş olarak verilmelidir. Din dersi diye müstakil bir ders olması abestir. Çünkü din hayattan ayrı ve kopuk değildir. Topçu'nun bu konudaki düşünceleri şöyledir:

*Manevî kültür, insana, sanata, cemiyete ve tarihe uzanır. Onun özü insan sevgisine uzanır. O yalnız bir ders içinde verilemez. Sanat ve edebiyat, yurttaşlık, tarih ve felsefe derslerinin hepsi manevî kültür dersleridir. Onu yalnız bir dersin içine sıkıştırmak, kendi hayatından kendi dünyasından ve bizzat kendi özünden ayırmaktır. Hayatî cevheri, barındığı hücreden ayırmaktır. Ayrıldığı yerde hayatıyeti kaybolacaktır.*³⁰³

4.6 Nurettin Topçu'ya Göre Değerler Eğitiminin Problemleri

Topçu'ya göre ahlakî eğitim meselesi, (günümüz için düşündüğümüzde değerler eğitimi meselesi) Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkmış bir meseledir. Daha önce ilim, din, felsefe ve sanat alanında meseleler olsa da, bu mesele baş döndürücü bir hızla yapılan inkılapların sonucu ortaya çıkmıştır. Bu süreçte din, ahlak, tarih, sanat gibi manevî değerlere olan bakış açısı menfi bir yüze bürünmüş ve ülke siyaseti bu yönde şekil almaya başlamıştır. Ardından devletin bütün kurumları aynı anlayış çerçevesinde düzenlenmiş ve yeni(!) değerler yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Topçu, bu durumu şöyle eleştirir:

*“Her şeyden evvel, son asrın inkılapları yapılırken millî hayatımızın iyiden iyiye sarsılması, millet mukaddesatının mevhum ve müstakbel bir kazanç uğruna feda edilmesi, ahlak sarsıntımızın esaslı sebebidir. “Eski gidecek, yeni gelecek” diye millî tarihe, hem toptan veda edilmek istendi. Gelenekler, kendi yarattıkları genç nesiller tarafından itham edildi.”*³⁰⁴

Daha sonra değerler eğitimi meselesini ortaya çıkaran durumları ise şöyle sıralar:

Kötü denilen manevî varlıktan iyi denilen maddî hayata geçilmiştir.

³⁰³ Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, s. 137.

³⁰⁴ Topçu, **a.g.e.** s. 169

Toplumda sorumlu insan tipi yaratılamamıştır. Sadece içinde bulunduğu işi yapan sorumluluk sahibi kabul edilmiştir.

Mürebberler feragat örneği gösterememiş, böylece fedakarlık duygusu insan hareketlerini terk etmiştir.

Otorite tahakkümle yerleştirilmiştir. Demokrasi kurban edilmiş, zorbalık ve anarşi hüküm sürmeye başlamıştır. Demokrasi ile birlikte var olduğu düşünülen hürriyet yanlış anlaşılmiş, pervasızca başkalarının hayatlarının her sahasına tecavüz eder olmuştur. Hürriyet, başıboşluk, sorumsuzluk, idealsizlik olarak algılanmış, insanları ikelliğe sürüklemiştir. Halbuki medeniyet nizam demektir. Kaide ve geleneklerle anlamlıdır.³⁰⁵

Çalışmamızda yer alan “Nurettin Topçu’ya Göre Değerleri Etkileyen Unsurlar” adlı bölümde değerler eğitime doğrudan veya dolaylı yoldan menfi olarak etki edebilecek konulara dikkat çekilmiştir. Bunları kısaca hatırlayacak olursak:

-Milli felsefenin oluşturulmamış olması ve milli bir kimlik bunalımının yaşanması,

-Dini felsefenin akim kalması ve dini kurum ve kişilerin zamanın ihtiyaçlarına ve yeni fikir akımlarına karşı zayıf düşmesi,

-Teknolojik gelişmeler, “*insani değerler*” esas alınmadan gerçekleştirildiği için insanın menfi yönlerini kışkırtan bir işlevi olması,

-Milli benliğini tanıma imkanı verilmeyen ve milli kimliğini oluşturamamış bir toplumda diğer milletlerin tarihlerinde yaşadıkları süreçlerden kaynağını alan yabancı fikir akımlarının ülke aydınlarınca benimsenmesi,

-Görsel ve yazılı basının niteliksizleşerek dürüstlükten uzak, para ve çıkar gözeterek yayın yapmaları,

³⁰⁵ Topçu, **Türkiye’nin Maarif Davası**, s. 168-173

-Kur'an'ın da dile getirdiği gibi insanın zayıf yönlerinin bulunması, sebeple iradi tercihlerinin zaaf olarak kendini göstermesi,

-Sportif faaliyetlerin beden ve ruh sağlığını amaç edinmesinden ziyade, şiddet ve para kazanma amacı ile yapılması, düşmanlığı tetikleyen bir unsura dönüşmesidir.

Bunun dışında Nurettin Topçu'nun dile getirdiği değerler eğitiminin problemlerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Milli Eğitim sisteminin “ Milli” kavramından uzaktır ve eğitim öğretimde milli- manevi değerleri göz ardı etmektedir. Erol Güngör'ün yaptığı araştırmadaki sonuçlar şöyledir:

Yapılan araştırmalara göre yedi değer grubu içinde (dini, ahlaki, ilmi, sosyal, estetik, siyasi, iktisadi) dini değer diğer bütün değerlerden geri plana atılmaktadır. Bu durum modernleşme denen prosesle paralel olarak yürür. Buna mukabil ahlak bu değer gruplarında en ön sıralarda yer almaktadır. Ahlakı ön planda tutanlar din ile ahlaki ön planda tutmaktadırlar.³⁰⁶

2- Milli Eğitim felsefesinin ve ilkelerinin olmaması sebebiyle, eğitimde sürekli yeni denemelerin yapılmakta ve başarısız olunmaktadır.

3- Milli Eğitim içinde düzenlenen müfredatların yoğun olması, bütünlük ve ahenk içinde olmaması sebebiyle çok gayret ile az verim sağlanmaktadır. Değerler eğitimi konusunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi yalnız bırakılmıştır.

4- Eğitim öğretim, hikmeti ve gerçeği arama yolculuğu olarak algılanmaktan çıkmış, diploma avcılığı ve para sektörüne dönüşmüştür. Bu sebeple Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin manevi içeriği kimi zaman öğrenciler ve velileri için herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

Okul, ruhuna hayat isteyen gencin gözünde hürmetle yaklaşılacak kutsal bir mihrap olmaktan çok uzak, dışındaki hayatın sefil ihtiraslarının aşılandığı yer haline gelmiştir. Çoğu kere birer ticarethane olan özel okullar düşman kültürlerin aşı yeri olan yabancı okullar ve kolejler, millet bağrının doğrandığı yerlerdir.³⁰⁷

³⁰⁶ Güngör, s. 119-120.

³⁰⁷ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 93, 94.

5- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim ile sınırlandırıldığı için yalnız zihni süreçlere yer verilmekte, öğrencilere bilgi yüklemesi yapılmakta, duygu ve davranış eğitimine yer verilmemektedir.

Eğitim faaliyetleri sırasında başarılması gereken, bedeni duyguların ruhi duygular üzerinde egemenlik kurmasını ve onları köreltmesinin önlenmesidir. Çünkü sırf bedenle ilgili olan duyguların başı boş bırakılması, hem bedene hem ruha ait yüksek duyguların işlemesi için enerji bırakmayabilir. Halbuki yüksek duyguların kendilerine ait özel enerjileri yoktur. Onlar da enerjilerini, beden faaliyetlerinden sağlamaktadırlar.³⁰⁸

6- Çocukların fiziksel ve manevi gelişimlerine yeterince dikkat edilmediğinden eğitim-öğretim süreçleri yanlış düzenlenmektedir.

7- Çocukların yetenekleri ve bireysel özellikleri dikkate alınmadığı için, naif yapıları ve çocuk ruhu henüz eğitim sistemimizde ve dünya görüşümüzde yerini alamamıştır. Bu durum çok olumsuz sonuçlara yol açmakta, öğrencilerin eğitim öğretim süreçlerindeki isteksizlikleri sebebiyle ilköğretimin “zorunlu” olması kaçınılmaz olmaktadır.

8- Öğretmen kavramı özellikle devlet eliyle yıpratılmış, öğretmenlik meslek olmaktan çıkmış, hemen her sektördeki insanın çalıştığı bir iş durumuna düşmüştür. Aynı zamanda öğretmen, maddi sıkıntılara ve eğitim öğretimle ilgisi olmayan işlere mecbur edilmiştir. Öğretmenin saygınlığındaki bu düşüş değerler eğitiminde çok önemli bir öge olan öğretmenin etkinliğini azaltmaktadır.

9- Eğitim öğretimde disiplin ortadan kaybolmuştur. Bu sebeple duygu ve davranışların disipline edilmesi, bilinçle yapılan suçların cezalandırılma yolu kapanmıştır. Bu durum öğrenci iradesinin gelişimini olumsuz etkilemekte ve doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi değerlere ait kavramların anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

10- Küçük sınıflardan itibaren öğretilmesi gereken tenkitçi bakış açısı verilememekte ve öğrenciler ezberciliğe alıştırmaktadır.

11- İç gözlemin yolları tıkanmış, bireyin kendi kendini terbiye etme imkanı ortadan kalkmıştır. Bu sebeple fertler tarafından aynı hatalar, insanı mutsuzluğa sürükleyen tavır ve davranışlar ömür boyu devam etmektedir.

³⁰⁸ Bilgin, *İslamda Çocuk*, s. 151.

12- Ailelerin değerler eğitimi konusunda zayıf kalmıştır. Aile kavramı ve aileye ait değerler yıpranmıştır. Nurettin Topçu'nun bu konudaki fikirleri şöyledir:

*Aile kendi çatısı altında daha dağılmadan çürütüldü. Ana-babalar kendi çocuklarının ahlakına istikamet vermek şöyle dursun, onların heveslerinin hizmetindedirler. Evladının iç hayatını yoğurmak için en ufak emeği esirgeyen, sade onların ceplerine dolacak madde saadetlerini emel edinen aileler, kendi yavrularının katili olduklarını bilmediler.*³⁰⁹

13- Değerler konusunda yapıcı unsurlardan çok yıkıcı unsurlar bulunmaktadır. Topçu, bu konuyu şöyle dile getirir: “Otomobil ve teknik sevdası, futbol hastalığı ve gazetelerin bütün değerleri, güzellikleri yıkan, yok eden yayınları edebi, ahlaki, milli, dini, değerleri imha ediyor, kalbi öldürüyor.”³¹⁰

14- Çocuğun ve gencin sistemli bir değerler eğitim alma sürecine girmeden önce kendiyile birlikte getirdiği bir kültür, alışkanlıklar zinciri ve hayat anlayışı getirmektedir. Bunlarla uğraşmak ve müsbet bir yöne iletmek çok zor olmaktadır.

*Herkes şahsiyetine göre olgu, olay ve durumları öğrenir, değerlendirir. Şahsiyette kültür, duygular ve alışkanlıklar, fikir ve muhakemeden daha etkili bir durumda olduğundan küçük yaştan itibaren uygun bir karakter eğitimi görülmemişse menfaat ve korkular, taassup ve peşin hükümlerin sınırlayıcı etkisinden kurtulmak son derece güç bir meseledir.*³¹¹

³⁰⁹ Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 92.

³¹⁰ Topçu, **a.g.e.** s. 89.

³¹¹ Çamdibi, s. 99.

SONUÇ

Nurettin Topçu yakın tarihimizin önemli düşünürlerinden ve eğitimcilerinden biridir. Bir felsefeci, öğretmen ve Anadolu milliyetçisi olarak değerler konusunda yoğunluklu mülâhaza ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Çalışmamız onun geniş olarak yorumladığı ve fikir beyan ettiği bu konudaki düşüncelerini sistemli bir şekilde ele almayı amaçlamıştır. Bunun için Nurettin Topçu'nun eserleri, onun eserleri hakkında yapılmış çalışmalar ve benzer konuları ele almış müstakil eserler incelenmiştir.

Yaptığımız çalışmanın bitiminde elde ettiğimiz sonuçları kısaca derlemek gerekirse:

Değerler kişisel ve toplumsal anlamda yapıcı ve kurucu unsurlardır, değerlerden müstağni ne bir insan ne de bir toplum olabilir. Aynı şekilde kişi ve toplumlar değerlerine ne kadar sahip çıkarlarsa ve bu değerler halesi çerçevesinde yeni değerler üretebilirlerse şahsiyetlerini, kimliklerini o derece güçlendirir ve değer kazanırlar.

Nurettin Topçu'nun vurguladığı ve temel değerler olarak nitelendirdiği değerler; sevgi, merhamet, hürmet, adalet, sabır, gayret ve sorumluluktur. Bu değerler tek başına var olamazlar, her birinin kişi ve toplumdaki gücü bir diğerini etkiler. Ve yine bu değerler birbirlerini doğururlar. Mesela sevgi merhametin, merhamet ise adalet ve sorumluluğun kaynağıdır. Değerlerin kaynağı ise Allah ve insanın özünü Allah'tan aldığı ruhudur. Bu sebeple değerlerin aslı, vahyin getirilerinde ve bozulmamış yaratılış olan "*fitrat*"ta bulunabilir. Bunun için ilahi hitaba ve iç gözleme önem verilmelidir. Çünkü, her ikisinin de insanı eğitici ve ruhuna döndürücü özellikleri vardır.

Nurettin Topçu'nun öne çıkardığı değerler arasında ilk sırada sevgi vardır. Sevgi aşk kavramı ile birlikte ele alınır. Bütün yüce duyguların kaynağı aşk, aşkın kaynağı da Allah'tır. Sevgi değerlere ait bütün duyguları besleyen, onları harekete geçiren bir güce sahiptir. İslamda takva Allah'ın gazabından korkmak değil, Allah'ın sevgi ve rızasının kaybedilmesinden korkmaktır. Bu manada haya da sevgiden ayrılmaz bir unsurdur. Kişi sevgi sahibi ise sevdiklerini incitmekten utanacak, ahlak ile donanacaktır.

Eğitim ğretim sürecinde de sevginin başka hiçbir yüksek duygu ile karşılanamayacak önemli bir yeri vardır. İlköğretim ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerin okulu, dersi, öğretmenini ve arkadaşlarını sevmesi başarısını ve davranış değişimini sağlayabilecek en etkili faktördür.

Nurettin Topçu'nun hürmet olarak ifade ettiği saygı kavramı, sevgiden sonra en çok önemsediği değerdir. Topçu'ya göre sevgi ve hürmet aynı ruh halinin değişik boyutlarıdır. O'na göre hürmet, hem imanın hem de ahlakın kaynağıdır. Bir kimsenin hürmet duygusu ne kadar gelişmişse ruhu, ahlakı, imanı da o derece kuvvetlidir. Allah'a, kendine, topluma olan hürmet, kişide irad bir g oluşturarak sorumluluk bilincini ve gayret isteğini doğurur. Topçu'ya göre okullardaki derslerde ecdadın saygı kavramını algılayışı hakkında bilgi verilmemekte, görsel ve yazılı basın ilkesiz yayınlarıyla saygı kavramını yıpratmaktadır.

Merhametin acımak, esirgemek, korumak, affetmek gibi anlamları vardır. Merhamet, hürmetin benlikten taşarak, her varlığın kendinden daha çok sevilmesi gerektiğine olan inançtan doğar. Merhamette de ilahî bir sima barınır, O kulları Allah'a yaklaştıran bir değerdir. Merhametle varlıklara bakış, onların daha iyi tanınıp anlaşılmasını sağlar. Empati, insan ilişkilerinde önemli olmakla birlikte merhamet ile aynı muhtevada değildir. Empati merhamete göre daha pasif ve kişinin kendini de düşünmesi sebebiyle biraz bencilcedir. Eğitim ğretimde öğrencinin yaratılıştan sahip olduğu merhamet duygusu geliştirilmeli, ğretmen; hoşgörüsü, anlayışlı tavrı, affetmesi, öğrencilerini koruyup kollaması ile merhametin rneği olmalıdır.

Topçu, adaleti *herkese layık olduğunun verilmesi* olarak tanımlar. Adalet, kişinin kendi şahsiyetinde dengeli olması ile başlayarak halka halka genişleyen bir yapıya sahiptir. Adaletin kaynağı merhamettir. Adalet, merhametin akıl ölüsüne girmiş sonucudur. Merhametli doğulur fakat adalet öğrenilir. Adaletin yok olması, vicdanlarda başkalarının haklarına saygı duygusunun silinmesi ile başlar. Adaletin yokluğu zulmü doğurur. Doğruluk ilkelerine göre hareket etme, öğrenciler arasında ayırım yapmama, öğrencileri yeteneklerine göre eğitim öğretime tabi tutma, eğitim ğretim sürecindeki adalet unsuruna örneklerdir.

Nurettin Topçu'nun ifade ettiği sorumluluk, herhangi bir fiil sonucu ortaya çıkan olumsuz durum karşısındaki sorumlulukla aynı manada değildir. O sorumluluğu müsbet manada yapılan, şuurlu ve bilinçli hareketler olarak ifade eder. Bu tanımlamaya sorumluluk bilinci de diyebiliriz.

Nurettin Topçu'nun önemsedii diğer konuları ise millî ve estetik değerler, çevre bilinci olarak sıralayabiliriz. Topçu, bir milliyetçi olarak toplumun kimliğini ve değerlerini, sanatını çokça dile getirmiş ve kendine has bir bakış açısı oluşturmuştur. Topçu, kendine has özellikleri olan Anadolu menşeli bir düşünce sistemi geliştirmiştir. Bir milleti oluşturan unsurları sıraladıktan sonra milli değerleri dile getirir. Bu değerlerin en başta geleni din ve tarih bilinci olmak üzere edebiyat, musiki resim gibi estetik unsurlardır. Edebiyat konusundaki en önemli eleştirileri dini edebiyatın oluşturulmamış olmasıdır. Tasavvuf dini edebiyatta öncü rolü üstlense de edebiyatın her alanı ile ilgili eser vermemiştir. Nurettin Topçu dini edebiyat hakkındaki fikirlerini sunarken mevlit, hilye-i şerif, tevhid, naat, miraciye gibi dini edebiyat eserleri hakkında bilgi vermez. Mevlana, Yunus Emre, Fuzulî ve Şeyh Galip yazılarında övgüyle yer aldığı halde diğer divan şairlerini toptan eleştiren bir tutum tercih etmiştir.

Musiki ve resim sanatına gereken hassasiyet gösterilmemektedir. Musikimiz, insan ruhunda namütenahiye açılan kapıyı aralama kudretine sahipken modernleşme, ruhlara yabancı bir müzik türünü dünyevi iştiha ve hırslarla bezeyerek sunmuştur. Nurettin Topçu'ya göre resim yanlış bir dini yorumlama ile atıl kalmış ve gelişmemiştir. Bugün geçmişe dair resim kültürümüzün olmayışı tarihimizi anlamada görsel alanın kısır kalmasına sebep olmaktadır. Son yüzyıllardaki resim çalışmalarının ilham aldığı kaynak ise kendi benliğimiz değildir.

Nurettin Topçu'nun bir diğer dikkat çektiği konu çevredir. O'nun doğaya ve suya olan düşkünlüğü, O'nu tanıyan hemen herkes tarafından dile getirilmektedir. Su, Nurettin Topçu felsefesindeki hareket düşüncesinin bir tezahürü gibidir. Sürekli akış halindeki su, sürekli bir varoluğu ve insanın yaratılış gayesini çağrıştırmaktadır. Aynı zamanda doğadaki düzen, mükemmel işleyiş ve güzellik insanı Allah'a götürmektedir.

Toplumsal ve bireysel değerler zarar gördüğünde veya kaybolmaya başladığında bu kişi ve toplumların da yok olması, değersizleşmesi anlamına gelmektedir. Değerleri olumlu ve olumsuz anlamda etkileyebilecek çeşitli unsurlar mevcuttur. Bunları; milli felsefe, dini felsefe, milli kimlik, dini kurumlar, teknolojik gelişmeler, yabancı fikir akımları, görsel ve yazılı basın, kişisel özellikler, spor ve şiddet şeklinde sıralayabiliriz. Nurettin Topçu bu kavramların önemini ve anlamını da çokça açıklamakla birlikte, bu konuları daha çok eleştirel bir bakış açısıyla ele almış ve menfi etkilerini dile getirmiştir. O'na göre bir milletin, dünya görüşü; bu dünya görüşünün de temel ilkeleri olmalı ve fikrî alanda da bu felsefe temellendirilip sistematikleştirilmeli, toplum fertlerine benimsetilmelidir. Millî eğitim; millî felsefe ve kimliğin bireylere sunulabileceği en etkin alanlardan birisidir. Toplumumuzun bir dünya görüşü olduğu halde bu sistematikleşmemiş, fikri planda geliştirilmemiş, milli felsefe konusunda ortalama bir uzlaşma da sağlanamamıştır. Bu sebeple ülkemiz başka milletlerin hayatını etkileyen unsurlardan doğan fikir akımlarına, dünya görüşlerinin etkisine kapılmış ve buhranlara sürüklenmiştir.

Milletimizin kültürünün, toplumsal teşekkülünün asıl yapısı dini unsur olduğu halde, dini konularda da bir felsefi görüş geliştirilmemiştir. Türk milletinin hali hazırda uygulayageldiği, inandığı dinî bir tarz olduğu halde tarihin belirli dönemlerinde alınmış kararlar ve dinî otoritelerin alıştığı rutin, milletimizi dini bir tembelliğe sürüklemiştir. Milletin dinî duyguları sömürülmüş, din mekanikleştirilmiş ve manevi alandan soyutlanmıştır. Mekanik olarak uygulanan dini bir yaklaşım özden uzaktır ve böylece tehlikelere de açıktır. Bu sebepten en güçlü unsur olmasına rağmen dini değerlerimiz birçok zararlı unsura karşı direnememiş ve yeni gelen nesillerce acımasız eleştirilere muhatap olmuş, önyargıyla karşılanmıştır. Tasavvuf, dinin şekli boyutundan çok ruhi boyutuna önem atfettiği halde, devlet kurumlarının güçlü yapılanması ile uzlaşmamış ve böylece bertaraf edilmiştir.

Teknoloji ile insanoğlu tarih boyunca elde edemediği nimetlere kolayca ulaşmış ve bu konuda öne geçen milletler, zoraki de olsa, diğer milletlerin saygısını kazanmış, itibar sahibi olmuştur. Teknoloji her ne kadar faydalanılması gereken bir nimet olsa da insanoğlu onun hakimiyeti altına girmiş ve köleleşmiştir. Teknoloji, insanın hırslarının;

öfke, şehvet, şöret, güç, gurur gibi duygularının görünür, somut çehresine bürünmüştür. Bu anlayış, değerlere son derece zarar veren, onları yok eden bir zihniyetin tezahürüdür. Teknoloji, hayata arz edilirken beraberinde arka planındaki felsefeyi de getirmektedir, o halde teknoloji üretilirken insani değerler ve akli unsur baz alınmalıdır.

Dünyadaki iletişim araçlarının çoğalması, yaygınlaşması insanların artık birbiriyle kolaylıkla irtibat kurmalarını, beraberinde birbirlerinden çokça etkilenmelerini de getirmiştir. Bir toplumun aydınları, düşünürleri, o milletin fikrî öncüleridir. Bütün ilim adamlarının zamanın izlerini taşıması kaçınılmazdır; fakat, kendi fikrî zeminini sağlam kurmamış, değerlere ait sabiteler belirlememiş aydınlar, yabancı fikir akımlarına kapılıp toplumun ve bireyin sahip olduğu değerleri inkar etmektedir. Yeni değerler, yeni bir dünya görüşü fertleri kimliğinden soyutlayacak; elde kalanlar ile yeni elde edilenler de yeni bir kimlik oluşturmaya yetmeyecektir. Çünkü insanoğlu bölük pörçük parçalardan oluşmuş bir varlık değil, bütündür.

Nurettin Topçu, spor, basın yayın gibi önemli yapılanmalara karşı değildir; fakat, her ikisinin de para ve şiddet kaynağı olarak kullanılmasını eleştirir. İnsanın ruhundaki şiddet eğilimi müsabakalarda kendini göstermekte ve bu eski Roma'nın gladyatör savaşlarına benzemektedir. Basın yayın ise çok, niteliksiz, doğru olmayan neşriyat sunmaktadır. Ve geçmişte olduğu gibi kitap ve gazete artık idealler için değil, para kazanmak ve çıkar sağlamak için çıkarılır olmuştur. Dinî neşriyat sunan kuruluşlar da milletin dinî duygularını sömürerek para kazanma hırsına bürünmüşlerdir. Nurettin Topçu'nun en çok eleştirdiği kesim de bunlardır.

Bir diğer konu da “*eğitim öğretimde değerler*”dir. Bu konu ile ilgili olarak Nurettin Topçu'nun en geniş mülahazalarını *Türkiye'nin Maarif Davası* adlı eserinde bulabiliriz. Topçu'nun öncelikli olarak dikkat çektiği mesele; milli değerler bir milletin kimliği ve varlığının sebebi olduğu halde, eğitim sistemimizin “*millî*” unsurlardan ayıklanması, böylece millî vasfını yitirmiş olmasıdır.

Topçu, değerler eğitiminin zor, aşamalı, planlı bir süreç olduğunu dile getirir. Değerler eğitimi yalnız öğrenciye yönelik değildir. Öğretici de her daim değerler

konusunda kendini eğitip geliştirmeli ve örnek olmalıdır. Yalnızca okul ve din dersleri değerler eğitiminde yetersiz kalmaktadır. Yukarıda olumsuz etkilerini saydığımız unsurlar sağlıklı hale getirilmeli, olumlu işlevleri ne çıkarılmalıdır. Aynı şekilde toplum ve devletin bütün kurum ve kuruluşları da değerler eğitiminin prensiplerini yaşatmalı, bilinçli mesajlar vermelidirler.

Nurettin Topçu'nun değindiği üzere ekranlar ve sokaklar şiddetle ve gayr-i ahlaki unsurlarla doludur. Modernleşme hevesi bütün insanları srleştirmekte ve millî değerleri öldürmektedir. Bütün bu şartlar altında mutlaka değerler eğitimi yaygınlaştırılmalı ve etkin hale getirilmelidir. Nitekim değerler konusu gittikçe önem kazanır olmuş ve bu durum fiili uygulamalara da yansımıştır.

KAYNAKÇA

- Abdülkuddüs Bingöl, “Değerler ve Medya”, **Felsefe Dünyası**, Sayı 4, 2005/1
- Akarsu, Bedia. **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1988.
- Akyüz ,Yahya. **Türk Eğitim Tarihi**, 12. Baskı, Ankara: Pegema Yayınları, 2008.
- Alper, Hülya. **İmanın Psikolojik Yapısı**, 1. Baskı, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002.
- Atlı, İlknur. “Safiye Erol’un Fikri Eserlerinde Değerler ve Din Eğitimi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul: 2011.
- Bayraktar, M. Faruk. **İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, 6. Baskı, İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2007.
- Bilgin, Beyza. **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, 1. Baskı, Ankara: A. Ü. İ. F. Yayınları, 1990.
- Bilgin, Beyza, **İslam’da Çocuk**, 1. Baskı, Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1987.
- Büyük Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009
- Cevizci, Ahmet. **Etîğe Giriş**, 1. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.
- Çağlayan, Ahmet. **Ahlak Pusulası Ahlak ve Değerler Eğitimi**, 1.Baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2005
- Çamdibi, H. Mahmut. **Din Eğitiminde İnsan ve Hayat**, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003
- Davudoğlu Ahmet. **Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi**, İstanbul: Sönmez Yayınları, 1983.
- Dem Dergi, Küresel İktisadi Kriz ve Değerler, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları/7, Eylül- Aralık 2009
- Dini Kavramlar Sözlüğü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007
- Diyanet Aylık Dergi, İnsani Değerlerin Kaynağı Olarak Din ve Değerler Eğitimi, 245/Mayıs 2011,
- Eyüboğlu, İsmet Zeki. **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, 3. Baskı, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995
- Fikir ve Sanatta Hareket, Sayı 112, VI. Seri, cilt X, Ocak-Şubat-Mart/1976

- Gökçeğöz Karatekin, Neriman (Ed.). **Helik Karakter Okulu Aile Kitabı/Saygı**, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2003.
- Güngör, Erol. **Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar**, 1. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000
- Hökelekli, Hayati. **Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi**, 1. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002
- İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el- Kazvini, **Sünen**, (M. Fuad Abdülbaki), I-II, Mısır, 1395
- İmam Malik, **Muvatta**, Daru İhyai't Türesi'l Arabi, (M. Fuad Abdülbaki), Mısır, II, 1951
- İkbal, Muhammed. **Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü**, 1. Baskı, İstanbul: Kırkambar Yayınları, 1999
- Kara, İsmail “Nurettin Topçu'nun Hayatı”, İsmail Kara(Ed.), **Nurettin Topçu** içinde (12-21), 1. Baskı, Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Karaman, Hayreddin. **İslamın Işığında Günün Meseleleri**, c. II, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010
- Kara, Mustafa “Farklı Bir Münzevi Sıradışı Bir Muallim”, Ankara: **Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı/109**, Ocak 2006.
- Kuçuradi, İonna. **İnsan ve Değerleri**, İstanbul: Yankı Yay, 1971
- Kur'an-ı Kerim Meali, 9.Baskı, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009
- Mengüşoğlu, Takiyyettin. **Değişmez Değerler ve Değişen Davranışlar Felsefi Etik İçin Kritik Bir Hazırlık**, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1965.
- Mollaer, Fırat. “Nurettin Topçu İçin Bir Entelektüel Biyografi Denemesi”, İsmail Kara(Ed.), **Nurettin Topçu** içinde (22-61), 1. Baskı, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Salman, Yüksel. İnsani Değerlerin Kaynağı Olarak Din ve Değerler Eğitimi, **Diyanet Aylık Dergi**, Mayıs 2011, Sayı 245
- Sarıtaş, M. **Nurettin Topçu'da Sosyo-Pedagojik Yapı**, 1. Baskı, Ankara: Mesaj Yayınları, 1986
- Sayar, Kemal. **Ruh Hali**, 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2006.

Sılay, Mehmet. “Nurettin Topçu’nun İdeali”, Ankara: **Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı/109**, Ocak 2006.

Soykan, Ömer Naci. “Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?”, Recep Kaymakcan ve Diğerleri (Ed.), **Değerler ve Eğitimi** içinde (45-54), 1. Baskı, İstanbul: Dem Yayınları, 2007.

-----Felsefe Dünyası, “**AHLAK/L.Wittgenstein’in Bir Konuşması**”, Sayı: 7

Topçu, Nurettin. **Ahlak**, 1.Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2005.

-----. **İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf**, 5. Baskı, İstanbul: 2008.

-----. **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, 1.Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları 2004.

-----. **İsyan Ahlakı**, 3. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2002.

-----. **Kültür ve Medeniyet**, 4. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2008.

-----. **Türkiye’nin Maarif Davası**, 4. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1998.

-----. **Var Olmak**, 5. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2006.

-----. **Yarıncı Türkiye**, 7. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2010.

Tirmizi, Muhammed b. İsa, **Sünen**, I-V, Kahire, 1382

TDK Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu, Etkileşimli Yoğun Diski, Ankara: TDK Yayınları, 2007

Tüzeer, M. Sırrı, “Nurettin Topçu”, **Nurettin Topçu’ya Armagan**, 1. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 1992

www.küre.tv, “*Abide Şahsiyetler-Nurettin Topçu*”, Röportaj: Emin Işık (17 Şubat 2010)

Paksu, Mehmet. “*Spor Yapmak Caiz mi?*”, 14 Kasım 2006. www.sorularlailslamiyet.com (01 Haziran 2011)

Yağcı, Recep. “*İslamda Spor*”, 11 Şubat 2011. www.diyanet.gov.tr (1 Haziran 2011)